

ALTAN

HAZİRAN - HALKEVİ - TARAFINDAN - HER AYIN - 22 SİNDE - ÇIKARILIR

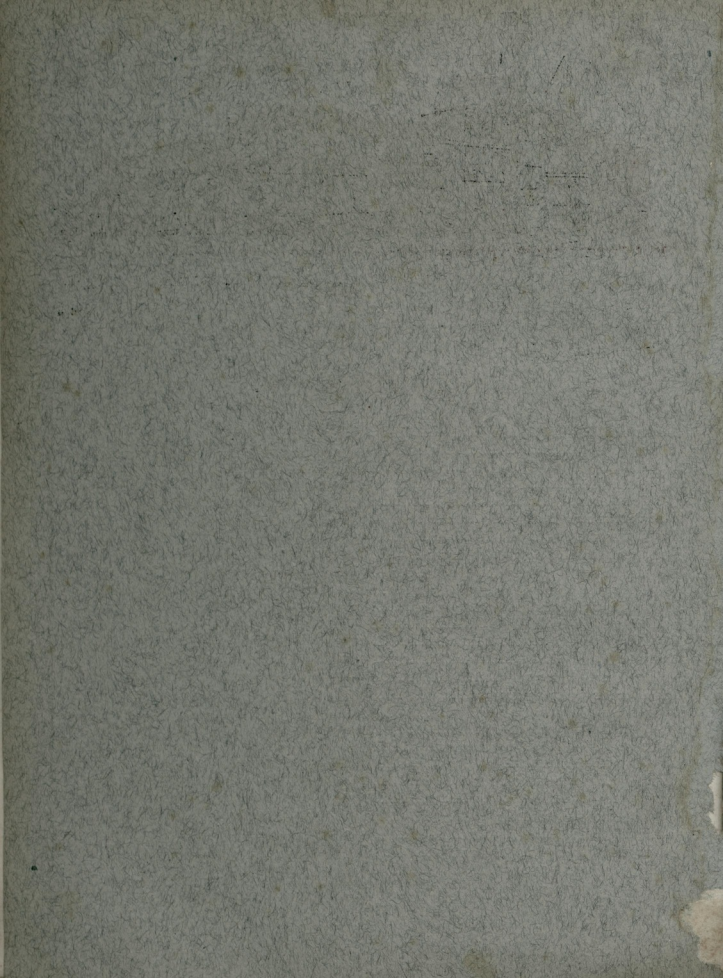
SAYI: 39 - 40 - 41 - 42

Haziran, Temmuz, Ağustos, Eylül

YIL: 3

İçindekiler:

Gazete muhbiri nasıl olmalıdır?	Ömer Kemal AĞAR
Kuru ziraat	Tevfik Dündar
Harput tarihine bir bakış	Necip ERDEM
Elâzığda millî âdetler	B. Turgut OKAYGÜN
İnönü şhitlerine	Cemile AYTAÇ
Yeni zamanlarda hükümet	Ömer Kemal AĞAR
Harput manileri	* * *
Hava hücumlarından şahsî korunma	Sabri AKIN
Gençler duyunuz ve duyurunuz	Yaşar KARAYALÇIN
Gençler Partimizin müsabakasına giriniz!	* * *
Köy ve ziraatî ilgilendiren ata sözleri	* * *
Sivas muallimleri Elâzığda	* * *
Atatürk diyor ki:	* * *
Orduyu takdir	* * *
Biz nasıl hallediyoruz?	Falih Rıfki ATAY
Dersim medeniyete açılıyor	Naşit ULUĞ
Doğu manevralarının hususiyeti	* * *
40.000 kişilik bir geçit resmi	* * *
Halkevleri Cumhuriyetin eseridir	* * *
Sana hayranım	Hüsameddin İŞİN
Harput tarhi ve tarihi âbideleri	Nureddin Ardıc
Harput şairleri	* * *
Krom ve Türkiye kromalrı	Ömer Kemal AĞAR
Vecizeler	* * *
Nazımiye tetkik seyahati notları	Necip Erdem — Hayreddin Özdal
Öğretmenin aşkı (roman)	* * *

ALTAN

GAZETE MUHBERİ NASIL OLMALIDIR?

Yazan: Ömer Kemal AĞAR

Her gün elinize aldığımız gazetenin ne emek mahsulü olduğunu hiç düşündünüz mü? Eminim ki, bunu takdir edecek elinizde hiç bir miyarımız yoktur.

O halde size bunun küçük bir misalini ben vereyim:

Gazetenin en mühim kısmını muhbirlerin getirdikleri havadisler teşkil eder. Bu haberler nasıl alınır? Nerelere müracaat edilmek suretiyle maksat temin edilmiş olur? Bunu iyi bir surette anlayabilmek için muvaffakiyetli bir muhbirin haiz olacağı evsafı öğrenmek lâzımdır.

İyi bir muhbir, umumî malûmat itibarıyla geri olmayacaktır. Devlet teşkilâtının mekanizmasını bilecektir. Günlük hadisatı en yakından takip edecektir. Kanunlara, nizamlara, talimat - nemelelere alâkadar daire memuru kadar vukuf peyda etmiş bulunacaktır. Muhbir aynı zamanda, sempatiyle, zekâ ve anlayışın verdiği büyük çüretle mesleğinin kendisinden istediğini verebilecek kabiliyeti taşıyacaktır. Kıyafetine de hür - meti davet edecek derecede itina gösterecektir. İyî buna bu meslekte şiddetle ihtiyaç vardır. Yine bir muhbirde temiz bir düşünce, ahlâk ve fazilet itibarıyla yüksek bir mefhumu bulunacaktır.

İyi bir muhbir, bilhassa hukuk, içtimaiyat, muhiyat, terbiye, iktisadiyat bilgilerinde etraflı

malûmat elde etmiş olmalıdır. Çünkü yazacağı haberlerde bu ilimlerden çok istifade edecektir.

Karşısındaki memurdan nasıl havadis alacağını ve ne yollardan yürüme suretiyle maksadına nail olacağını bilecektir. Buna şiddetle ihtiyaç vardır.

Muhbirde ketumiyet şarttır. Kendisine tevdi olunan bir sırrın başkalarına duyurulmayacağı kanaatini telkin etmek faydalıdır. Ve çok defa bu ketumiyeti kendisine muvaffakiyetli mesai zemini hazırlar. Fakat söylenen bir sözü veya haberi işaa eden, şuna buna söylemekten çekinmeyen bir muhbire bazı dairelerin havadis hapları kapanır. Ekseriya husumetle muamele görür. Mahrem işlerden hiç bahsedilmez. Gazetesi için de faydalı olmaktan uzaklaşır.

Bizde henedense yukarıda saydığımız esaslara o kadar riayet edilemez. Hele daire müdürlerinin, yüksek makam işgal eden memurların kanaati gazete muhbirlerinin aleyhindedir. Ve çok defa kendilerine müracaat eden gazeteciyi büyük bir soğuklukla karşılar. Şu adam da nereden geldi derler. Bilmeliler ki o kendileri kadar mühim bir vazife unsuru. Onun hitap ettiği insanları binleri aşar. Onun vereceği havadisleri sabırsızlıkla bekleyenler vardır. O lâalettayın bir şahıs olmaktan uzaktır. Bir gazetenin mümessili olduğu kadar, efkârı umumiyenin de mümessili-

dir. Ona karşı haşin muamele yapılırken dikkat edilmek lâzımdır. Hürmet görmek istemese bile hürmetsizlikle karşılaşmağı da arzu etmez. Binaenaleyh gazetecilerin kendilerine müracaatlarından telâş ve endişeye düşenlerin yapacakları yasadıkları devri idrak eylemeleridir. Böyle bir düşünüşün dimağlarda yer bulmasını istemek memleket için de hayırlıdır.

Gazeteci gördüğü müşkülâtı da behemehal yenmek ve lâzım gelen havadisi almak mecburiyetindedir. Bunu muhtelif suretle temin eder. Her fedakârlığı, her ferağatı göze alır, fakat istediğine de nail olur. İcabında döğüşmek te, muhtelif vasıtalara, müracaat etmek te kendisi için bir vazife halini alır.

Şunu da ehemmiyetle kaydedeyim ki bir muhbir yazacağı havadisin memleketin yüksek menfaatlerine uygun olup olmadığını da düşünmek mecburiyetindedir. İşte bunu idrak eylemek

lâzımdır. Kendisini büyük mesuliyet taşıyan kimselerin vaziyetine koyarak yazılarını yazacaktır. Bunu takdir etmek için de umumi kültür itibarile mükemmel olması icap eder.

Vazife ve mesuliyet hissini ne demek olduğunu bilen bir muhbir, kendisine söylenen havadisleri, verilen izahatı bu süzgeçten geçirerek gazete sütunlarına naklederse memleket için de hayırlı olur.

Son söz olarak şunu yazmak isterim:

Mevki sahipleri, daire müdürleri yanımıza gelecek herhangi bir gazete muhbiri sizin düşmanımız değil, en halis dostunuzdur. O sizin yapacağımız işlerin en vefakâr yardımcısıdır. Çekinmeden, telâş ve endişeye kapılmadan yardımlarınızı iyi tanıyınız. Bunda sizin olduğu kadar memleketin de, efkârı umumiyenin de kârı vardır.

Ömer Kemal AĞAR

KURU ZİRAAT

Yazan: Tefvik DÜNDAR

Bugünkü konferansımızın mevzuunu teşkil eden ziraat insanların vahşet halinden medeniyete doğru ilerledikleri ilk inkişaf devirlerinde bir-cik geçim kaynağını teşkil etmiş olduğu gibi bu gün dahi ileri ve geri bütün milletlerin iktisadi hayatında üstün ve önemli bir rol oynar. Ziraat insanlar, ancak topraktan elde ettikleri zirai mahsul sayesinde ki, yiyecek ve giyecek ihtiyaçlarını temin edebilirler. Tabiatla mevcut (cansız) taş, toprak gibi gayri uzvi cisimleri, insan ve hayvanların gıdalanmasına ve ihtiyaçlarına yarıyan (azotlu, nişastalı, yağlı, şekerli ve seloözlu gibi) uzvi cisimler halinde koyabilmek için, türlü nebat tohumlarını toprağa vaktinde ekmekle ve yetiştirip mahsul kaldırmaktan başka elimizde bir vasıta yoktur.

Bir çok medeni faaliyetlerde olduğu gibi ziraat sahasında da insanlığa ilk yolu gösteren ve bu suretle ilk ziraat tecrübesini yapan, dolayısıyla iktisat fikrini ortaya koyan dedelerimiz olmuştur. Bir takım yabancı nebatlar arasında büyük bir dikkat ve sabır ile ve (eneme) suretile buğday, çavdar ve arpa gibi faydalı nebatları seçen ve köpek, keçi, koyun ve at gibi hayvanları ehlileştirilen Orta Asyadaki ecdadımız bunların dünyamın hemen her tarafına taşınmasına ve tanınmasına da vasıta olmuşlardır.

Bugün dahi muhtelif iklim şartları icabı ve halkın dörtte üçünden fazlasının çiftçi olması dolayısıyla her şeyden evvel bir ziraat memleketi olan Türkiyemizde ziraat sahasında gösterilecek her türlü faaliyetin ve mevcut iklim, toprak ve iktisadi şartlara göre fennî ve amelî tatbik edilecek ziraatın pek büyük bir ehemmiyeti vardır. Nasıl ki, bu vaziyeti; Ulu Önderimiz Atatürk Büyük Millet Meclisinde son irad ettikleri nutuklarında pek vezir bir surette şu cümle ile ifade buyurmuşlardır.

Türkiyede Milli Ekonominin Temeli Ziraattır!

Bugün vasıtasız en mühim istihsal kaynağı

ziraat olan Türkiyeyi bir tarafa bırakalım; Avrupa'nın büyük ve geniş sanayie malik bulunan ileri memleketlerinde bile ziraat diğer umum mesleklere karşı kemmiyet itibariyle geride kalır ise de, bu sanat ve istihsal şubelerinin her birisile ayrı, ayrı mukayese edildiğinde ekseriyetle üstünlüğünü muhafaza ettiği görülür. Buna göre diyebiliriz ki, bir milletin refah ve saadeti her şeyden evvel ziraatın inkişafına bağlıdır.

Umumî harp pekâlâ isbat etmiştir ki, zirai mahsulü, halkın ihtiyacını tamamen karşılayamayan bir memleket olan (Almanya) çok yüksek ve geniş sanayiine rağmen bu bakımdan daha elverişli bir vaziyette bulunan diğer birleşik milletlere mağlup olmuştur.

Ticaret sahasında ihracat emteasının en mühimlerini zirai mahsulât teşkil ettiği gibi muayyen bir program ve plân dahilinde temelleri atılan ve ilerlemekte olan millî sanayii fabrikalarına iptidai maddeleri yetiştiren yine ziraattır.

Bunu takdir eden Cümhuriyet Hükûmeti sırası geldikçe; ziraatın inkişafı için her türlü tedbirleri almaktan ve bununla meşgul bulunan köylülerin kalkınması için esaslî çareler düşünmekten geri kalmıyor.

Gayri safi hasıllattan alınması dolayısıyla ziraatı geriliğe ve bununla meşgul olan köylüleri iptidaiğe mahkûm eden aşarın kaldırılması, Büyük Millet Meclisinden çıkmak üzere bulunan toprak ve su kanunları bu alâkanın müsbet belgelerini teşkil eder.

Cümhuriyet devrine gelinceye kadar en zarurî gıdamızı teşkil eden buğdayı ve unu bile Romanya, Rusya ve Amerikadan idhal ediyor - duk. Bugün bu mühim gıdamızı tamamen memleket dahilinden temin ettiğimiz gibi Anadolu yaylâlarında yetişen ve glutüne zengin bulunan buğdaylarımızdan her sene külliye miktarında Avrupaya ihracatta bulunabiliyoruz.

Evvelce yüzde yüz hariçten tedarike mecbur kaldığımız şekeri bugün memleket ziraatının ye-

tiştirdiği pancarlardan kendi fabrikalarımızda istihsalı müvaffak oluyoruz.

Cümhuriyet devrinden evvel en değerli ziraî mahsullerimizden (pamuk) bir çok tüccar ve komisyoncu ellerden geçerek Avrupaya nakle - dilir; ve oradan dokunmuş mamul eşya halinde tekrar Türkiye'ye ve fakat üzerine bir kaç misli fiyat zammile iade edilirdi.

Bir zamanlar devlet ricalimiz arasında üç beyaz mal altında dillerde parula gibi dolaşan (un, şeker ve pamuk) meseleleri Cümhuriyet devrinde kökünden halledilmiştir.

Ziraatta topraktan evvel en mühim rolü oynayan iklim ve şartlarıdır. Toprak üzerinde az çok âmîl ve müessir olabildiğimiz halde iklim şartlarını hemen olduğu gibi kabul etmeğe ve ona göre ziraatımızı uydurmağa mecburuz. Meselâ Elâzığda ne kadar fennî ziraat tatbik ederssek edelim limon ve portakal yetiştirmeğe imkân yoktur. Memleketimiz iklim bakımından değişik manzaralar arzeder. Anadolunun şarkı şimali tarafları gibi kışı uzun ve şiddetli yaylâlar ve Akdeniz sahilleri gibi çok sıcak bölgeleri mevcuttur. İklim şartlarının değişik olması bu mntakalarda çeşitli ziraî mahsullerin elde edilmesini kolaylaştırıyor.

Yalnız iklim şartları arasında en gayri müsaît olanı rütubettir. Filhakika memleketimizin sahillerinden sarfınazar Orta ve Doğu Anadolunun ekseri yerleri ekseri senelerde yağmurların az ve mevsimsiz yağması dolayısıyla kuraklıktan müteessirdirler. Kuraklıktan müteessir olan bu mntakalarda sulu ziraatın ayrıca bir ehemmiyeti vardır. Nerede su ve sulama imkânı mevcut ise orada emniyetle ziraat yapılıyor. Ve iyi mahsul kaldırılıyor. Memleketin kuraklık sahasında ziraatı emniyet altına alabilmek için sulama işlerine ehemmiyet vermek ve sudan azami istifade çarelerini araştırıp bulmak lâzım geliyor.

İlk nazarda içinden büyük nehirler geçen Dördüncü Umumi Müfettişlik bölgesi suca zengin ise de arızalı arazi arasından geçen nehir, çay yatakları arazi seviyesinden çok aşağı bulunduğundan bu suların kolayca istifade edilemiyor. Neticede ırmakların, göze ve gerizlerin suyulardır ki, bir miktar arazi sulanabiliyor. Ancak hükümetçe inşası tasavvur edilen büyük Fırat bendi ikmal edildikten sonradır ki, elde edilecek ucuz elektrik kuvvetile işleyecek santrif tulumlarının yadumile nehir sularından vâsi mik - yasta ekin tarlalarını sulamağa imkân hasıl olabilecektir.

Acaba sulanmaksızın az çok yağın yağmurlar altında ziraat yapmağa ve mahsul kaldırmağa imkân var mıdır? Ötedenberi çiftçileri ve ziraatçıları düşündüren bu mesele tam fennî tecrübelerle istinaden ilk defa Amerikada tatbik edilmiş ve müvaffakiyet hasıl olmuştur. Amerikalılarda Dry - Farming denilen kuru ziraat usulü tatbik edilecek yerlerde senevi yağmur miktarının en az üç yüz milimetreyi doldurması lâzımdır. Böyle mntakada aşağıda izah olunacak bir takım ziraî tedbirler vasıtasile kuraklığa rağmen ekilen araziden vasatî bir mahsul kaldırılabilir. Gerçi bu tedbirlerin bir çoğu Anadolu çiftçisi tarafından bilinmiyor ise de tamamilen tetbiki için ellerinde fennî vesait yoktur.

Ziraatta kuraklık öyle bir derttir ki, bununla muayyen bir sistem dahilinde daima mücadele etmek ve uğraşmak lâzımdır. Bu sistemi memleketimizin iklim hususiyetlerine göre tecrübe ve tamim etmek üzere Ziraat Vekâleti tarafından Eskişehirde bir (Dry Farming) tecrübe istasyonu kurulmuş ve bir kaç senedenberi faaliyete geçmiş bulunuyor.

Kuraklık ile mücadele için çiftçiler tarafından alınması ve tatbik edilmesi lâzım izah olunmuş ziraî tedbirler, aşağıda sırasile izah olunmuştur:

1 — Toprağın suyu muhafaza ve zaptedecek tarzda killi, hümüslü, çukurda ve batıya karşı bir yerde bulunması ve alttaki su seviyesinin yakın olması.

2 — Toprağın - suyu emebilmesi için - bolca hayvan gübresi ile gübrenmesi.

3 — Ziraî nebatat köklerinin kolaylıkla toprağın aşağı taraflarına nüfuz ve oradaki rütubetten istifade edebilmesi için güzelce işlenip sü - rülmesi ve taş tabakaları var ise izalesi. Bunun için de her şeyden evvel çiftçiler nezdinde pul - luğun tamim edilmesi lâzımdır.

4 — Toprağın sathını daima kabark tut - mak, ki bu da ancak tırmık kullanmakla müm - kündür.

5 — İlkbaharda mümükün olduğu kadar nas - das yapmak, ki buna köylüler ahur nadası der - ler.

6 — Umumiyet itibarile yazlıktan ziyade kışık zeriyyata ehemmiyet verilmesi.

7 — Erken yetişen ve tenebbüt devresi kısa olan ziraî nebatları tercih etmek, ki bunu da to - hum islâh istasyonları temin eder.

8 — Sathî ve derin köklü nebatların sırasile yekdiğerini takip etmesi ki bu da takip olunacak iyi bir münavebe ile kabildir.

9 — Tohumları mümkün olduğu kadar erken ekmek ve ziraat için daima nadasa bırakılmış tarlayı tercih etmek.

10 — Zirai nebatların müthiş rakibi olan yabani ve muzır otlar ile adamakıllı mücadele etmek.

Bunun gibi doğrudan doğruya köylüleri alâkadar eden ve kısmen çiftçiler tarafından tecrübe ile bellenen bir takım tedbirlerin tatbiki sayesindedir ki, kuraklığa rağmen topraktan istihşalâtta bulunmağa fennen imkân vardır.

Dördüncü Umumi Müfettişlik
Ziraat Müşaviri
Tevfik Dündar

Harput Tarihine bir bakış

Yazan: Necip ERDEM

Elâzığ'a gelenlerin çoğu Harput'a kadar yük-
selmeyi ihmal etmezler: Buzluğu ve eski eserle-
ri görmek için.

Dününü bilenler için bugünü, (feci) keli -
mesiyle tavsif edilebilecek olan Harput işte an-
cak bu iki hususiyetinden dolayıdır ki ziyaretçi
tophyabılıyor.

Bu ziyaretçilere, istedikleri izahatı vermek
ödevi çok defa bana düştüğü için bu mevzu ü-
zerinde bazı notlar hazırlamıştım. Bu yazı o
notların kısaltılmasıyla meydana geldi.

Mevzuu itibariyle enteresan olmakla beraber
bu yazının bir Halkevi dergisinde yer alabilmek
değerinde olmadığını pek iyi biliyorum. Maksa-
dım, salâhiyet sahibi arkadaşların harekete geç-
melerine sebep olmaktan ibarettir.

I. Harput ne demek?

Yakın zamana kadar bizde iki zihniyet var-
dı: Birincisi zihniyetin mensupları asaleti, neca-
beti Araplılıkta ararlar. Orta çağların en müte-
kâmil kültürünü (Arap kültürü) çerçevesi içine
alırlardı. Bunun bir neticesi, coğrafi isimleri A-
rap kamusıyla izah etmek istemek oldu.

İkinci zihniyeti hristiyanlar temsil eder-
ler. Milliyet meseleleriyle müslümanlardan çok
önce meşgul olmuş olan hristiyanlar tarihsel e-
selerli kendi edatlarının yapmış oldukları iddi-
sını tevsik için şehir adlarını kendi dilleriyle
analize ederlerdi.

Harput adı üzerinde bu iki zihniyetin çarpışmış
olduğunu görüyoruz. Birinciler asıl olarak (Hay-
rübüyük, Hirtbirt) kelimelerini, ikinciler de
(Kar-püt-Taşkale) kelimesini ileri sürdüler. Bu
ismin Türk diliyle münasebeti var mıdır acaba,
diye düşünene bile olmadı. Harput ne demek sor-
gusuna Güneş-Dil teorisi cevap verebilir. Bu
zevkli işi sayın okuyuculara bırakıyorum.

II. Tarihe:

Harput hakkındaki tarihsel bilgimiz Selçu-
kiler devrinde vuzuh kazanıyor.

Bundan öncesi Anadolunun genel tarihi i -
çinde mutalea edilebilir.

Sene 1071, 26 Ağustos Salı. Malazgirt ova-
sında büyük bir meydan savaşı yapıyor. Kat'î
neticeli savaş Selçuk Türklerinin lehinde. Ana -
dolu eski sahibine kavuşuyor. Anadolunun büyük
bir parçası Türk imparatorluğunun hudutları i-
çine giriyor. Harput bu mazhariyete eren şehir-
ler arasındadır.

Selçuk imparatorluğu feodal bir bünyededir.
Türkmen beylerinden Eksik atlı birinin oğlu
olup kurduğu devlete adını veren Artık - yahut
Artuk - beyin oğlu Sukmanın oğlu Davut oğlu
Kara Aslan oğlu imadettin Ebubekir 1185 tari-
hinde Harput artıkları devletini kuruyor; bu dev-
letin kendisine mahsus parası da vardır. Büyük
bakır sikkenin bir yüzünde başı açık bir erkek
kabartması vardır. 48 yıl ömrü olan bu beyliğe
1233 tarihinde Eyyubiler nihayet verdiler. Fakat
Eyyubi hâkimiyeti pek kısa sürdü. O vakitki si-
yasi vaziyeti çok müsait bulan büyük Selçuk hü-
kümdarı Alâettin Keykubât I. Harput'u Eyyu-
bilerden aldı.

Selçukiler zamanında Harput'un mülki ve
askeri mevki yüksekti. Burada daimi muahfaza
kuvveti bulunurdu. Buraya tâbi civar muntaka-
lardaki tumar erbabi ve sair bütün askerî kuv-
vetler Harput'ta oturan ve (Subaşı) ünvanını
taşıyan kumandana tâbi bulunurdu.)

XIII. yüz yılın ortası Selçuk tarihi için pek
uçursuz başlar. İhanlılar devleti memleketi bir
vilâyeti gibi idare eder. Nihayet 1308 tarihinde
Mesut II. nin vâris bırakmadan ölmesi üzerine
devlet, hakikatte olduğu kadar hukukan da yı -
kılır.

Türk - Osmanlıların Söğüt ve Bilecik ha -
valisinde kurdukları beyliği komşuları zararına
genişletmeye çalıştıkları sıralarda Harput, Diyar-
bakır ve havalisinde Karakoyunlular hâkimdiler.
Maraş ve havalisinde bir beylik kuran Dulkadir
oğlu Karaca Beyin oğlu Halili B. XIV. yüz yılın
sonunda Harput'u zaptetti. Batı Türkelinden ko-
pan Timur tufanı Dulkadir beyliği arazisini de
çiğnedi. Dulkadir beyleri - yine kendi soylarının

- bu tufanına karşı boyun eğmek diplomathği sayesinde memleketlerini harap olmaksın kur - saydılar. Ve, Timur çekilince hâkimiyetlerini ye - niden kurdular.

(Şeyhliği şahlığa ve Tekkeyi saraya çevire - rek) kudretli bir devlet kuran enerjik Şah İsmâ - il Safevî 1507 tarihinde Harput'u Dulkadir oğul - larından aldı. Bu hâkimiyetin henüz yerleşmeden - Şahın gizli maksatlarını sezmiş olan Osmanlı hükümdarı Selim I. eliyle Osmanlılar tarafından istihlâf edildiği malûmdur. (Cümletüttevarihî salâtını âli Osman) nam eserinin III. cildinden a - lınarak Seyyit Hasan tarafından hicrî 1117 tari - hinde Trabzon'da yazılan (Dasıtanî hazreti Sul - tan Selim) adlı eserde (1) Harput ve Ergani'nin Osmanlı hâkimiyetine geçişleri şöyle anlatılıyor:

(Rumiyei sugra beyler beyisi Şadi paşanın asakiri zafer maasırı teferrukuna ve tedabiri mülkiye intizamına haleli tasarrufuna bais olup hitai tasarruf huddamı sultaniden hurucuna se - beb olduğun Mehmet paşa ile mevlâna İdris asi - taneî saadete arz edip istidayı irsali candı zafer isti - natat eylediler. La cerem deryayı gayzî padişahî temevvüc edip Şadi paşayı game ve ana uyan ümerayı eleme oğradıp Karaman Beyler beyisi Husrev paşayı ammeî siyahi Karaman ile ve A - nadolu sipahileriyle ve Subaşlar ile evveli ba - harda Diyarbekir tarafına gönderdiler. Ve der - gâhî cihanpenah bölüklerinden sipahi oğlanı ve silâhtar bölükleri ağaları olan Sinan ağa ve Bali ağa ile Kızılbaş defî için serhaddi mezbure re - van eylediler. Ve bin tüfekendaz düşmenperdez Yeniçeri dilâverleri mukaddimeisipahî eylediler. Çün mahrusî amedşüdü Harput ve Erganiden ubura maksur idi ve ol kaleler henüz mazbutu Kızılbaş mahsur idi. Teshirî lâzimeî kişvergiri ol mağın Harput kalesini Çerkes Hüseyin B. mu - hasara edip eğerçi vilâyet ve tevabiini teshir ey - ledi amma henüz kale fetholunmamıştı. Mevsimi rebide barigâhî refî tarafından irsal buyurulan Yeniçeri dilâverleri pişigâhî hisardan güzer et - tikleri hinde kalenin teshirî ukdei tehîre düştü - ğün görecek Kemah hâkimi olan Karaçin oğlu Ahmet B. ittifaikiyle kalei mezbure fethini ilti - zam ettiler ve üç gün barüşkenlikve düşman ef - künlük edüp darbi tüfenk ve dilirane. cenk ile

Beıt:

Yevmi saliste kale fetholdu

Bureu rayatı feth ile doldu.

İmparatorluk idarî teşkilâtında Harput San -

(1) Harput Halkevi kütüphanesinde

çak beyliği idi. Cıvradaki Timur ve Zearthar Harput'a, burası da Diyarbekir Beyler beyliğine tâbi idi.

III. Harputtaki tarihsel eserler ya doğru - dan doğruya Selçuk sitilinde yahut bu sitilden ilham alarak yapılmışlardır. Bu eserler, Selçuk sitilinin tekâmülünü göstermek itibariyle de çok kıymetlidirler. Gayri milli damgayı taşıyan hiç bir eserin mevcut olmaması burada hâkim olan kültürün ancak Türk kültürü olduğunu ispata kâfidir. (Evvlerce yapılp ta sonradan yıkılmış o - labilir.) denemez. Türklerin, başka milletlerin metrukâtına en az kendi eserleri kadar kıymet verdiği su götürmez bir hakikattir.

Şimdi bu eserlerin nelerden ibaret olduğunu yazayım ve bunlar hakkında biraz bilgi vere - yim.

1. — Ulucami:

Selçuk mimarisinin en orijinal bir eseridir. Bu mimari sitilin bütün karakterlerini - cami, medrese ve hükümet dairesi olan - bu eserde gör - mek mümkündür. Cami içindeki minber Türk ağaç işçiliğinin şaheseridir. Bazı parçaları çalın - mıştır. Bakımsız kalmış ve kalmakta olan bu gü - zel bina yıkılmak tehlikesine maruzdur.

İç ve esas kitabesi)yazı, tuğla bir zemine oyulmuştur.)

Bismillâhirrahmanirrahim.

Yemürü bilzillâhî takarrüben ilâllahî taa - lâ.

Veptigau merzatihil - emirül - ispehselâr azübet epkerül - ecel esseyyidül - alem elmüey - yidül - mansurül - muzafferül mücahidül - alem fahreddin cemalül - islâm cahidül - imam nas - rül - enam adudüdevle celâlülmille tacül - üm - me senasmülülük izzüsselâm şerefül - cuyuşül - müslimin nasrül mücahidin katilül - kefere vel - müşrikin milelül - maali seyyidül - hilâfe seyyi - dül - ümera ebülhadis Kara Aslan bin Davut bin Sukman bin Artık. Muteberül - mirül - müminin edamallahü sultanühü ve hüvelbac vel - kant a - lâ..... ve inde ya tilke ligayrillâhî men yeudul - lahe vel'emr. İsneyn ve samaniye ve hamse mie: 582 - hicri 1187.

2 — Kilise: Hicri 1310 tarihinde basılan (Mamuretülâziz salnamesi) nde kilise hakkında şu malûmatçık vardır:

(Kilisede bulunan bir taşa bu binanın mi - lâdın 179 yılında yapılmış olduğu yazılıdır. Yine bu taştaki yazıya göre 1134 - Süryanilerin kul - landıkları tarihte Tatar'ların Yunan diyarını te - mellük ettikleri esnada ve Aslan padişahın kendi

hükümetinde Süryani rüesası bu binanın yapılmasına müsaade istihsal etmişlerdir.)

Biz bu taşı bulamadık, fakat böyle bir şeyin mevcudiyetini bilenler var. Kendisiyle konuştuğum bir Süryani vatandaş, bugünkü kilisenin yerinde çok eskiden yapılmış bir mabet bulunduğunu, ihtiyaca kâfi gelmeyince sonradan tevsi edildiğini - atalar bilgisi olarak bildiklerini - söyledi.

Mimar Sedat Çetintaş kilisenin Selçuk stilinde olduğunu bildirmişti.

Bu parça bilgiler arasındakı yakın münasebet dikkatimizi topluyor. Kolaylıkla varılabilecek - fakat yine tahmini - neticeyi sayın okuyuculara bırakırım. Kilisenin mihrap yanlarındakı güzel çiniler XVI. yüz yıl Türk çinilerinin taklididir. Oyma bir kapı da Türk ağaç işçiliğinin güzel bir nümunesidir.

3 — Kale: Kale her halde bir devlet tarafından ve kısa bir zamanda yapılmış değildir. Kalenin en karakteristik ve en eski, asıl olan tarafı antrenin solundakı büyük burçtur. Bu burcun üstünde, zahire anbarı olarak kullanılmış büyük depolar vardır. Kalenin içinde ise taştan su sarnıçları ve tâ dereye kadar inen su yolları bugün bile mevcudiyetini muhafaza ediyor. Burçlar üzerinde bir çok yazılar vardır. Bunlar Arap harfleriyle yazılmıştır. Biri müstesna diğerlerinin kale ile münasebeti biraz zayıftır. Okunması mümkün olmayan bu taşların, kalenin yapılışı veya tamiri - çünkü kale çok tamir görmüştür - esnasında başka bir eserin enkazı olarak kullanılmış olduğu kuvvetle tahmin edilebilir. Beni böyle bir tahmine sevkeden; taşların aynı büyüklükte olmaması, yazılarının da pek uymaması ve nihayet bir taşın ters konmuş olmasıdır. Kuzey doğudakı burçlardan biri üzerinde mumtazam bir kitabe var. Olduğu yüksek olan kitabeye iskele kurduk. Gre üzerine kabartılmış yazının bazı yerleri aşınmış. Kelimeler de birbirine pek karışık. Bazı kelimeleri okuyamadık. Aradakı mesafenin müsaadesizliğinden dolayı da aldığımız fotoğraf net çıkmadı. Okuyabildiğimiz kısmını yazıyorum; noktalı yerler okunamayan yerlerdir:

Bismillâh - irrahman - irrahim

Elmülkü lillâhil - vahidül - kahhar

Huddide fi eyyami mevlâna essultanül - melikül - eşrefazze nasrahu..... emir Halil ve İbrahim fi sene seba mie ve sebin: 770. Milâdi 1369

Bu kitabenin tamir kitabesi olduğu muhakkaktır.

Kalenin hiçbir yerinde put veya yabancı bir yazı olmaması bu kıymetli eser ile hristiyanların hiç bir münasebetleri olmadığını gösterir. Antrenin iç tarafındaki duvar üzerinde bulunan kabartma fig ve kaplan devlet arması değil birer senboldür.

4. — Arap baba mescidi: Selçuk eseridir. Mihrap mozayıkları çok kıymetlidir. Bunlardan bir kısmı çalınmıştır. Kubbesinin üzeri toprakla örtülmüş olan bu zarif eser de günden güne - bakımsızlıktan şüphesiz - harap olmaktadır.

Kitabesi:

Bismillâh - irrahman - irrahim

Yamürü mesacidallahi me amene billâhi vel - yevmil - ahir.

Keyhusrev bin Kılıç Aslan Sene Selase aşere ve seba mie. 713. Mil. 1314

Bu kitabe bize hemen Kılıç Aslan II. nin oğlu Gıyasettin Keyhusrev'i hatırlatıyor. Fakat müşarüneyh 1210 da öldüğüne göre mabedin yapılış tarihi tutmuyor. Bu ismin derebeylerden birine ait olacağı tahmin ediliyor.

Mescidin altında bir mumya vardır. Esa - sen Arap baba ismi bundan ileri geliyor. Halkın bu cesede derin saygısı vardır. Halk cesedin mumya olmadığını ve yakın zamanlara ait olduğunu iddia etmekte ve bu isim etrafında bir çok sihri inanışlar toplanmış olmakta ise de Tarih Cemiyetinin verdiği hüküm bizi bu rivayetlere kulak asmamaya sevk ediyor. Cesedin mumya olduğu tahakkuk edince 5-6 yüz yıllık bir yaş tahmini yanlış olmayabilir. Bu takdirde de mabedi yaptırnan mumya arasında bir münasebet aramak icap ediyor.

5. — Esediyê camisi: Bu isim her halde dikkatinizi uyandırdı: Eset ile cami arasında ne münasebet? diye.

Asıl cami Selçukların ilk eserlerindedir. Kitabesi kaybolmuştur. Camiin şimal tarafında - bugün cami ile alakası kalmamış olmakla beraber ona ait olduğu muhakkak olan - büyük bir kapı var. Kapının iç tarafları stalaktit ve stalagmitlerle süslenmiştir. Üst yanlarda büyük iki arslan kabartması var. Esediyê adı bundan ileri geliyor.

Sanat temayüllerinin, henüz dinî hisler içinde erimeği çağlarda yapılmış bir eser. Bu kapının inşa malzemesi ve inşa tarzı ile kaledeki büyük burç arasındaki kat'i benzeyiş enteresandır.

6. — Sarehatun camisi: Bugünkü camiin yerinde, Uzun Hasan'ın anası Sarehatun'a izafe edilen bir meşcit varmış. Cami bugünkü halini 1259 hicri yılında almıştır.

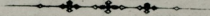
Mihrabın solundaki kitabe meşcidin tamir kitabesidir:

Büneyye ve ammare hazelmeşçidi Hacı Mustafa bini Hacı Hudaverdi Muhammet bini Hacı Mustafa Fi sene 993 Mil. 1585.

Bunlardan başka eski Palo beylerinin yaptır-
dıkları hamamlar ve birkaç yüz yıl önceki Har-
put beylerinin büyük ve güzel konakları, irili u-
faklı bir çok meşcit, medrese çeşme ve sebiller
tarihsel dekoru tamamlıyor.

10. VII. 938

Harput Başöğretmeni
Necip ERDEM

Elazığta Millî Âdetler

Yazan: B. Turgut OKAYGÜN

Örf ve âdetlerin menşei, cemiyetlerin kütle-
vi ve müşterek seciyesine dayanır. İngilizler an-
aneci olarak tanınmışlardır, onların bu ananep-
restliği karakteristik terakkilerine çok yardım
etmiştir. Fert, daimî itiyat ve insiyakın tesiri al-
tundadır. Bir cemiyetteki itiyat meşurdur, ahlâ-
kîdir, insanîdir. O cemiyet ferdinin karakterinde
daima müsbet vâkıaların tezahürleri görülür.
Âdetin iki türlüğü vardır, bızce ehem ve elzem
olanı iyi âdet, millî âdet, Türkün ahlâkî ve âli-
cenap âdetidir. Bu itibarla Elâzığın ve Elâzığlıla-

- I — Millî sporlarda âdetler,
- II — Evlenmede âdetler,
- III — Aile âdetleri,
- IV — İçtimai hayatta muaşeret âdetleri,
- V — Millileşen ilâhî âdetler.

Millî sporlarda âdetler:

Elâzığda binicilik, cirit, taşatma, avcılık, değ-
nek vasıtasile kaldıracağı siklete göre bazı kuv-
vetini deneme millî âdetlerdir. Binicilik cirit çok
eski zamanlardan Türkün yegâne vasfı olarak a-
tadan Elâzığhıya intikal etmiştir. Bir de gençlerin
taş atması vardır. Bir elin tahammül edeceği bü-

rın millî âdetlerini bilmek ve sıralamak faydalı-
dır!.....

Elâzığın millî âdetlerini evvelâ bir tasnife
tâbi tutalım:

Bu tasniften evvel şunu arz etmek lâzımdır
ki, tetkikimize tâbi bütün âdetlerin asıl menşei
eski Türklerden gelmezdir.

yükçe ve üç dört kilo sıklattındaki bir taşı aralık
sağ omuzları hizasına kadar kaldırır ve bir ayak
üzerinde ileri geri bir iki hareket yaptıktan son-
ra ileriye doğru bu taşı fırlatır. Mesafenin çokluğu kuvvete ve rekora, azlığı zaafa de-
lâlet eder. Bir de değnek vasıtasile kuvveti dene-

me usulü vardır. İki genç karşı karşıya yere oturlurler ve dizlerini ileriye doğru uzatarak ayaklarının diplerini birbirine dayatırlar ve bir sopayı da müştereken her ikisi ortadan tutar ve çekerler, dizler kırılmadan kim kimi havaya kaldırırsa kaldıran kuvvetli, kalkan zayıftır. Avcılık ta Elâzığta eskidenberi mevcuttur. Biri kamalak avıdır. Keklik, tavşan gibi hayvanları yorarak yakalarlar. Diğeri silâhlı avcılıktır. Bütün bu millî spor şubelerimiz teşkilâtlandırılmamış olmakla beraber halk bunları yaşatmaktadır ve birer âdet haline gelmiş bulunmaktadır.

Evlenmede âdetler:

Kız tarafına oğlan evinden bir görücü gelir, bu görücü ya delikanlının anası, teyzesi, halası, veya yakın akrabalarından bir başkasıdır. Kız beğenildikten sonra nişan merasimi yapılır. Nişan için de bir kaç yaşlı adam kızın babasına veya velisine müracaat ederek «Allahın emrile kızımızı filâna almak istiyoruz» derler. Kızın sahibi he «evet, muvafakat ve rıza mânâsındır» derse, gidenler çıkar gelir ve kadınlar vasıtasile altun bir yüzük, bir beşi biryerde, çorap, ipek mendil, oyalı çevre götürürler ve bir de, şerbet içerek dönerler. Bu merasimden sonra oğlan tarafı kız tarafından bir defter ister, bu defterde oğlan tarafının yapacağı cihaz eşyasının miktar, nevi vesair evsafı yazılıdır. Bu defterdekiler tamamlandıktan sonra nikâh merasimi yapılır ve kına gecesi hazırlanır. Kına gecesinde genç kızlar, mumlarla aydınlatılmış kına tepsilerini ellerinin üstüne alarak ve millî oyunlar oynayarak ve şarkılar söyleyerek merasimi bitirir ve gelinin eline kına yakalar. Bundan sonra allı, morlu

gelin, süslü yengeler arasında kocanın evine getirilir. Kaynananın ve babanın eli öptürülür, hediyeler verilir.

Aile âdetleri:

Elâzığta aile âdetleri daima içtimai tesanüt ve teavüne çok yardım ederler. Ailenin büyüğü yanında herhangi bir evlâdın veya küçüğün gaflete, bidedep bir harekete düşmesine imkân yoktur. Eski dedelerimizden gelen bu âdet bizde aile disiplini ve askerlik ruhunu neticeye (tenmiye) çok yardım etmiştir. Büyükten hitap olmazsa küçüğün sesi bile işitilmez. Büyüğün yanında kakhaha ile gülmek, sigara içmek ve hülâsa en ufak bir hafiflik bile yapmak çok ayıptır.

İçtimai hayatta muâşeret âdetleri:

Elâzığta komşuluğa çok kıymet verilir. Herkes hak ve vazifelerine samimi mânalara bağlıdır. Alacağına çok sahip borcunun da her zaman kölesidir. Hususî günlerde evvelâ kapı komşu ziyaret edilir, küçükse el, ihtiyarsa göz öper. Çocuklar çok sevilir, tanıdık kadının hatırı, daima erkekten fazla sayılır. Millileşen ilâhî âdetleri de bu meyanda zikretmek kabildir... Onlar da hülâsatın: Dini merasimde tatbik edilen âdetlerdir ki aşağı yukarı hepimizin malûmudur. Elâzığın millî ananelerinin tafsilâtını bu sayfalarda vermek imkânı yoktur. Anlattıklarım, sadece âdetlerin özü, en belli başlılarıdır. Bunların taaddüt ve tafsili çok yazı ve zamana mütevakıftır. Şu kısa izahattan anlaşılıyor ki, Elâzığın âdetleri de her Elâzıglı gibi Türktür ve böylece Türk kadar ebedi olacaklardır.

17. 9. 938

B. Turgut AKAYGÜN

İNÖNÜ ŞEHİTLERİNE

Sizi, şimdi ilk kurtarıcılar, bu gece en çok sizi düşünüyorum.

Kalplerimizin tâ içinden gelen sevgi, saygı ve minnetlerle en çok sizi anıyoruz.

Siz kurtuluş savaşı için bir kuvvet, bir büyük teşvik oldunuz. Silâhsız fakat kalbi hınc ve inan dolu bir azlığın, içi boş bir çokluğu yenebileceğini sizin zaferinizle öğrenildi. Vatan kapılarına yalnız vücutleriyle dikilerek Türk yurdunun aşılmaz bir kale olduğunu en güzel siz gösterdiniz.

Emsalsiz kahramanlığınızla düşmanın hızını kıran ve Anadolunun kurtuluş ümitlerini arttıran sizsiniz... Sizi unutmadık.

İNÖNÜ toprakları vücudünüzü örttü. Fakat yaptığınız şeyi bütün dünya görü-

yor ve aziz hatıranız yurdun ortasında manevî bir âbide halinde daima yükselmektedir.

İNÖNÜ ismi bir mucize, bir destandır ki, bütün gelecek nesillere şevk, güven ve kudret olacaktır.

Ey Türk yurdunun alınmazlığını ve Türk iradesinin zaferini ispat için ömrünün vazgeçen aziz şehitlerimiz!

Bugün en çok sizi anmak ve sayınlamak için toplandık.

Eserinizin yolunda öldüğünüz toprakların muhafazası için hiç bir Türk nesli sizin yaptığınızı yapmaktan çekinmeyecektir. Şad olun ve rahat uyuyun.

Cemile AYTAÇ

İçtimai yazılar

Yeni Zamanlar da Hükûmet

Yazan: Ömer Kemal Ağar

Orta zamanlar, milletlerin hakkı hayatlarının tanınmadığı bir devirdir. Kilisenin ve Derebeyin halk kütlesi üzerindeki yüksek nüfuzu, muayyen hudutların mevcut bulunmayışı, dağınıklık, bu devrin başlıca hususiyetlerini teşkil eder.

Yeni zamanlarda yeni yeni hareketler, kılmadamarlar kilisenin, Derebeyin nüfuzunu kıran âmiller oluyor. Dağınıklık topluluğa, müphemî yete aydınlığa inkılâp ediyor.

İlmî, fennî ihtiraat, coğrafi keşfiyat, dinde tebeddülât; içtimai hayatta, hükûmet teşekkülünün bünyesinde bazı değişiklikleri doğuruyor. Uzun yıllar Papanın, derebeyin kahrı altında e-

zilen insan kütleleri bu sefer onun muhalifi olan krallar tarafından mevki alıyor. Ve ona sarılı - yor.

Bu suretle kuvvetlenen, kendini toparlayan krallar kiliseye karşı gelmek fırsatının zuhur ettiğine kani olmuşlar, mücadeleyle, mukateleye başlamışlar, maddî kuvvetin kendilerinde olması arzularında muvaffakiyeti temin eylemiştir.

Halk arasında fikirlerin, kanaatların günden güne küşayış bulması gibi mes'ut tecelliler kendini göstermeğe başlamıştır.

Bu esnada insanların hukukuna karşı olan duygular doğmuş, fikrin, bedeninin serbest mesaisi ile doğenin bir zümre meydana getirmiştir.

Burjuva (Bourgeoi) ismini taşıyan bu sınıf, krallara, Feodallere karşı olan içtimai ve ananavî esaretten kendilerini âzade görerek istipdada, zulme mukavemet vazifelerini deruhte etmişlerdir.

Mütefekkirlerin duyuş ve düşüncülerini neşre başlamaları halkın dinî, fikrî, içtimai hayatında tesirini göstermeğe başlamıştır.

İngiltere krallarının Fransa krallığı üzerindeki hakları olduğunu iddia etmeleri ve diğer mad-

di ve manevî sebepler bu iki milleti yekdiğerine düşürmüş, yüz sene muharebesinin başlamasına sebebiyet vermiştir. Neticede Fransa kendi top- raklarından müstevlî düşmanını atmış ve millî vahdetini temin eylemiştir. Bu harbin sonunda krallar mutlak hâkimiyetlerinden biraz fedakâr- lık yapmak zaruretinı hissetmişlerdir.

İngilterede 13 üncü asırdan itibaren meşru- tiyetin temelleri atılmağa ve gittikçe tekemmül ettirilmeğe başlanmıştır.

Fransa bu devirde mutlakiyetle idare olu - nuyor. On dördüncü Lüi (Louis), (Hükümet de- mek, ben demektir) düsturunu ortaya atıyor. Bu ifade, o zamanki hükümdarların düşünüş tarzını göstermesi itibarile ehemmiyetlidir. İstipdadın en son kademesini teşkil eden bu hükümdar, mutlâ- kiyetin zevalinin de başlangıcı olmuştur.

O devirde Fransada yetişen ve fikrî neşri - yatları ile halkın kapalı zihinlerini, örümceklen- miş dimağlarını açan, (Rousseau, Voltaire, Mon-

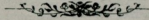
tespireu) dir. Bunlar İngilteredeki meşrutiyetin ve mutlakiyetin kendilerinde bıraktıkları derin izlerden mülhem olarak siyasi mücadeleye baş- lamışlar, Fransada münevver bir muhitin yetiş- mesinde âmîl ve müessir olmuşlardır.

Yüksek fikirlerin, insanî duyguların dimağ- larda şahlanması mutlakiyetin sarsılmasını, kral- lardan nüfuzun alınması için bir çok kanların dökülmesini icap ettirmiştir. Bu hareketler, in - saniyet tarihine çok kıymetli bir (hukuku be - şer) beyannamesi ihda etmiştir.

Milletler için bir halâs ve necat ifade eden bu inkılâp hareketi, kendi hudutlarına inhisar et- memiş, serhatlerden aşarak, esaret altında yaşa- yanlara yeni yeni hareketler, hamleler, ihtilâller menbaı olmuştur.

Artık bir ferdin zulmü, tahakkümü, berta- raf edilerek milletin yüksek iradesini tecelli et- tiren (Halkçılık) kaim olmuştur.

Ömer Kemal AĞAR

HARPUT MANİLERİ

Ay doğar uruşendir
Gün doğar perişandır
Kadın alayım Arzu
Bilezik ne nişandır.

Bir daş attım almaya
Almanın irisine
Beni çoban etsinler
Kızların sürüsüne.

Dam başında duran kız
Bayram geldi donan kız
Bayram kurbansız olmaz
Sana kurban olam kız.

Damda bulgur sererler
Kalkam goyun görürler
Saçın ebrişim teli
Hañçere bağ örerler.

Kavak başı gazeldiler
Yağmur yağar nezeldir
Başım yarin göğsünde
Can vermek ne güzeldir.

İndim derede durdum
Turah para buldum
Çatla, patla sevdiğim
Senden güzeli buldum.

Bu derenin armudu
Anan baban varmydı
Anan, baban olsaydı
Seni burda kor muydu

Çay sıra, çeper sıra
Yarım gitti Mısıra
Olaydım bir tek keklik
Gideydim ardı sıra.

Su gelir lüle, lüle
Yar gelir güle güle
Elinde ipek mendil
Terini sile sile.

Su gelir yudum. yudum
Gel otur benim dudum
Dünyayı güzel alsın
Sensin benim umudum.

Su gelir bendi bilir
Güzeller fendi bilir
Selâm söyle yarime
Gelmese kendi bilir

Su gelir daş dibinden
İçeydim köpüğünden
Yiğit ona ki denir
Dönmiyeydi sözünden.

Feleğe dübes attım
Ne müşkül derde çattım
Sevda nedir bilmezdim
Bu canı sana sattım.

Bu dağın ardı meşe
Gün kalka gölge düşe
Beni yardan ayıran
Evine şivan düşe.

Çayırı pıçakladım
Ufak ufak ağladım
Yarım geliyor diye
Çifte kurban bağladım.

Çayın öte yüzünde
Ceylân oynar düzünde
Ben yarımı tanırım
Çifte ben var yüzünde.

Şerhden gittim bağa
Elim değdi yapağa
Dünyada ne gün gördüm
Nasıl gidem toprağa.

Armut dalda dal yerde
Bülbül öter her yerde
Felek ayırdı bizi
Her birimiz bir yerde.

Dumana bak dumana
Bir cigara yak bana
Ne ben öldüm kurtuldum
Ne sen geldin imana .

Güvercin vurdum kalkamaz
Kanı sel olmuş çıkmaz
Küçücekten yar sevdim
Şimdi yüzüme hakmaz

Güvercini vurdular
Kanadını kırdılar
Ben buralı deyildim
Bana tuzak kurdular.

Seherden uyanayım
Dillere dolanayım
Buna dağlar dayanamaz
Ben nasıl dayanayım.

Bahçeler tütünümden
Eller yatmaz üründen
Soysuz haberin yok mu
Benim geçen günümden

Dama çıkmış bir gelin
Kemere vermiş elin
Dünyaya göz geçirdin
Dinim, imanım gelin.

Dama çıkmış bir gelin
Saçları tane tane
Yarime gurban olsun
Ev başına bir tane.

Dama çıkmış eleder
Küpesi gel gel eder
O yarın kaşı, gözü
Beni derbeder eder.

Karşının arılığı
Benzinin sarılığı
Mevlâm bize mi verdi
Bu zalim ayrılığı.

Karşıda kuş oturur
Yar yara düş oturur
Yari güzel olanın
Gece baykuş oturur.

Karşıda kara kartal
Kanadı beni dartar
Nişanlım köy içinde
Gördükçe derdim artar.

Parmağında mühür var
İçerimde kahir var
Sen buradan gideli
Yemeğimde zehir var

Altın yüzük morayı
Satın aldın orayı
Ora sana mülk olmaz
Sıla eyle burayı.

Gülümü gülene ver
Koklayıp gülene ver
Gönlüm bir gonca güldür
Kadrini bilene ver.

Kavak uzanır gider
Dalı bezenir gider
Öpüş vermeyen kızlar
Günah kazanır gider

Çık dalda vişne düşür
Dibinde kahve pişir
Sen benimsin, ben senin
Var aklın başna düşür.

Karşı dağı kar aldı
Gül dibini har aldı
Ecele borçlu kaldım
Bir canım var yar aldı.

Bu dağın adı nedir
Gülüm yok dadı nedir
Deseler yarın gelmiş
O günün adı nedir.

Zülfün dar ele girmez
Kesme dal ele girmez
Dağı, daşı yok etsem
Giden yar ele girmez.

Zülfün kâğıda koydu
Kesti kâğıda koydu
Ken gitti kurtuldu
Beni kayguda koydu.

Adilem gül tikene
Sarılmış gül dikene
Senden vaz geçemem
Meğer ömrüm tükene.

Aylara bak aylara
Şule vurmuş çaylara
Yarım yok pamum atam
Yerim yok nerde yatam
Ben bir yuvasız kuşum
Yuvamı nerde yapam.

İrehe desteledim
Dibinde hasteledim
Dediler yarın gelmiş
Ben beni serseledim .

İrehe mişeresi
Öpem kaşın arası
Savuştuk ayrı düştük
Nedir bunun çaresi.

Hava hücumlarından şahsî korunma tedbirleri?

Bugün şehirli, köylü, memur, amele, tüccar, bütün sınıf ve tabakaların aynı derecede ilgili buldukları hava hücumlarından korunma tedbirlerini şimdiden almağa ve bu hususta bilgi edinmeye zaruret hasıl olmuştur. Hava silâhlarının gelecek harplerde yapacağı tesirleri bugün bütün dünya devletlerini alâkadar etmiş ve idare teşkilleri de bu büyük tehlikeye karşı çareler aramağa, tedbirler almağa başlamışlardır.

Hava hücumları harple alâkası olmayan kadın, çocuk bir çok insanların maddî manevî varlıkları üzerine tahrip edici zararlar yapacaktır. Bu bombardıman tayyareleri mevcut oldukça hava tehlikesi de durmadan artacaktır. Harp etmeyi veya bir savaşa karışmayı düşünmeyen bir millet birdenbire hava taarruzuna uğrayabileceğini hâdisat göstermektedir.

Bunun için bugün en çok hava kuvvetlerine sahip olan devletler bile sivil korunmaya en çok ehemmiyet veriyorlar. Hava kuvvetleri zayıf olanların ise bu işe ne derece ehemmiyet vermeleri lâzım geleceği kendiliğinden anlaşılır.

Hemen her tarafta olduğu gibi şehrimizde mevcut binaların yapılış tarzlarında ağır tahrip bombalarına karşı mukavemet hususu gözönüne alınmamıştır. Bu sebeple herhangi bir hava taarruzunda düşman tayyareleri tarafından atılacak ağır bir bombanın patlama esnasında yapaçağı çok şiddetli hava tazyiki ve daha fazla da toprağı itme ve yarma şeklindeki kuvveti 150 metre çevresindeki bütün evleri çökertmek tesirini gösterir. Bu sebeple evlerimizin hali hazır yapılış durumuna göre hava hücumları sırasında evlerin içerisinde kalmak tehlikeli olacaktır. Bunun için her evin bir bodrumu olduğuna göre bunu korunma bodrumu haline koymak ve oraya sığınmak hava korunmasının temelini teşkil edecektir. Bu bodrumların sığınak haline konulmadığı takdirde halkın şehirden uzaklaşması za-

Yazan: Sabri AKIN

uridir. Çoluk, çocuk, kadın, ihtiyar ve malûllerin çok kısa ve ancak on dakikalık bir zaman içinde şehirden uzaklaşması müşkül olacağından bu müşkülâta düşmemek için bu bodrumların şimdiden sığınak haline konulmasına çalışılmalıdır.

Hava taarruzu insan, hayvan ve ev eşya yığınaklarına karşı çok büyük tesir yapar; bu sebeple aşağıda yazılı bilgilerin herkes tarafından bilinmesi ve unutulmaması lâzımdır.

A — Mümkün olduğu kadar dağıl ve seyrekleş.

B — Sükûneti muhafaza ve mümkün olduğu kadar az hareket et.

C — Caddeleri, meydanları, hernevi nakil vasıtalarını terket. Bir ağacın, bir çitin gölgesinde yere yat.

D — Tamamen açıkta isen kalabalıktan ayrıl ve hemen yere yat. Yol üzerinde isen yolun kenarına çekil ve yere yat.

E — Gaz maskesi var ise tak, yok ise mendil veya bir kumaş parçasını iyice ıslatıp ağız, burun ve gözlerini kapa. Eğer su bulamazsan kuru bir kumaş parçası veya mendil kullan.

F — Bir gaz buultu içerisinde kalırsan ağız, burun ve gözlerini ıslatılmış mendil veya bir kumaş parçasıyla kapadıktan sonra, yavaşça ve geniş nefes almak suretiyle gaz bulutundan çık, rüzgârın geldiği tarafa yürü.

G — Yangın bombasını gördüğünde kuru kumla kapa, yangın sırayetine mâni olursun, patlamamış bombaları hemen polise haber ver.

H — Geceleyin ışıkları söndür. Şuraya buraya koşma, pencere kenarında durma, evlerde kapı ve pencere açmak ağır yaralanmayı veya ölümü intaç eder. Hem kendini, hem de ev halkını tehlikeye düşürmüş olursun. BUNLARI UNUTMA!

GENÇLER DUYUNUZ VE DUYDURUNUZ!

Çalışan, hisseden, arıyan, bulan Türk gençliği!...

Milletinin yegâne ümidi, vatan fedaileri.

Kalkınız ve bakınız:

Duymuyor musunuz? Kahraman şehitlerin sizlere teslim ettiği bu vatanın yanık sesini.

Hissetmiyor musunuz? Yabancı milletlerin gençliklerine gösterdikleri hedefleri... Yabancı gençliklerin vatan ve uçak tehlikesine karşı tuttukları yolları... Onlar vatanlarının bir gün düşman uçaklariyle yakılabileceğini hissediyorlar, ve çalışıyorlar.

Rus gençliği Ossoaviayim cemiyeti çatısı altında toplanmış; Rus kültürünü, Rus tayyareciliğini dünyaya tanıtmak istiyor ve muvaffak oluyor.

On dört milyon Rus genci bu cemiyetin idaresi altında düşüncelerini, görgülerini birbirlerine anlatıyorlar. En büyük tehlikenin havadan geleceğini hisseden milletler, gençliklerine havacılık aşkını ve sevgisini yaymaya çalışıyorlar.

Biz de bu gayenin uğrunda çalışmaya başladık. Muvaffakiyet Türk gencile dolaşır, onun manevî bir arkadaşıdır.

Vatan ve harp tehlikesini hissettiğin zaman milli heyecanının taşan ve haykıran sesile silâha sarılırsın. O zaman kurtarılacak ve müdafaa edilecek yalnız iki şeyin olduğunu bilirsin: Vatan ve namus.

Çünkü; en büyük vasfın Türk oluşundadır.

Tarihte çocuklarına (Türk) kelimesinin yüksele mânasını; Türklerin kahramanlığıyla, Türklerin yüksekliğiyle ve faziletkârlığıyla anlatan milletler, bugün bu ismi birbirlerine anlatırlarken Türkün ve Türk adının, Gençliğinin sayesinde muharebe meydanlarında bu isme verilen kahramanlık vasfını çoğaltacak bir meydanın daha

Yazan: Yaşar KARAYALÇIN

var olduğunu anlatacaklar ve bundan sonra Türkü yalnız karada değil, şerefile mütenasip göklerde arıyacaklar ve orada da bulacaklardır.

Arkadaş!

Türk gençliğinin ak yüzünü karartmak istemiyorsan, kendini ona bağladığın veya bağlayacağın gençliğin, bütün dünyaca daha mükemmel bir şekilde tanınmasını istiyorsan, Atatürkün ve milletin gösterdiği (Bilgi seferberliğine ve havacılık hedeflerine) tereddüt etmeden koşacaksın. ---

Gençliği bu gayelerine yetiştirmek için şunları ezberle ve kendine düşen vazifeye koş!

Kültürü yükselt.

Bunun için mektepte çalış, halk için, millet için açılan, kurulan Halkevinde çalış!

Gençliğin hedefini anlamıyan, duymıyan, duymıyan gençlere hedefi göster ve onları bu gaye için çalıştırmaya teşvik et.

Hava tehlikesini her yurtdaşa anlat. Gençleri Halkevleri çatısı altında toplama çalış.

Gençliği bu hedefe vardtırmayı ülkü eden her genç, gençliğin ve gençlerin yaratacağı ülkü ordusunun kahraman askerleri olacaktır.

Şimdiye kadar bu tehlikeyi duymıyan, duymıyan gençler!

Siz de ülkü ordusunun kahraman askerleri arasına katılınız.

Ülkü ordusunun hedeflerini anlatmak, duyurmak, duyurtmak istiyoruz.

Ülkü gençleri:

Duyduğünüzü, gördüğünüzü, düşündüğünüzü, hissettiğinizi, duymıyan, duymıyan, göremiyen, düşünemiyen gençlere anlatınız, duyuru - nuz, duyurunuz!...

Elâzığ

Yaşar KARAYALÇIN

Gençler Partimizin Müsabakasına Giriniz !

Yazımızın güzelliğine güveniyor musunuz? İstidat ve kabiliyetinizin olgun ülküli eserler yarattığına emin misiniz? Hiç vakit geçirmeden inkılâpçı Partimizin açtığı yazı müsabakasına iştirak ediniz. Piyeste mi muvaffak oluyorsunuz, hikâyede mi varlık gösteriyorsunuz? Her ikisinin de muvaffakiyetinizi tebarüz ettirebilirsiniz.

Aşağıki satırlarda bu müsabakalara iştirak mahiyetini okuyacaksınız:

Partimiz; Halkevleri sahneleri için yetişkin muharrirlerimiz arasında bir piyes müsabakası gene yetişkin muharrirlerimiz arasında büyük memleket hikâyeleri ve Halkevlerine mensup genç muharrirler arasında da memleket küçük hikâyeleri müsabakası açmıştır. Bu müsabakalarda kazanan eserlere maddî mükâfatlar da verilecektir. Partimiz bu tedbirleriyle güzeli ve milliyi gaye tutan, ve bu maksadında muvaffak olan mesaiyi, değerlendirmek ve devam ettirmek gibi, kültür hayatımızın en büyük savası olan bu meseleyi de hal yolunda kıymetli bir çığır açmış bulunmaktadır. Bütün memleket münevverlerinin şükranını kazanacak olan bu teşebbüse iştirak şartlarını aşağıya yazıyoruz:

Piyes müsabakası şartları

Sayısı her yıl mühim miktarda artan Halkevlerindeki sahne faaliyetlerinin halk arasında uyandırdığı geniş alâkayı ve umumiyetle sahnenin terbiye, lisan, edebî zevk ve konuşma zarafeti bakımından yüksek ehemmiyetini göz önünde tutan C. H. P. yetişkin ve değerli muharrirlerimiz arasında aşağıdaki şartlar altında bir piyes müsabakası açmıştır.

1 — Yazılacak piyesler, Halkevleri sahnelerinin şartlarına uygun olabilmek için az şahıslı, az kadınlı ve basit dekorlu olmalıdır.

2 — Eserler daha ziyade halkımızın dilinde ve ifadesinin güzelliğini, edebî zevkini, konuşma zarafetini, seçkinliğini ve olgunluğunu arttıracak tarzda olmalı, yeni Türk cemiyetinin modern, kültürel ve millî duygularını tatmin ede-

bilmeli ve yetiştirici olmalıdır. Binaenaleyh, muharrir bu esaslar ve millî dâvalarımızın ve inkılâp prensiplerimizin gerçevesi içinde kalmak şartıyla mevzuu seçmekte serbesttir.

3 — Halkevleri faaliyetinin köylüye kadar her seviyedeki vatandaşları kavraması muharririn eserini yazarken dikkat nazarında tutacağı bir noktadır.

4 — Piyesler, 1 Şubat 939 tarihine kadar Ankara'da C. H. P. Genel Sekterliğine gönderilmiş bulunmalıdır.

5 — Bu eserler, partice teşkil edilecek Nafi Atuf Kansu, Reşat Nuri Güntekin, Bedrettin Tuncel, Dr. Suha Delilbaşı, Vedat Nedim Törer, Muhsin Ertuğrul'dan mürekkep bir jüri heyeti tarafından tetkik edilecek ve muvaffak olan piyesler alınarak, muharrirlerine aşağıdaki mükâfatlar verilecektir. Bu jüri sırf bu müsabaka içindir.

Mükâfatlar:

Lira

500 Birinciye
400 İkinciye
300 Üçüncüye
200 Dördüncüye
100 Beşinciye

1500

Yetişkin muharrirler arasında

(Büyük memleket hikâyeleri) Müsabakası

Cümhuriyet Halk Partisi genel merkezi, memleketimizdeki yetişkin muharrirler arasında ve aşağıdaki şartlar altında bir (Büyük memleket hikâyeleri "Nouvelle") müsabakası açmıştır.

1 — Hikâyeler memleketimizin tabiat, insan, tarih, iş, ahlâk, ideal, alicenaplık, aile muhabbeti, yurtseverlik, sevdâ hisleri ve evlenme tarzları hü-lâsa âdet, kahramanlık ve anane, karakter ve hususiyetlerini aksettirmelidir.

2 — Bu karakter ve hususiyetler bizzat iyi tetkik ve tahlil edilmiş milli şartlara ve reel müşahedelere istinat ettirilmekle beraber muharrir mevzuu intihapta serbesttir.

3 — Hikâyelerde aranacak esas realite ve sanattır.

4 — Hikâyelerin en çok normal daktilo makinesi sayfasile 20 sayfa olacaktır.

5 — Hikâyeler, 1 Şubat 1939 tarihine kadar Ankarada C. H. P. Genel sekreterliği adresine taahhütlü olarak gönderilmiş olmalıdır.

6 — Hikâyeler, Parti Genel Sekreterliğince teşkil edilecek Hasan - Âli Yücel, Falih Rıfıkı Atay, Halil Vedat Fıratlı, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Ahmet Kutsi Tecer ve Mustafa Nihat Özönden mürekkep jüri heyeti tarafından tetkik olunacak ve onuncuya kadar muvaffak olan on hikâye sahibine yüz ellişer lira mükâfat verilecektir. Bu jüri sırf bu müsabaka içindir.

7 — Mükâfat kazanan ve jüri heyetinin beğeneceği diğer eserler, sahibinin imzasıyla Ulus ve Ülkü'de tefrika edilecek ve bilâhare partice kitap halinde bastırılacaktır.

8 — Gönderilecek hikâyelerin hiç bir yerde neşredilmemiş olmaları şarttır.

Halkevlerine mensup genç muharrirler arasında (Memleket küçük hikâyeleri) müsabakası

C. H. P. Genel merkezi Halkevleri üyelerinden bulunan genç muharrirler arasında ve

şağıdaki şartlar altında bir (Memleket küçük hikâyeleri "Nouvelle") müsabakası açmıştır.

1 — Hikâyeler, muharririn yaşadığı muhitin (vilâyet dahilindeki şehir ve köyler) tabiat, insan, ahlâk, ideal, alicenaplık, aile muhabbeti, yurtseverlik, sevda hisleri ve evlenme tarzları, iş, âdet, tarih, kahramanlık ve anane, karakter ve hülâsa bütün hususiyetlerini aksettirmelidir.

2 — Bu karakter ve hususiyetler bizzat iyi tetkik ve tahlil edilmiş mahalli şartlara ve realitelere uygun olmalıdır.

3 — Hikâyelerde aranacak esas sanattır.

4 — Hikâyeler en çok normal daktilo makinesi sayfasıyla 10 sayfa olacaktır.

5 — Hikâyeler, 1 Şubat 1939 tarihine kadar her zatın mensup olduğu Halkevi başkanlığı vasıtasıyla C. H. P. Genel Sekreterliğine gönderilmiş olmalıdır.

6 — Hikâyeler, Parti genel sekreterliğince teşkil edilecek Hasan - Âli Yücel, Falih Rıfıkı Atay, H. Vedat Fıratlı, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Ahmet Kutsi Tecer ve Mustafa Nihat Özönden mürekkep jüri heyeti tarafından tetkik edilecek ve onuncuya kadar muvaffak olan on hikâye sahibine 100 zer lira mükâfat verilecektir. Bu jüri sırf bu müsabaka içindir.

7 — Mükâfat kazanan ve jüri heyetinin beğeneceği diğer eserler, sahiplerinin imzasıyla Ulus ve Ülkü'de tefrika edilecek ve bilâhare partice kitap halinde bastırılacaktır.

8 — Gönderilecek hikâyelerin hiç bir yerde neşredilmemiş olması şarttır.

Köy ve Ziraati ilgilendiren Ata Sözleri

Türk, köyü ve ziraati ilk tesis eden bir millettir. Bu kıdem kendisine haklı bir gurur ve şeref verir. Türkün ziraate ve köye dair söylediği özlü sözler toplansa büyük ciltler meydana gelir.

Birinci köy ve ziraat kongresine Halkevleri ziraati ve köyü alâkadar eden ata sözleri göndermişlerdir. Halkevimiz tarafından da gönderilen bu ata sözlerini aşağıda bulacaksınız. Bunun eksik olarak derlendiğine şüphe yoktur. Zamanla ve üzerinde çalışılmakla bunu zenginleştirmek kabildir. Bize bu hususta yardım edeceklere minnettar kalırız:

- 1 — Köyün iyisi şehre yakın olan. Tarlanın iyisi de köye yakın olanıdır.
- 2 — Sakla samanı gelir zamanı.
- 3 — Eken biçer. Yiyen içer.
- 4 — Öküz öldü, ortaklık ayrıldı.
- 5 — Ek Felhana bin küheylâna, ek aroza bin horfoza (Aroz sürülmedik yer)
- 6 — Köyden köye it ürülmez.
- 7 — Üzüm üzüme baka baka kararır.
- 8 — Cevizi çift görmeyince taş atılmaz.
- 9 — Meyveli ağaca taş atılır.
- 10 — Ağaç dalla gürler.
- 11 — Tek elin sesi çıkmaz.
- 12 — Ağaç başında devlet olmaz.
- 13 — Ağaç yaş iken eğilir.
- 14 — Köksüz ağaç temelsiz duvara benzer.
- 15 — Ekici ol, biçici olma.
- 16 — Ceviz gölgesi, yavuz gölgesi, söğüt gölgesi yiğit gölgesi.
- 17 — Er koyunun, er kuzusu olur.
- 18 — İyi kuzu anasının önünde bellidir.
- 19 — Kayitliye sohbet haramdır. (İşçi adama sohbet haramdır.)
- 20 — Her iş vaktinde gerek.
- 21 — Aşın bil, işin bil, eşin bil.

Ziraat kongresi münasebetile

- 22 — Deveciye komşu olan kapısını büyük açar.
- 23 — Doğru durur, eğri belâsını bulur.
- 24 — Kuştan korkan darı ekmez. Ekerse de hayırını görmez.
- 25 — Saman altında su yürüten adam vardır.
- 26 — Tilki var ki baş keser. Kurdun adı çıkmış.
- 27 — Karga ile konuşan pislikten kurtulamaz.
- 28 — Serçeye çubuk belâdır.
- 29 — Serçenin de kantarı kendine göredir.
- 30 — Tok acın halinden ne anlar.
- 31 — Kapını kilitle tut, komşunu hırsız çıkarma.
- 32 — Kılınc bir keser, ekmek iki keser.
- 33 — Bir gitmezse iki gelmez.
- 34 — Az nerede çoğun yanında.
- 35 — Kaz sahibinden tavuk esirgenmez.
- 36 — Komşunun tavuğu komşuya kazdır.
- 37 — Karınca kaderince.
- 38 — Kanatlanan karıncanın zevali yakındır.
- 39 — Sinek pinti değil, mide bulandırır.
- 40 — Anlıyana sivrisinek az, anlamıyana davul zurna az.
- 41 — Bülbülün çektiği dilinin belâsıdır.
- 42 — Bülbülü altın kafese koymuşlar, ah vatanım, çalındaki yuvam demiş.
- 43 — Civevi güzün sayarlar.
- 44 — Yağmurlu havada tavuklara su veren çok
- 45 — Yumurta kapıya gelince iş görülmez.
- 46 — Aş taşınca kepeğin bahası bulunmaz.
- 47 — Ay bacayı aştıktan sonra iş görülmez.
- 48 — Yedirdiğini doyur, vurduğunu öldür.
- 49 — Lokma karın doyurmaz, muhabbet arttırır.
- 50 — Misafir misafiri istemez, ev sahibi hiçbirisini istemez.
- 51 — Takma akıl para etmez.
- 52 — Arlı arından korkar, arsız zanneder kendinden korkar.
- 53 — Tuttuğun dalı kesme.

- 54 — Baltayı kendi ayağına vurma.
55 — Yumurtadan çıkmış kabuğunu beyenmez.
56 — Ektiğim nohut, biçtiğim nohut şehire gel-
di leblebi oldu.
57 — Bedava tavuk paralı kazdan yeğdir.
58 — Sen ağa ben ağa, inekleri kim sağa.
59 — Daz dazla, kaz kazla, kel kelle, kel horoz
kel tavukla.
60 — Horoz çok olan yerde sabah erken olur.
61 — Gün doğmadan neler doğar.
62 — Gün var ayı besler, ay var günü besler.
63 — Azın kadrini bilmiyen çoğu bulamaz.
64 — Damla damla göl olur, göl de akar sel o-
lur.
65 — Bulasın almyasın, arıyasın bulmıyasın.
66 — Aç tavuk düşünde (rüyasında) darı gör -
müş:.
67 — Açma kutuyu söyletme kötüyü.
68 — Dar günün ömrü azdır.
69 — Sabırla ekşi koruk helva olur.
70 — Anası neki, danası ne olsun.
71 — İyi inekten süt umarlar.
72 — Doğruluk kalkarsa ekmeğe atlı biz yaya o-
luruz.
73 — Vaksizs öten horozun kafasını kesmeli.
74 — Anandan evvel ahıra girme. (Büyüğün-
den evvel yürüme mukabilidir.)
75 — Ehli keyfe keyif verir kahvenin kaynama-
sı, eşeği yoldan çıkarır sıpanın oynaması.
76 — Mart kuruluk, Nisan yağmurluk.
77 — Zemheride yağmur, Martta kar yağacağı-
na zehir yağsa daha iyidir.
78 — Martta tezek kuruya, Nisanda seller yü -
rüye.
79 — Şubatın arpası, Martın sopası.
80 — İki nisan bir gülân.
81 — Akşamın işini sabaha koyma.
82 — Akşamın hayrından sabahın şerri daha
yeğdir.
83 — Kır atın yanında duran ya huyundan ya
tüyünden alır.
84 — Ekmeğin iyisi iyi hamurdan olur.
85 — Her iş ehline lâyıktır.
86 — Ekmeği ekmeğe pişirt, bir ekmeğe faz-
la ver.
87 — Görülen köye kılavuz istemez.
88 — Çok veren maldan, az veren candan.
89 — Eşeğe binmek bir ayıp, inmek iki ayıp.

- 90 — Eşek büyük olmakla tavla başı olmaz.
91 — İşliyen demir pas tutmaz.
92 — El yedi gitti oyuna, çoban yedi gitti ko-
yuna.
93 — Çobanın gönlü olsa tekedden süt çıkarır.
94 — İti vururlar amma sahibinin hatırını sa -
yarlar.
95 — Keskin sirkenin zararı kendi küpünerdir.
96 — Ver arpa, vur arpa, meğer ayağı kaypa.
97 — İt dilinden deniz murdar olmaz.
98 — Alma alı, satma karı, illâ doru, illâ doru.
99 — İneği bak sütünü al.
100 — Atın ölümü arpadan olsun.
101 — Pilâvdan dönen kaşığın kulpu kırılınsın.
102 — Ne doğrarsan aşına, o gelir kaşığına.
103 — Büyük dağın büyük dumanı vardır.
104 — Mal canın yongasıdır.
105 — Sağlığa varlık lâzım.
106 — Gençlikten hal, zenginlikten züğürtlüğe
mal ayır.
107 — Canı ağrıyan eşek attan yügürük olur.
108 — Yatan itin kuyruğuna basılmaz.
109 — Kenarına bak bezini, anasına bak kızını
al.
110 — Sürüden ayrılan koyunu kurt kapar.
111 — Bakarsan bağ, bakmazsan dağ olur.
112 — Harmanda hayvanın ağı bağlanmaz.
113 — Tarlanın eve yakını, öküzün yere yakını
iyidir.
114 — Tarlanın taşlısı, kadının saçlısı iyidir.
115 — Sarmısığın sıkından seyreği iyidir.
116 — Döner taşın mı (değirmen) uçar kuşun
mu (arı) var.
117 — Harmanı olmyanın dermanı olmaz.
118 — Çiftçi ektiğini biçer.
119 — Kar toprağın bereketidir.
120 — Toprağın karası, ineğin sarısı iyidir.
121 — Koç olacak kuzu kömünde bellidir.
122 — Martta açan çiçek torbaya girmez. (Ba-
demler için)
123 — Tohumun değıştir, velev ki komşudan ol-
sun.
124 — Böceklî tarlaya sarmısak ekmeli.
125 — Buğday istersen çayır yap, çayırsız güb-
re olmaz. Toprak: buğday emer. Çayır da din -
lendirir.
126 — Ağacın yapraklısı iyi meyve yetiştirir.
127 — Öküzün büyük olsunda çifte gitmes'n.
128 — Tosunu çifte alıştırın koca öküzdür.

Sivas Muallimleri Elâzığda

Sivas muallimleri Haziranın yirmi altıncı Pazar günü akşamı Elâzığa geldiler. İstasyonda Elâzığlı arkadaşları tarafından karşılandılar. Kendileri için ayrılmış olan arabalarla doğruca Kız Enstitüsüne geldiler. Bir müddet istirahat-ten sonra belediye tarafından verilen akşam ye-meği yendi.

Yemekte kültür müşaviri Şevket Süreyya Aytaç, Elâzığ ve Tunceli kültür direktörleri İb-rahim Ertuğrul, Kadri Güney ve mihmandarları hazır bulundular. Çok şevkli ve neşeli geçen ye-meğin sonunda kültür müşavirimiz çok güzel bir nutuk söyledi. Meslekdaşlar arasındaki bu bağ - lılıktan etraflı bir surette bahsetti. Trenin bu husustaki güzel yardımını tebarüz ettirdi.

Belediye Reisimiz Kemal Şedele de birkaç söz söyleyerek bu aile sofrasına yeni bir neşe sundu.

Sivas Kültür direktörü Cemal Gültekin gü-zel bir mukabelede bulundu. Kendilerine göste-rilen canlı alâkaya teşekkür etti.

Bundan sonra Enstitünün balkonuna geçil-di. Ve bir müdet orada istirahat olundu.

Pazartesi günü sabahleyin Sivas muallimleri Atatürk anıtına çelenk koydular ve sonra yanla-rında mihmandarları ve Elâzığ, Tunceli kültür

direktörleri olduğu halde Dördüncü Umumi Mü-fettiş sayın General Alpdoğan, Elâzığ Valisi ve Başkanımız sayın Şefik Bicioğlu ve Belediye re-isini ziyaraet ettiler.

Öğleden sonra Harputa çıkıldı. Biraz park-eta istirahat olundu ve sonra eski eserlerin bu-lunduğu yerler gezildi. İkinciye doğru Harputun meşhur Bozluk bahçelerine gidildi. Belediye ta-rafından verilen kır ziyafeti zevk ile sona erdi. Bu esnada Tunceli Kültür Direktörü Kadri Gü-ney son Dersim harekâti hakkında izahat verdi. Ve bu Türk yurdunun karakterini canlandırdı.

Saat 20 ye doğru Elâzığa dönüldü.

28 Haziran günü Sivas muallimleri Pertek Halkevinde gezdiler ve orada kendilerine verilen izahatı zevkle dinlediler. Dördüncü Umumi Müfettiş Alpdoğanın alâkasına minnettar kaldı-lar.

29 uncu günü öğleden sonra kalkan trenle Diyarbakıra hareket ettiler. Şehrimizden ayrı - lırlarken Sivas muallimleri kendileri hakkında gösterilen yakın alâkanın minnettarı olduklarını söylediler.

ATATÜRK DİYORKİ:

“Kalbim orduya karşı takdir ve şükran hisleriyle doludur.”

Doğu manevrası 24 Ağustos sabahı başladı. 26 ıncı günü akşam üzeri sona erdi. Türkün büyük askeri zaferinin on altıncı yıldönümüne rastlayan bu manevranın çok dikkate şayan safhaları vardır.

Bu münasebetle Ulu Başbuğ Atatürk ile Mareşal Fevzi Çakmak arasında teati olunan telgrafları muhitimizi de alâkadar ettiğinden aşağıya koyuyoruz:

Cümhurreisi Kemal Atatürk

Dolmabahçe
İstanbul

24/8/938 de başlayan ve Başbakan Celâl Bayar'ın iştirak buyurdukları ordu manevrası çok istifadeli ve değerli safhalarla üç gün devam ettirilmiş ve 26/8/938 günü on altı yıl evvel yaşattığımız 26/8/922 büyük zafer arifesini emirleri altında idrâk edenlerle birlikte ve yüksek ihtisaslarla hatırlayarak saat 18 de bitirildi. Bu mesut günün yıldönümü ve yapılan manevra münasebetile Cümhuriyet ordusu mensupları başta ben olmak üzere yüksek başbuğlarına kalplerinden coşan sonsuz heyecan ve saygılarla meşbu sarsılmaz bağlılıklarını arzetmekle nihayetsiz şeref duyar.

Genelkurmay Başkanı
Mareşal Fevzi Çakmak

Mareşal Fevzi Çakmak

Genelkurmay Başkanı

Ordumuzun yüksek ve her vakit olduğu gibi milletin emniyetine cidden lâyük kıymet ve kudretle dolu manevrasının çok istifadeli safhalar göstererek bittiğini bildiren telgrafınızı aldım. Türk ordusunun yarattığı zaferin bu yıldönümü günlerinde kalbim orduya karşı takdir ve şükran hisleriyle doludur. Sizin ve tercümanı olduğunuz aziz silâh arkadaşlarımın hakkımda gösterdikleri samimi ve asil duygular, o günlerdeki hatıralarımı canlandırdı, heyecanlarımı arttırdı. Başta siz olduğunuz halde cümledenize candan sevgi ve saygılarımı sunar, şimdide kadar olduğu gibi bundan sonra da daima artan kutlu başarılar dilerim.

KEMAL ATATÜRK

Orduyu Takdir.

İstanbul, 29 (a.a) — Başvekil Celâl Bayar Tunceli seyahati hakkında ihtisaslarını soran bir muharririmize, aşağıdaki beyanatta bulunmuştur:

«Elâzığda ordu manevralarının son safhalarını takip ettim. Biliyorsunuz ki bu manevralara tekmil modern teçhizatlarıyla üç kolordu ve iki süvari tümeni iştirâk etti.

Büyük kumanda heyetimiz, yeni silâhlarla her gün daha tekâmül eden ordumuzu zafer mektebinin yüksek tecrübe ve dersleriyle yetiştirmekte devam etmektedirler. Eratta gördüğüm disiplin, şevk ve enerji, subaylarımızın vukuf kabiliyet ve meharetli idaresi, havada ve karada yeni vasıta ve silâhların kullanılmasındaki muvaffakiyet, büyük milletimizin ordusuyla iftihar etmekte ve millî mukadderatını bağlamaktaki güveninde haklı olduğunu gösteren kuvvetli bir hal arz ediyor. Bilhassa ilâve etmeliyim ki, bu kuvvetler daha evvel Dersim'in malûm sarp ve çetin dağ ve kayalıklarında kendilerine verilen tedip vazifesini ifa etmişler ve büyük bir kısmı uzak mesafe katettikten sonra Elâzığ ile Palo arasındaki manevra sahasına gelmişlerdi. Buna rağmen kıt'alarda hiç bir yorgunluk eseri yoktu. Burada ordu sıhhiyesinin ve geri hizmetlerinin de mükemmel işlemiş olduğunu kaydetmek isterim.

Beni müftehir eden görüşlerimi Cümhurreisi ve kahraman cümhuriyet ordularının eşsiz Başkumandanı Şefim Atatürk'e arzettim.

Orada iken, Dersim'in tedip hareketi ve aynı zamanda imar ve ıslah programıyla meşgul oldum. Askerî ve mülkî salâhiyettar zevatın malûmat ve mütaalealarını dinledim. Yapılan tedip hareketi kat'i ve müsbet netice vermeye başlamış ve son safhasına gelmiştir.

Kısa bir zaman sonra, Dersim'in şimdiye kadar geçirdiği safhalar ve bundan sonra yapılması kararlaştırılan ıslahatı bütün tafsilâtiyle efkârı umumiyyeye bildireceğim. Şimdiden ifade edebilirim ki eski zamanlarda olduğu gibi toplu şekavetin vukuu bertaraf edilmiştir.

Ordumuzun ve jandarmamızın bu çetin dağlarda gösterdiği kahramanca faaliyeti milletimizin takdirine arz etmek vazifemdir.»

Biz Nasıl Hallediyoruz

Elâzığ (Başmuharririmizden) Murat suyu üzerindeki yeni köprüyü görmek üzere Pertek'e gidiyoruz. Karşımızda Dersim'in sarp, yalçın dağ yığınları var. Yolda işittiğim bir söz hatırıma geliyor: «Dersim'e sefer olur, zafer olmaz!»

Dersim'de devlet nüfuzunu kurmaya çalışan osmanlı idaresinin usullerinden biri vurmak ve çekilmek, diğeri reis ve ağalarla uyumaktı. A-sayış oturarak ve yerleşerek tesis olunabilir. Uyumak usulü ise, reis ve ağaları bir de devlet nüfuzu ile kuvvetlendirmek ve halk üzerindeki zulüm ve tazyiklerini arttırmak demektir. 1877 de osmanlılarla rusların arası açıldığı vakit, Erzurum rus konsolusu ile müzakereye giden Dersim ağaları, aynı zamanda, hükümetin kaymakamları idiler.

Dersim'de iki türlü arazi vardır: Ekilen, biçilen ve üstündeki nüfusu doyuran zirai kısım, bugün için ancak haydut barındırma yarıyan dağlık kısım! Halk da iki türüdür: Bir tarafta reisler, ağalar ve esytler, diğer tarafta cisimlerini ve ruhlarını onlara vakfeden yalın, şuuusuz ve mâsum sürü!

Umumî müfettiş İbrahim Tâli 1929 sene -sinde Hozat - Ovacık yolu üzerinde çıplak, sefil dersimlilere, cümhuriyet hükümetinin kendilerine Elâzığ ovalarında toprak, çift, tohum, ev ve her şey vereceğini söylediği zaman: «Yaşlı erkeklerden biri aşiret reisinin bulunduğu tarafa, sanki işitecekmiş gibi, korkarak baktıktan sonra yavaşça: — Efendim, biliyoruz, biz de gelmek, çift ve çoluk çocuk sahibi olmak isteriz, fakat -gözü ile reisin bulunduğu aynı yeri göstererek: — Bunlar işitirlerse bizi öldürürler! demişti.»

Dersim haydutluğu, sulh zamanında, civar ovalarda alınteri ile geçinen yüz elli bin vatan -daşın sükûn ve sayini tehdit eder. Seferberlik ve harp zamanında ise, en mühim yolları emniyet -sizlik altında bulundurabilir. Dersim meselesini halletmek lâzımdır.

Evvelâ haydutluk tasfiye edilmek, ağalar ve seyitler devri sona erdirilmek, halka toprak ve -rilmek ve yeni nesillerin mekteplerde terbiyesi-ne başlamak, hülâsa Dersim'den kurtulmak için

Dersim'i kurtarmak lâzımdır. Umumi müfettişlik bu maksatla teşkil olunmuştur.

Cümhuriyet idaresi şosesler, köprüler, kışla-lar, karakollar, mektepler, hükümet konakları ve meskenlerle Dersim dağlarına sokulmağa başla -muştur. Artık bu bir sefer değil, bir teessüsti. Teşkilât başladığı tarihten şimdiye kadar 9 kış-la, 5 nahiye karakolu, 3 bölük karakolu, 5 hü -kümet konağı, 92 memur ve subay evi, 10 mek -tep, şose yahut toprak tesviyesi olarak 420 kilo -metre yol, 684 metre uzunluğunda 9 beton, köprü yapılmıştır, yahut inşa halindedir. 1,000 kilo -metre yeni telefon hattı uzatılmıştır. Cümhuri -yet hükümeti bunlar ve diğer zirai ve idari is -lâhat için 3 buçuk milyon liraya yakın para har -camıştır. Pertek'te beton köprülerden birinin ha -sında medeniyetimizin gururunu duyarak Murat suyunu seyrediyorum. Burada devletin kendile -rine vazife ve mesuliyet emanet ettiği insanlar, başta sayın general Abdullah Alpdoğan olduğu halde , Atatürk rejiminin şerefine lâyük hizmet -lerde bulunmuşlardır.

Ağalar ve seyitler, bu teşebbüsleri gördük -leri zaman, bu sefer devletin gerçekten muvaf -fak olacağına şüphe etmediler: ve bazı jandarma karakollarını basmak gibi son nevmidane taarruz -larını yaptılar. İşte bu sene Elâzığ manevrasına gelen kıtalar, bu itaatsizlik bölgelerini baştan başa taramışlar, ve geçen seneki tedip hareketini tamamlamışlardır. Şimdiye kadar toplanan silâh -ların yekünü 12 bine yaklaşıyor. Diğer taraftan müfettişlik ahşap köprüleri betonla değiştirerek, muvakkat karakolların yerine kışlalar yapıp, yol ve mektep çarık Dersim meselesini hallet -meğe devam etmektedir.

Dersim dâvası karışık değildi; bilâkis sade idi ve sadeliği nisbetinde güçlü. Çünkü hiç bir zamanda bir tenkil dâvası olmamıştır: İlk temas edildiği andanberi, bir umran, kültür ve ekono -mi dâvası olmak karakterini muhafaza ediyor.

«Dersim'e sefer olur, zafer olmaz!» sözünü duyduğu zaman, Başbakanımız Celâl Bayar, gü -lümliyerek, cevap verdi: «— Fakat cümhuriyet idaresi her seferi zafer için yapar!»

(Ulus)

Falih Rifkı ATAY

Dersim Medeniyete Açılıyor

Dersimden döndüğümü öğrenen birçok münevver insanlar, bana:

— Dersim meselesi artık kökünden halledildi, değil mi? diye soruyorlar. Bu zevatın çoğu kendi ihtisas şubelerine hayatlarını vakfeden, fakat, Dersim hakkında kâfi bir fikir sahibi olmayan vatandaşlardır. Onların bu sualleri, Cumhuriyetin Dersim işini nasıl bir dâva olarak elinde tuttuğunu ve bu yaz Tunceli'nde yapılan askeri harekâtın mahiyet ve maksadının ne olduğunu bilmediklerini gösteriyordu. Bu bakımdan Türk inkılâbının çalışma sahalarında bir şerefisini teşkil eden «Tunceli'nin medeniyete açılışı» işini en geniş ölçüde milletimize bildir -meyi lüzumlu ve faydalı buluyoruz. «ULUS», önümüzdeki hafta içinde bu çalışmalara geniş bir sayı tahsis edecek ve bunda Tunceli'nde âşîret rejimi altında inliyen binlerce Türkün ağa, reis ve seyitlerin elinden nasıl kurtarıldığını ve haydutluk hayatının nasıl tasfiye edildiğini, Dersim'de hürriyetin ve insanlık haklarının teessüsü devrinin nasıl açıldığını anlatacaktır.

— Dersim meselesi artık kökünden halledildi mi?

Sualinin cevabı, müsbet olarak daha şimdiden verilebilir. Evet, Dersim işi; bir temdin dâvası, bir imar dâvası, Dersim'de yaşayan ve haydutlar elinde esir kalmış olan on binlerin Cumhuriyet vatandaşlığı şeref ve haklarına kavuşturulması dâvası olarak takip edildiği zamandanberi, hal yoluna girmiş demektir.

Üzerinde ciddi ve vatanperverane bir ısrarla durulan, haydutların ve tabiatın çıkarttığı birçok güçlüklerle rağmen sarsılmadan takip edilen ve edilecek olan imar ve temdin programı; bize şimdiden meselenin kökünden hal yoluna girmiş olduğunu vad edebilir.

Dersim'in medeniyete açılışı, Kemalist in -kilâbın başardığı eserlerin büyüklerindedir; neslimize şeref verecek ölçüde büyük bir hamledir.

Dersim'in karanlıklar içinden geçen dününden, teşebbüs, hareket ve emek dolu bugününden ve bol ışıklı yarınından bahsetmeden önce,

Yaza: Naşit ULUĞ

büyük bir hâz ve heyecanla bir vazife yapmak isterim:

Üçüncü ordunun büyük manevrasının Tunceli'nde geçen safhasında bulundum. Bu yıl manevra sırası Cumhuriyetin üçüncü ordusunda idi. Ordu üç koldurdu ve iki süvari tümeninden mürekep otuzla kırk bin kişi arasındaki büyük kuvvetiyle üç safhalı manevra yapmak vazifesini almıştı.

Birinci safha, Tunceli'nde geçecekti; buraya Kağızman, Karaköse, Trabzon, Urfa ve Gaziantep gibi uzak yerlerden kara yürüyüşleri yaparak kıt'alarımız toplanmaya başladılar. Bu uzun yürüyüşler gelişigüzel zamlar içinde değil, manevranın programına uygun olarak tesbit edilmiş uzun ve çetin mukavemet yürüyüşleriydi. Ordu, manevra yerine gelmeden önce yürüyüş kabiliyeti bakımından büyük bir imtihan verdi. Manevranın birinci safhasında birlikler üç yüz ile altı yüz kilometre arasında yürüyüş yapmışlardı; bunlar yaya ve atlı kıt'alarda ve bu kıt'aların erlerini teşkil eden vatan çocukları hepsi Cumhuriyet devrinde büyümüş, iyi beslenmiş, iyi bakılmış neslindendir; «Türk gibi kuvvetli» sözü yabancıların diline mal olmuştur.

Bu yiğit varlık; Pümlür'ün bir kısım şimali, Çemişgezek ve Pertek kazalarının bir kısım cenup bölgelerini ayırsak geride kalan bütün Tunceli'ni tarama emrini almışlardı.

Tunceli, hartamızın içinde avuç içi kadar bir yerdir. Fakat tabiat bu avuç içi kadar yerde sayısız tepeler, dereler, uçurumlar, mağaralar, çalılıklar, meşelikler, sarp ve yalçın sıra dağlar yaratmış ve Dersim'in dağlı zihniyeti bu tabiata yaslanarak bugüne kadar yaşamıştır.

Cumhuriyet ordusu, uzun yürüyüşünden sonra içine girdiği Dersim'in bu çeşitli arızasının her köşesinden pusu ve baskın tehlikesiyle karşılaşılıyordu. Bütün bu tehlikeleri tecrübeli tedbirleri ile önleyen ve askerinin bir damla kanını bile kısıkanan bir sevk ve idare altında, ordumuz, Dersim'i taradı ve aldığı vazifeyi en müsait im-

kâmlar içinde yaparak manevranın ikinci safhasına intikal etti.

Elâzığ bölgesindeki manevralar hakkında hükümet başkanının kıymetli takdirlerinden Türk milleti elbet haberdardır; disiplin, sevk ve enerjiden yuğrulmuş erler kütlesi, bilgi, cesaret ve yüksek kabiliyetle vasıflanan Türk subayı ve bütün manevî varlıkları birbirine kaynaştıran yurdseverlikle yüksek bilgi ve tecrübeyi nefislerinde toplayan Mareşal ve büyük komutanlar heyeti, milletin güven ve şükranına bir kere daha nail olmak saadetine erdiler.

Manevranın ikinci safhası bittiği zaman, kızgın güneşin, tozun, yolsuzluğun, zahmetin envainna göğüs germiş olan bu kahramanların yarısı, garnizonlarına dönerken tekrar Tunceli'nden geçerek tarama işini bitirmek vazifesini aldılar. Şimalin yolunu tutan bu yiğitlerin çoğu ile yol arkadaşlığı ettik, sanki kışlarından yeni ayrılmış gibiydiler, zorlu ve zahmetli haftaları arkaalarında bırakmışlar, vatandaşlarını ağaların, sevyitlerin ve reislerin esaretinden kurtarma şuurunun yarattığı büyük bir canlılık ve mukavemetle yeni hedeflere koşuyorlardı.

Her sahnesi ve safhası Türk erinin ve subayının yüksek kabiliyeti, ordunun Cümhuriyete ve yurduna karşı olan derin bağlılık ve sevgisini göstermiye vesile olan manevranın bu son kısmında, Atyatürk'ün idealine, Türkün büyük temdin dâvasına hizmete beşer faziletinin en üstünü sayan ordunun içinde yaşadım. Her güçlüğü yenmenin sırrına ermiş olan Cümhuriyet ordusunun vazifesini inan ve cesaretle yaptığını gördüm.

Ordunun sağlık durumu fevkalâdeydi. Haziranın başından eylülün ortasına kadar süren bu harekâta kıt'alarımızda yüzde yarım denebilecek kadar bile - çoğu da sıtma nüksünden ibaret - bir hastalık görülmedi.

Giyim çok düzgündü, bunca yıpratıcı harekâta rağmen bir tek üstü başı yırtık, söküük askere rastlamadım. Soğuk kısımlarda vazife alanlar ona göre giyinmişti.

Yiyim işi çok iyi idi. Dersim'in henüz açılmış yollarında ordunun motörlü ve canlı nakliye kıt'aları en ileri hatlara kadar erzak taşıyor seyyar fırınlar taze ve pişkin eknek, seyyar mutfaklar bütün kıt'alara sıcak yemek pişirip yetiştiriyordu. Yer yer ve kısım kısım uzun yürüyüş kollarına rastladım, bu kollar şoseler veya toprak yollarda değil, yalçın dağların sarp patikaları üzerinde günlerce yol alıyorlardı. Çok zorlu ve zahmetli olan bu hareketlerin takdire şayan bir tahammül ve mukavemetle başarıldığını ve hiç döküntü verilmediğini gördüm.

Ordumuz, millî inkılâplarımızın müsait olduğu ölçüde fennî vasıtalarla mücehhezdir, kıt'alarımız bu vasıtalarla en yüksek nisbette istifade etmek kabiliyetini gösterdiler; bunların başında muhabere vasıtaları geliyordu. Hava kuvvetleri keşif vazifelerini muvaffakiyetle başarıyordu.

Üçüncü ordunun sayın müfettişi Orgeneral Orbay ve maiyeti, bütün bu gayretlerden en yüksek verimin elde edilebilmesi için, gece ve gündüz dinlenmeden, uyumadan çalıştı ve daima hâdiselere takaddüm ederek isabetli tedbir ve tertipleriyle büyük tanzimci rolünü muvaffakiyetle ifa etti.

Bu suretledir ki, Tuncelinde Cümhuriyetin büyük imar ve temdin programını durdurmak istiyen haydutluk kökünde kırıldı, emniyet ve asayişin istikrarı temin olundu.

Artık Dersim, medeniyete açılmıştır, eskiden olduğu gibi toplu kıyam ve şekavet yapılmasına imkân kalmamıştır. Bundan sonra devam edecek ciddi bir takto, burada haydutluğun kökünü kazıyacak, reisin, ağanın ve şeririn zulmünden, tehdidinden boynunu kurtarmış olan Tunceli'nin ezgin, yulğun ve şaşkın or binlerce Türkü vatandaşlık hak ve şerefinin tadını tadacaklar, medeniyetin feyizlerine kavuşacaklardır.

(Ulus)

Naşit ULUĞ

Doğu Manevralarının Hususiyeti ve Harikulâdeliği

Doğuda bir manevra yapılacağı haberi işitildiği zaman halkta derin bir sevinç göze çarpar. Çünkü ordumuzu büyük bir varlık halinde canlı bir şekilde görmek kabil olacaktı. Göğüsle- rimizi kabartacak, neşe ve sevinçlerimizi arttıracak olan bu manevraya Ağustosun 24 üncü günü sabahı başladı. Çok çetin ve o nisbette isti- fadeli safhalar arzeden bu manevranın seyrini kısaca aşağıya yazıyoruz:

Üç gün süren ve çok istifadeli olan bu manevraya Ağustosun 24 üncü günü sabahı başlandı. Mavi ve Kırmızı tarafın vaziyeti kendi lehlerine çevirmek için gösterdikleri kahramanlık sayını hayrettir. Buna şöyle bir örnek de göstermek kabildir:

Keşif ve muharebe vazifesi alan süvari kuvvetleri müteaddit kollar halinde Murat nehriyle Hazer gölü arasında ilerliyorlardı. Motörize tabur da birkaç dakika içinde kamyonlarla ilerideki bir köprüye hareket ettirilmişti. Kırmızı taraf köprüyü tikamıya çalışıyordu. Fakat bu sırada Mavi taraf hiç tereddüt etmeden köprünün üst tarafından suya daldı ve suyu geçti. Askerlerini- zin bu geçişi çok heyecanlı oldu; bellerine kadar suyun içindeydiler. Bu geçiş Kırmızı tarafı bir emrivaki karşısında bırakmış ve onu Elâzığ isti- kametinde çekilmeğe mecbur etmişti.

Mavi kuvvetler, arazinin her türlü örtüsün- den istifade ederek anlayışlı ve kurnazca hareket etmişler, Kırmızının ileri karakol vazifesini gö- ren kuvvetleri de kendi büyük kuvvetlerinin mevzilerini örtebilmiş, Mavinin aradaki boşluk- lardan istifade ederek esas mevzile yaklaşma- sını menetmiştir. Her iki tarafın bilhassa o akşam gösterdikleri muvaffakiyetli ilerleyiş, şuurlu ha- reket, cidden takdire değer bir mahiyettedir.

26 Ağustos sabahı, Elâzığın şarkındaki Bey- yurdu sınırlarına gittiğimiz, uzun günlerin birbi- rini takip eden zahmetli hareketlerine rağmen, erlerimizin memleket ve vazife duygusile sarfet-

tikeri gayret ve kazandıkları büyük muvaffaki- yeti gördük. İnsan, bu fedakâr ve vazifeperver Mehmedciklerin yüzüne bakınca günlerce isti- rahat edip de sanki henüz vazifeye başladıkları- nı, henüz geldiklerini zannediyor.

Halbuki, şu ileride gizlenmiş olarak gördü- ğümüz kıt'a, gündüzün kavuran sıcaklığında ha- rekâtı, bütün zorluklarına rağmen başarmış, ge- cenin zifiri karanlığında, ârızalı arazide istira- rahat saatlerinden bir çoklarını bir muntakadan diğere geçmek suretile yürüyüşle geçirmiştir.

Muharebe safahatı:

Mavi kuvvetler, Kırmızı kıt'aların yetişme- sine meydan vermeden, her şeyden istifadeyi, bu suretle aldığı vazifeyi kendine ideal bilerek gece gündüz ilerlemiş, Elâzığa yaklaşmıştır. Buna mukabil, Kırmızı taraf Mavinin bu hareketini vaktinde sezmiş, geriden gelen kuvvetlerinin tecemmüü ve müteakip vazifelerinin ifası için muharebenin mihrakını teşkil edecek olan bu muntakada her türlü müdafaa tertibatını almış- tir. Bu tedbirlerin en mühimmi, Kırmızı kuman- danının büyük kuvvetlerden bir kısmını Murad nehri üzerine kaydırması olmuştur. Kırmızı ta- raf, bu suretle Mavinin Elâzığın cenup muntaka- sında vâki olabilecek muhtemel bir kusatmasını önlemiştir. Nitekim, bu tertibat alındıktan sonra, Mavi, hakikaten Elâzığ muntakasının cenubun- dan sabahın çok erken saatinde süvari kıt'alarile bir ileri harekete tesebbüs etmiş, fakat, Kırmızı- nın tertibatı buna mâni olmuştur.

Bu hareketler esnasında Mavinin tank ve zırhlı otomobillerile gösterdiği faaliyet, Kırmızı- nın otomobillerle bindirilmiş kıt'aları tarafından tam zamanında karşılanmış, muvaffakiyetsizliğe uğrılmıştır.

Kırmızının ihata hareketi:

Mavinin bütün kuvvetle bir an evvel Kırmızı mevzilerini ele geçirmek için taarruzlarına

sıkı bir şekilde devam ederken, birdenbire hücumla geçmesi, muharebe tarzı üstünde şiddetle müessir olmuş, çok tehlikeli ve o nisbette heyecanlı bir mahiyet almıştır. Batıdan gelen Kırmızı kuvvetlerin yetişmesine imkân vermeden Elâzığ mıntakasına el koymak, ve hiç olmazsa, yeni gelen kuvvetleri üzerine çekip oyalamak istiyen Mavi tarafda, iki cenahtan taarruza geçmiş, çember içinde kalmamağa ve vaziyeti tehlikeye düsürmeğe çalışmıştır.

İki gündenberi mevzii hareketlerden başka bir faaliyet göstermiyen Kırmızı, merkezi sıkleti karşısında bulunan düşmanı tesbit edecek kadar kısa hedefli taarruzlarını sıklaştırmış, her iki cenanahında bulunan kuvvetlere bir kısa kaç yapmağa gayret etmiştir.

Bu tabiiye vaziyetinin tabii bir neticesi olarak, Mavinin taarruzu durmuş ve Mavi kumandanı, kırmızının cenah kuvvetlerini tevkif etmek üzere ihtiyat kuvvetleri çıkarmıştır. Bu müddet içinde Kırmızının ihata hareketi, kuvvetli topçu ateşi baskısı altında, inkişaf etmiştir. Meeburî çekilmeyi çok tehlikeli bulduğu için, yeni yeni tedbirler almak lüzumunu anlayan Mavi, Kırmızının taarruzlarını geciktirerek gün kazanmak istemiştir. Bu arada, her iki tarafın süvari tümenlerinin bunaltıcı sıcağa ve çetin araziye rağmen, aldıkları vazifeleri hakkile başarmaları, bütün müşkülleri yenmek yolundaki azimleri, kudretli ordunun her tehlikeyi nasıl bertaraf edebileceğini çok canlı bir surette bir kere daha ispat etmiştir.

Harekâtın hulâsası, netice:

Hulâsa şudur: Üç günlük harekât, bütün yoruluculuğuna rağmen, Mehmedciğin en mükemmel şekilde muvaffak olduğu muharebe sahnelerini göstermiştir.

Vazifeyi yaparken, askerin gördüğümüz büyük gayreti, tükenmek bilmiyen enerjisi, yüksek nefes feragati anlatılamıyacak kadar heyecan vericidir. Bilhassa, tayyarelerimizin faaliyeti, harp vaziyeti üzerinde zaman zaman müessir olmuş, kahraman tayyarecilerimiz de aldıkları vazifeyi mükemmelen yapmışlardır.

Doğudaki askeri manevralar, 26 Ağustos akşamı bitmiştir. Bir tayyarenin attığı yeşil fişek, cepdedeki bütün hareketleri durdurmuş, manevra da bu suretle sona ermiştir.

Manevraların bitiği saatte, erlerimiz manevrada bütün zorluklara rağmen gösterdikleri başarılar dolayısıyla kumandanları tarafından takdir edilmiştir.

Manevranın kritiği:

78 Ağustos günü Halkevimizde Tunceli manevrasının umumi kritiği yapılmış, bütün generaller kurmay subaylar ve üstsubaylar bu münasebetle Halkevi salonunda toplanmışlardır.

Saat tam 15 te Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak Halkevine gelmiş Genelkurmay ikinci Başkanı Asım Gündüz, Orgeneral Fahrettin Altay, Orgeneral İzzettin Çalışlar, Orgeneral Kâzım Orbay manevra sahasında toplanan komutanlar tarafından karşılanmıştır.

Manevranın umumi kritiği tam 4 saat 15 dakika devam etmiş, arada 15 dakika istirahat edilmiştir.

40,000 Kişilik bir Geçit Resmi

Doğu manevraları, Türk askerinin ne eşsiz vasıflarda yaratılmış bir harika olduğunu bir kere daha ispat etti.

Ağustos ayında yapılan doğu manevrası yrdun emniyetini üzerine alan Mehmetçikler için bir imtihan olmuştur. Her imtihanı büyük bir başarı ile bitiren ordumuz, bu sefer de çetin fakat çok şerefli ve gururlu bir netice almıştır.

İstanbuldan hususi trenle Elâzığa geçit törenini görmeğe gelen atâsemiliterler de bu hakikati görmüşlerdir. Aynı trenle Kütahya mebusu Naşit Hakkı Uluğ da gelmiş ve geçit törenini tafsilâtille Ulus'a yazmıştır. Aşağıki satırları onun ka löminden alıyoruz:

Elâzığ, 31 Ağustos — Bir haftadanberi heyecanla beklenen ve Elâzığı doğunun en hararetili vilâyeti haline koyan büyük geçit töreni, bugün on binlerin meydana getirdiği, bu çevrenin görmediği bir kalabalık önünde yapıldı.

Milletin mayasını teşkil eden kahraman Mehmetçiği ve onu dünyanın eşsiz askeri haline getiren subayları ve kumanda heyetini doya doya seyretmek hasretile yanan bütün doğu halkı, Elâzığda toplanmıştı. Yalnız civar kazalardan değil, Malatya, Diyarbakır gibi yakın vilâyetlerden de halk grup grup gelmişti.

Yüz bin kişinin önünde:

Beklenen ve umulandan daha çok fazla bir kalabalığın toplandığını gören alâkalı makamlar, geçit sahasını tribünlerden başka, yüzlerce çadır dırila çevirmişlerdi. Kamyonlar, sabahın çok erken saatlerinden saat 14 e kadar halkı sahaya taşımakla bitiremiyorlardı. Şehirde dükkânlar kapanmış, caddeler tenhalaşmıştı. Asgari bir hesaplama, geçit sahasının etrafını çevreleyen halk sayısının yüz bin olduğu tahmin ediliyor.

Saat tam on dörtte, sayın Mareşal, refakatinde Orgeneral Kâzım Urbay, İzzettin Çalışlar, Fahrettin Altay, Korgeneral Ergüder, Galip Deniz, Türker, Cemil Cahit, Dördüncü Umum Müfettiş Alpdoğan, Tümgeneraller, olduğu halde sahaya şerefle indirildi.

Bu sabah hususi trenle şehrimize gelen Yunan, Bulgar, İngiliz kara ve hava; Yugoslav, Romen, Fransız, İtalyan, Sovyet atâsemiliterleri de tribünde yer aldılar.

Geçit başlıyor:

Geçit törenine tam saat 14 te tayyareler geçiş resmiyle başlandı. Kahraman tayyarecilerimiz, halka çok yakın ve kanatlarının rüzgârlarıyla onların yüzlerini okşıyacak kadar yere yakın uçuyorlar, halkın coşkun sevgi ve alkışlarını topluyorlardı.

En önde, Orgeneral Kâzım Urbay, ve maiyeti, onu takiben, Korgenerallerden Galip Deniz, Galip Türker, Muzaffer Ergüder; sayın Mareşalı selâmlıyarak geçtiler. Sıra, piyadelerin geçişine gelmişti. Bir haftadanberi, dünyanın en çetin toprak parçası üzerinde, en muvaffakiyetli hareketi yapmış olan tunç yüzlü Mehmetçik, her zaman ve yurdun her köşesinde olduğu gibi, bugün burada da, bir insan kalbinin, bir varlığı olan bağlılık ve muhabbetinin kelimelerle târifi imkânsız olan gösterileri arasında dinç ve heybeth geçti. Tümenler, alaylar, başlarında komuta heyeti olduğu halde birbirini takip ediyordu.

Piyadelerin geçişi iki saatten fazla sürdü. Fen kıt'aları, muhabereciler, istihkâmcılar, hafif dağ bataryaları ve nihayet kahraman süvariler; memleket müdafaasının modern bir orduda bulunmasını lüzumlu kıldığı birer bütünlük halinde ve hepsi örnek, hepsi heybetli ve haşmetli, hepsi göz ve gönlü alarak saatlerce geçtiler. Süvariler geçerken, bando tempoyu hızlandırdı ve süvari tümeni kılıçlı ve mızraklı olarak, topku bir hücum ânında koca sahanın bir ucundan diğer ucuna atıldılar.

Sıra, traktörlerle çekilen tayyare defilerine gelmişti. Ağır ve haşmetli, hepsi içimizde orduya karşı yaşıyan sonsuz emniyet hissini perçinliyerek geçen motörlü kuvvetlerimizi, ısıldaklar ve bindirilmiş kuvvetler takip etti. Nakliye otomobilleri ve tanklar, Türk ordusunun modern cihazlarını, Elâzığ ovalarında bir kere daha ve göğsümüz kabarak seyre imkân buldu. Saat

tam 17 de Orgeneral Kâzım Urbay, merasimin tekmi haberini verdi.

Atatürk'ün eşsiz hediyeleri:

Geçit, başta ataşemiliterler olarak, bütün seyredenleri hayran bırakan bir intizam ve mükemmellekle geçti. Türk ordusu, içinde çetin bir harekât safhası olarak bu seferki manevra ve geçidini de, şerefli tarihe, bir yeni safha ilâve ederek bitirdi.

Büyük Başbuğ Atatürk; kumandanlarımıza imzalarını taşıyan birer altın saat hediye buyurmuşlardır. Atatürk'ün bu büyük iltifatı, kumandanlarımızda derin bir minnet ve şükran hissi yaratmıştır.

Kıt'alar, yarından itibaren mevzilerine döneceklerdir. Elâzığ sokaklarında hâlâ bir bayram manzarası vardır. Mehmetçik her tarafta gönül-den bir sevgi ve muhabbetle karşılaşıyor.

Geçide iştirak etmiş olan asker, kırk binden fazladır. Kemalizm medeniyetini, Dersim gibi Cümhuriyete kadar başıboş kalmış bir yurt parçası üzerinde de ebedileştiren bir tedip hareke -

tinden sonra, geniş bir saha üzerinde manevra yapmış olan kıtalarımız mevzilerine dönüşü, birkaç gün devam edecektir. Kağızman'dan, Trabzon'dan, veya Gaziantep'ten yaya olarak gelmiş bulunan kıtalar çetin dağlar aşmış, sarp dağlardan, derin sulardan geçmiş ve memleket menfaatlerinin emrettiği vazifeleri, tam bir muvaffakiyetle başarmış olarak yerlerine dönyörlar.

Ataşemiliterler Elâzığ'da:

31 Ağustos günü saat 11 de Elâzığa gelmiş olan ataşemiliterler Dördüncü Umum Müfettiş Korgeneral Alpdoğan'ı ziyaret ettiler. Mareşal Fevzi Çakmak, misafirleri Halkevinde kabul ve yemeğe alkoydu. Üçüncü ordu müfettişi Orgeneral Kâzım Urbay, manevra hatırası olarak maddalyalar verdi.

Geçitten sonra müfettişliğin çayında ataşemiliterlere manevranın safahatı krokilerle izah edildi ve Korgeneral Alpdoğan kendilerine Derişim hakkında izahat verdi.

Misafirler, saat 19.5 da hususî trenle döndüler ve istasyonda törenle uğurlandılar.

Halkevleri Cümhuriyetin

Eseridir

Atatürk Anıtı. (1933)

Cümhuriyet devrinin ve onun inkılâp partisinin en güzel eserlerinden birisi Halkevleridir. Türk kültürünü en geniş halk tabakasına yayacak ve onu geliştirecek bir müessesedir. Her sınıf halkın seve seve girebileceği ve ondan son - suz derecede faydalanabileceği bir teşekküldür.

Ulu Başbuğun yüksek emirlerle vücut bulan bu irfan müesseseleri her gün biraz daha artıyor, her gün biraz daha gürbüzleşiyor. Çünkü kuvvetini halktan, emrini Atatürkten alıyor.

Bakınız eşsiz Şefimiz ne diyor:

«Partimizin, Halkevlerle bütün yurtdaşlara kucakını açması, vatanda sosyal ve kültürel bir devrim yaptır.»

Bu takdir, Halkevlerini yürüttükleri yolda hızlandıracak, enerjilerini arttıracak mahiyettedir. Atatürk ülküsünün yolcuları bundaki derin ve isabetli mânâyı sezmede gecikmemişler ve çalışmalarını daima hızlandırmışlardır.

Kamutay kürsüsünden 5/7/1934 tarihinde o zamanki Başvekil İsmet İnönü de bu hakikati şöyle ifade etmiştir:

«Halkevlerinin garazsız ve menfaatsiz bir irfan ve medeniyet yurdu olarak ifa ettiği hayırlı hizmetler, milletten umumî bir teveccüh ile teşvik edilmekte ve mükâfalandırılmaktadır. Milletın arzusu hattâ birtaraf ve yabancı mütehassısların tetkiki, Halkevi faaliyetlerinin genişletilmesini istemektedir.

Halkevleri niçin açıldı? Partimiz bunları açarken ne gibi maksatlar gözetti?

İşte bunları partimizin sayın Genel Sekreteri Şükrü Kaya kendisine mahsus olgun ve zengin ifadesile şöyle anlatıyor:

«Atatürk inkılâbının Türk ve Türkçü olması ana vasıflarındandır. İnkılâbımız Türk milletinin cihan tarihiyle başlayan medenî ve sosyal yaşama ve yaşayış safhalarından alınmış ve onun istidat ve ihtiyacına uygun olarak tesbit edilmiş reel kaidelerdir. İnkılâp bu itibarla tamamıyla aslidir. Diğer memleketlerde tatbik edildiği görülen muvazi ve mümasil hareketler tarih sırasıyla hep memleketlerde görülen ileri ve geri ayrılıktır, millî seciyelerinin, muhitlerin tesirlerine ve çalışma tarzlarına atfolunmak lâzımdır.

Tarih sırasıyla önde olan inkılâbımızın eser ve derece itibarıyla en öne geçmesi için çalışmamızı tanzim etmek ve temposunu behemehal memleketin ihtiyacına uydurmak mecburiyetin deydiz.

Milletimizin seciyesi ve tabii muhitimiz böyle çalışmalarla muvazaf cevaplar ve semereler verecek kabiliyettedir.

Türk olan inkılâbımız zarurî ve tabîî olarak Türkçüdü de. Türk ve Türkçü vasıflarını esaslı bir şiar olarak bünyesinde taşıyan ve yaşatan bu inkılâbın milliciliği inhisar ve infirat ifade etmez. Türk milliciliğinin hedefi, medenî kültürün ve insanlığın müşterek ve yüksek duygularının müsbet yollarda inkişaf ve intişarını esas ittihaz etmektir. Bu gayeye ermek için halka dayanmayı da en sağlam ve kısa bir yol bilir.

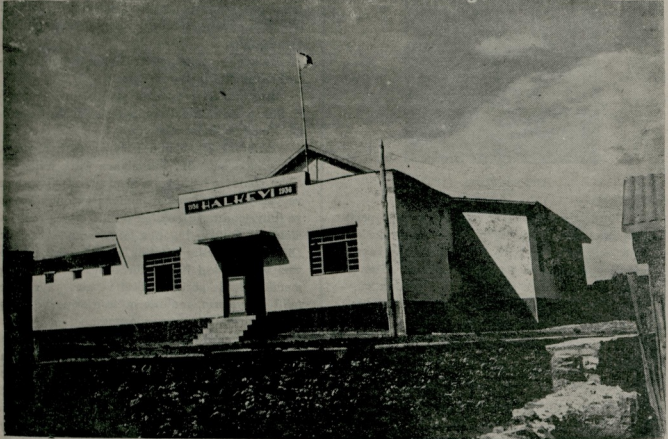
Atatürk'ün memleketi ve milleti esir olmak yani mahvolmak tehlikesinden kurtarıldıktan sonra bir daha böyle bir badireye düşmemesi için bulduğu en emin vasıta, Cümhuriyet Halk Partisi kurumu olmuş ve ona tutacağı ve tutunacağı yolu kendi eliyle plânlaştırdığı dinamik, progressif programı ile göstermiştir.

Türk milletini lâyük olduğu yüksek mevkiye tutmayı ve Türk milletini beşeriyet içerisinde mümtaz bir camia yapmayı istihdaf eden bu ana yol, halk kütesinin her bakımdan yükselmesini kendine temel saymıştır. Partinin vazifesi evvelâ bu temeli yapmak ve bu sağlam temel üzerine yüksek ideallerini kurmaktır.

Hükümetin her sahadaki faaliyeti buna matuftur. Zaten devlet kurmaktan da gaye budur. Bir taraftan devlet ve hükümet bu asli vazifesini yaparken diğer taraftan Partinin de bu kalınmayı bizzat halkın halk için ve halk eliyle yapmasını temin ettirmeyi Büyük Önder tarafından Partiye verilmiş asli bir ödevdir.

Parti ve partililer her yerde bunu konuşmalarıyla, görüşmeleriyle, müsahabe ve konferanslarıyla yapmaktadırlar. Fakat eğer Atatürk kendilerine ve bütün millete Halkevleri gibi toplayıcı, birleştirici ve tanıştırıcı bir müesseseyi kurarak çalışmalarına emniyet etmeseydi bugünkü şartlar içerisinde fertlerin tesirleri çok mahdud kalır, ve gayeye vusul müddeti çok uzamış olurdu.

Halkevlerinin kültürel, sosyal ve ekonomik bakımlardan az zamanda yaptıkları tenvir, irşat hizmetlerini anlamak için bu kitaptaki yazılar ve rakkamlar sağlamca şahittir. Halkevleri vatandaşların medenî, bedîî irfan ve zevk ihtiyaçlarını tatmin edecek bir müessesedir. Her yurtdaş orada bildiğini öğretir ve bilmediğini öğrenir.

Harput Halkevi (1935)

Her Türk münevveri bilgisini istidadından ziyade bu milletin onu yetiştirmek için sarfettiği emeğe borçludur. Hiçbir makam, hiçbir memuriyet, hiçbir eser bu borcu tam olarak ödeyemez.

Her münevver Türk için, mevki ve hayatını

temin eden ve millete borçlu olduğu bilgisini en asil ve dürüst tesviye çaresi hattâ vatanseverlik ve insanlığın da icabı, bildiğini, hiçbir suretle bilmemekten mesul olmyan yurttaşlarına öğretmektir.

Halkevleri kendileri ve onlar için açılmıştır.»

Halkevi daima geniş toplantılara sahne olmaktadır. Yukarıki resim bu Toplantıdan çıkanları gösteriyor.

SANA HAYRANIM

— Ulu Atam Atatürk'e —

Bu yurdun yıkılış ve çöküşünü görenlerle birdim... O kara günlerin ışsız gecelerini yaşıyanlarla birliğim... Ağlamanın, sızlamanın acılığını duyanlarla beraberdim. Çok değil, o zaman on sekiz yaşlı bir adamım ben...

**

Hiç unutmam bir cuma gecesiydi. Benim yaşta bir arkadaşla Boğazdan geliyorduk. Vapurumuz irili, ufaklı, çeşit, çeşit bayraklı gemilerin arasından süzülerek köprüye inerken vapurun parmaklığına dayanan kırk beş, elli yaşlı, ak saçlı bir ihtiyar etrafını alan bir kaç kişiye, Sarayburnundan kızılıkları gözükten karşiki sahil leri parmak ucile göstererek:

— Yakıyorlar!... Bütün sahil, dağ, taş ateş içinde...

Etrafindakilere bir genç:

— Sana öyle geliyor baba... Yakan kim?... Ay kızılığı olmasın?...

İhtiyarın dudakları buruştu. Parmağı, titrediydi. İçini çeke çeke:

— Ne dedin?... dedi... Ay kızılığı... Sen de çocuk musun?... Ayın kızılığı böyle mi olur? .. Bereket versin ki, arada deniz var... Olmasaydı görürdün ne olduğunu!...

**

Yine bir akşamı. Köprüden geçiyordum. Çan sesleri, gazete satan müvezzilerin sesine karıştı. Birdenbire köprünün üstü hercü merç oldu. Bağırınla, çağırınla pamakla sayılamıyordu. O sırada acaba ne var?... Ne oldu?... diye, telâşlandıım Elektrik direklerinden birine sırtını dayayan, orta boylu, oldukça yaşlı bir adama yaklaşarak :

— Bir şey mi var, dedim.

Bu soruşum, bu adamı sanki delirtti. Gözlerini yüzümde gezdirdi. Çok acı bir sesle:

— Daha ne olacak, dedi... Edirneyi basan düşmanlar, Cafer Tayyarı esir almışlar...

Orada duramadım, küçük bacaklarıma kuvvet vererek oradan kaçmak istiyordum. Ne kadar koştum, bilmem... Bir tütüncünün önünden geçerken durakladım. Dükkânın önünde iki kişi konuşarak, kıvrak, kıvrak gülişüyorlardı:

Biri:

— Edirne de hapı yuttular, desene... Darısı tez zamanda Ankaranın başına...

Diğeri cevap verdi:

— Eh... Çoğu gitti, azı kaldı, sabırlı ol be...

Gözlerim mi yaşardı, kulaklarım mı sağırlaşıtı, orasını bilmem. Eve döndüğüm zaman eriyerek gülçleşmişim.

Baktım, anam da ağlıyordu... O da, o zavallı kadın da biri on, diğeri on iki yaşında Edirne'de mektepte okuyan iki çocuğunu da düşmanlara esir vermişti!...

**

Yine bir gündü... Samatyadan geçiyordum. Kara cübbeli, kara sakallı bir papas etrafını alanlara yavaş sesle:

— İyi bir yerden duydum... Bizimkiler Ankaraya girmişler.. Buraya bildirmiyorlarmış ... Söz aramızda, sanki bir patırtı çıkmasın diye...

Önü peştemalli, her halde orada bakkallık yapan bir adam olsa gerek, dudaklarını şapırdata, şapırdata.. karşılık verdi:

— Ben hanidir, duydum.. dedi. Bu yeni havadis değil ki... Buraya bakalım, buraya...

Diğeri bir adam lâfa karıştı:

— Burayı kaptırmazlar, burada o kadar açık göz var ki...

Aradan günler, günlerle aylar geçti. Mustafa Kemal adı, İstanbul sokaklarına yayıldı. Küçü-

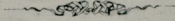
günden, büyüğüne kadar, her yaşta, her cinsten adam onun, büyük adile yandı. Onu duymıyan, tanımayan, bilmiyen kimsecikler kalmadı.

Savaşı, savaş, zaferi, zafer takip etti. Tarihlerin asırlara sığdıramadığı büyük hâdiseler Kemal'in önünde bir hiç oldu. Kasırgaları andıran bir ordu, duraksız, dinleksiz bir çalışma ile Anadolu'da mezar kazdı. Bu mezara Anadolu'muzu basanlar gömüldü... Dünyanın temelleri sarsıldı. Bir çok adamlar vuruldu, saltanatlar yıkıldı, muahedeler yırtıldı... Türk sancağı selâmlan-

dı. Türkiye Cumhuriyeti adlı yepyeni bir devlet kuruldu, Türkün büyük adı, Başbuğu Atatürkün adıyla kaynaşarak dünya tarihlerine geçti... Mazlûm devletlere Türkler örnek oldu.

İşte, o gündür, bugündür ki: Kara günlerle, bugünkü bol ışıklı günleri birbirinden ayırt etmek için ne zaman kafamı yorsam, gözlerimin önünde O, Atamın, eğilmez başını görür ve her Türk gibi kendi, kendime sorarım; acaba benim Ulu Atam olmasaydı, mezarım nerede olurdu?...

Hüsameddin İŞİN

Harput Tarihi ve Tarihî Abideleri

Yazan: Nureddin ARDIÇ

Harput muntakası hakkında en eski tarihi kayıtlar:

Harput muntakası, yani garptan Fırat, şimal ve şarktan Murat sularile, cenuptan Mastar dağları ve Hazar Gölile çevrili bulunan muntakanın prehisteryası hakkında bugün bildimiz hemen yok gibidir. Yalnız Uluova ve Kuzovanın eski köylerinde, köylerin yakınında veya içinde bulunan sun'î tepelerin kablettarihî medeniyet tabakalarını ihtiva eden hüyükler olması çok kuvvetle mühtemeldir. Mamafih neolitik devirde ve maden devirlerinde bütün şarkî Anadolu gibi bu muntakayı da iskân eden halkın, gerek lisan ve gerekse ırk bakımından Türklerin eski akrabaları olduğunu umumî tarih tetkikleri muahharan göstermiştir. İsadan önce III üncü ve II inci binlerde bu muntakada oturan halkın **Hurriler** ve onlarla akraba kavimler olduğu muhakkaktır.

Harput muntakası hakkında en eski tarihi kayıtlar büyük Hittit imparatorluğu zamanından itibaren başlamaktadır. Hittit imparatorluğunun merkezi olan Hattusa - Boğazköy'de meydana çıkarılan küneiferin metinlerde Hittitlerin Harput muntaksına **İşuwa** ismi verdiklerini öğrenmekteyiz. (1) İsadan önce XIV üncü asırda Hittit kralları **İşuwa** muntakasına seferler yapmışlar ve idareleri altına almışlardır.

(1) Bak. Albrecht Götze, Kulturgeschichte des Alten Orients, Kleinasien S. 95. Not: 1.

İsadan önce IX ucu asırdan itibaren, Harput muntakasının Van Gölü havzasında teşekkül etmiş olan **Urartu** veya **Haldi** hükûmetine tâbi olduğu görülmektedir. Haldiler de Hurriler gibi gerek lisan ve gerekse ırk noktai nazarından Türklerin eski akrabalarından olan bir kavimdir. Haldi krallarından **Menuas'a** ait Paluda çivi yazılı bir kitabe olduğu gibi, bunun haleflerinden **Sardur III** namına İzolu - Kömürhanda ve **Rusas II** namında Mazkert kalesinde birer kitabe bulunmaktadır. (2) Haldiler hakkında yaptığı tetkikatla meşhur olan **Lehmann-Haupt**, Harput kalesinin üzerinde kurulu bulunduğu kayalara oyulmuş tünel, hücre, merdiven ve saire gibi inşaatı Haldilere nisbet etmektedir. **Bu takdirde Harputun müstahkem bir mevki olarak tarihini, İsadan önce IX ucu asra kadar çıkarmak imkânı vardır.** Kral **Menuas'ın** Paludaki kitabesinden anlaşıldığına göre, Haldiler, Harput muntakasına **Supani** ismi veriyorlardı.

Gelecek sayıda: Roma ve Yunan devrinde Harput muntakası.

(2) Bu kitabeler hakkında bak. Lehmann-Haupt, Inscriptioinonum Chaldicarum. Aynı müellifin aşağıdaki eserlerinde de, mevzuumuza temas eden izahat vardır: Lehmann-Haupt, Armenien Einst und Jetzt 1, 467, 468, 479. Lehmann-Haupt, Materialien zur Geschichte Armeniens und Nord-mezopotamien S. 15.

HARPUT ŞAIRLERİ

(Harputlu Rahmi)

Edebiyat âleminde çok az tanınan, bu değeri şair de Harputludur. Harputun 12 kilometre şarkında bulunan Huğu köyünde doğmuştur. Tab'an anadan doğma şair bir Türktür. 1212 senele - rinde doğan bu edib zamanındaki tahsil yalnız medrese bilgilerine inhisar eylediğinden bu yola sülûk etmiş ve Harput havalisindeki tedris bu fitri zekâyı tatmin edemediğinden o zaman Türkiyenin İstanbuldan sonra bir islâm üniversite şehri olan Kayseriye gitmiş ve başka bir yazımızda hayatından ve eserlerinden bahsedeceğimiz yine şair ve edib Harputlu Ömer Naimi ile Kayseride Büyük Kasım efendi namında bir zattan tahsilini ikmal eylemiştir. Bu iki şair daha evvel Gaziantebe de uğramışlar, orada tahsillerini bitirmek istemişlerse de yeniçerilerin o sıra hüküm süren zulüm ve taaddalarına dayanamayarak Kayseriye gitmek mecburiyeti altında kalmışlardır. Rahmî şair olduğu kadar da zarif ve edib ve hoşsohbet, lâtifeyi sever bir halk şairi olduğundan hâlâ köyünde ve Harputta lâtifeleri ve sözleri dillerde dolaşmaktadır.

Biz bu unudulmuş şairin eserlerinden Altan'da bahsedecek bu Harputlu şairi de sayın okuyucularımıza tanıtmaya çalışacağız.

Rahmî rumî 299 senesinde seksen yedi yaşında olduğu halde Huğuda ölmüştür. Mezarı maalesef metruk bir haldedir. Kızın torunu Bay İshak halen Konya Ereğlisinde öğretmendir. İrsî olarak şiir ve edebiyata intisabı vardır. Merhum ölümünden sonra (Altan sütunlarında şiirlerinden ve kendisinden evvelce bahseylediğimiz Hacı Hayrinin Elâzığ vilâyeti matbaası müdürlüğü zamanında) âsarı toplanmış ve divan şeklinde (Divanı Rahmî Harputî) adı altında Elâzığ matbaasında basılmıştır. Bugün nüshası pek nadir olan bu eserden bir tane kendi kütüphanemde vardır. İşte bu divandan alacağım parçaları bir kaç nüshada takdime çalışacağım. Şark lisanlarının her üçünde de şiirleri mevcuttur. Elâzığın ve

Harputun irfan ve edebiyatı ile alakalı hemşerilerimin bilhassa şairin torunu Bay İshakın mu - maileyh hakkında daha engin tafsilât verilerini beklerim.

Divanı:

Senayı çarıyar ilhak olunca söyledim tarih
Basıldı himmeti yarân ile divanı Rahminin
Beytinin delâletine nazaran 1273 hicri tarihinde basılmış ve bilâhare 1303 tarihinde Hacı Hayri tarafından yeniden bastırılmıştır.

Elimdeki nüshanın arkasında Hacı Hayrinin şöyle bir takriz beyti vardır:

Nüşhai hikmet denilen hakkında şayestedir.
Rahmî muciz edanın al oku divanını

Besdir libası himmeti ali baba bana

Ey çerh sonma atlasın etmem kaba bana
Etmem nigâh maheseli dehri faniye
Felek piyalei gam sunmada nfidami bana

Dünya metai hep görünübdür heba bana
Manendi gâhi zerdü nezar oldu cismim ah

Menfuri tab'i dairi cami devletim
Heramudî sana tabiri niginami bana

Kimin kenarı müradında buldu neşvünüma
Hele bu bezimde ram olmadı merami bana

Eyler niyazi cazibei kehrüba bana
Ezayî hindi aşke deva olmaz ey hekim

Hemen bu bezimde bigâne oldu kâmi bana
Haysiyetini söylemesün hindüba bana

Şerabi cami visal oldu çün herâm bana
O rindi meykeşi bedmesti cami meykedeyim

Ne geldi yâdına hep dilde aşına oldu
Takim getirdü nihketi zülfüm saba bana

Etmey bu bahtı nahelefilm merhaba bana
Mülki hıta vü Çine kadar malik oldu dil

Rahmi hemişe mahremi esrarı olmağa
Dilde sivayı koyma der ol dilruba bana

Kadın hayali ile dilde eşkibar olalı
Kenari cude edersarviler kıyam bana,

Gönülde cay edeli fikri anberin zülfün
Sevadı bahtım olubdur heyalı hamı bana
Veren selâseti tab'ım mudır hıramı bana
Yine bu vadü irfana şevk ile Rahmî
Zehrabı hicri sundu peyapey felek bana
lâzım göründü hali dili söylemek bana
Sen gel rakibe hemdem olub etme azmî bağ
Her ne cefayı eyler isen eyle tek bana

Yok taliimde cüra keşi hâm olan felek
Beyhude çekme neyli mürada emek bana
Kal oldu nari hicr ile bu simi hamî dil
Cana deyil mi putei aşkın mihek bana
Vaslnada yare def'i geme çare sordu dil
Gösterdi cami lalini der bade çek bana
Rahmî yolunda canü dili eyledim feda
Lâyık değil mi aşkı sadık demek bana

KROM ve TÜRKİYE KROMLARI

(Ö. K. Ağarın «MADENİLİ» adlı eserinden)

«Son yıllarda Türk Cümhuriyetinin ihraç maddeleri arasına giren krom, istihşalât itibarile her gün biraz daha artmaktadır. Memlekete gelir temin eden bu maden cevherinin nasıl bulunduğunu, bugünkü vaziyetini ve istikbalini öğrenmek faydalıdır.

Orta okul tarih ve medeni bilgiler öğretmeni Ömer Kemal tarafından yazılarak bastırılan «Madenili» adlı kitaptan aşağıki satırları naklediyoruz.»

Krom madeninin bulunduğu saha Maden kasabasının 25 kilometre uzaktadır. Asıl kromun çıkarıldığı yere Guleman denilmektedir. (1)

Türke servet ve refah getiren Guleman kromunu izah etmeden önce krom cevherinin tarihi hakkında bir kaç satır yazmağı faydalı buluyorum:

Krom madeninin tarihi zannedildiği kadar pek eski değildir. 1762 tarihinde (J. G. Lehman) Rusyada ilk defa bu cevherin izine rastgelmiş - tir. 4 Teşrinisani 1797 de Paris Politeknigi Profesörü Vaquelin tahlil etmeğe muvaffak olmuştur. Renk hususundaki kuvvetten dolayı Krıma adını vermiştir. Bundan sonra krom sanayi hayatına karışmıştır.

Rusyada 1762, Amerikada 1827 de, Türkiyede, 1848 de, Yeni Kaledonyada 1874 de, Hindistanda 1903 de, Rodezbada 1906 da keşfolunarak istihşalâta başlanmıştır. Evvelâ boya ve sonra porselen ve yüksek hararete dayanan tuğla yapılmasında istimal olunmuştur.

Destere çelik, demir keski, zırh levhalar krom istihlâk sahalarıdır. Boya imalâtında da yerini muhafaza etmektedir.

1897 de krom istihşalâtı (30) bin ton iken 1906 da (100) bin tonu bulmuştur. 1929 da (580)

(1) Millet için servet kaynağı olan bu yerin ismi Guleman'dır. Kocaman, şişman kelimeleri Türkçe olduğu gibi, Guleman kelimesi de Türktür. Gula buğday renkli adam demektir. Bu ismi koyan şu halde Türklere. (Hava hatfının açılış nutkundan: Dördüncü Umumi Müfettiş Korgeneral Abdullah Alpdoğan.)

bin ton olmuştur. 1926 da iktisadi buhranın başlaması üzerine krom istihşalâtı biraz eksilmiştir. 1932 de umumi istihşalâtın 233,341 ton olduğu gözönüne getirilirse sükutun % (40) ı bulunduğu kolayca anlaşılır.

Türkiyede Krom

Yukarıda da işaret edildiği üzere (19) uncu asrın ortalarında Türkiyede krom bulunmuştur. Dünya piyasalarına hâkim bir vaziyete de geçmiştir. Beynelmilel sahada edindiği bu yüksek mevki maalesef muhafaza edilememiştir. Buna da sebep, Avrupanın geniş ihtiyaçlarını karşılayabilmek için çok miktarda krom istihşal eden memleketlerle ticarî münasebatta bulunmalarıdır. Türkiyeye karşı beslenen kin ve düşmanlık ta Türk malını revaçtan düşürmüştür. Memlekette göze çarpan idaresizlik te buna inzımam ederek, işgal edilen mevki muhafaza olunamamıştır. Bunda ekonomi politikasının mahiyet ve şümulünün idrak edilemeyişinin bariz vasıflarını görmek te kabildir.

Bütün dünyada krom istihlâk sahası çok artmıştır. Şimdiye kadar krom istihlâk miktarı (300 - 500) bin ton arasında kalmıştır. Hiç bir zaman bakır, kurşun, çinko gibi milyon tonları bulamamıştır.

Cümhuriyet Türkiyesi, krom istihşalinde sistematik bir tarzda çalışmağa başlamış ve fakat bu sefer dünya krom ticareti kontrol eden teşekküller karşısında kalmıştır. Buna rağmen müşterinin artması, Türk kromlarını sarsama - mıştır.

Guleman Kromu

Umumi harpte bakır madeni Almanlar tarafından işletiliyordu. O zaman hükümet, mühendis Abdullah Hüsrev'i orada bulunmağa memur etmişti. Abdullah Hüsrev, bu değerli ve çalışkan mühendis, yalnız Ergani bakır istihşal sahasında kalmıyor, civarını dolaşiyor, tetkiklerde bulunuyordu.

Ergani madeninin 20 kilometre şimali şar - kisindeki Guleman tepelerine geldiği zaman krom cevherini gördü. Toprak üzerinde bol miktarda kendini gösteren krom, mühendisi çok sevindir - mişti. Derhal hükümete krom cevherinin mebzul bulunduğu hakkında bir rapor verdi. Harp bütün şiddetle devam ettiği için krom istihsalâtına he - men geçilemedi. Yalnız (maadini mekşufe) me - yanına ithal edilmekle iktifa edildi.

Uzun ve ciddi tetkiklere de bittabi zamanın müsaadesizliği yüzünden girilemedi.

Demiryolu madene geldikten (29 Ağustos 1935) sonra Maden Arama Enstitüsü, ilk etüdle - rini yaptı. Ve derhal işletilmesi karar altına a - lındı.

14/4/935 tarihli kanuna göre kurulan Eti - banka devrolundu.

Etibankın memurları 936 yılı 28 Martında buraya geldiler. Ve 14 Mayıs'ta ilk kazmayı vur - dular. Bu hayırlı ve uğurlu gün Türk harici tic - aret hayatına yeni bir hayır vermiş oldu.

Krom Cevheri

Krom madeninin ihtiva ettiği cevher çok şayanı dikkattir. Hiçbir yerde bu yüzdeler bulu - namamıştır. Guleman krom madeninin tahlilleri % 50 - 55 arasında tahavvüller göstermektedir. Muhtelif yerlerden alınarak yapılan tahlillerde vasatı % 49 dan aşağı düşmemiştir. Dünyanın en zengin ve en kolay istihsal olunur madenlerinden biri değil, belki de birincisidir.

Guleman Şehri

Krom şirketi Gulemanda işe başladıktan sonra fenni ve medeni tesislerde büyük bir gay - ret ve hızla yapılmıştır. Dağ başında yepyeni ve modern küçük bir şehir vücut bulmuştur.

Elektrik tesisatı, atölyeler, lãboratuvarlar, amele ve memur evleri, hastahane ve yemekha - neler tamamen yapılmıştır. Fırınile, bakkal dük - kãnile, memur evlerle ve diğer bütün ihtiyaçları karşılayacak asrı tesislerle küçük, fakat sevimli ve cazip bir Türk şehri yaratılmıştır.

Deniz sahından 1200 küsur metre yüksek olan, havası ve suyu itibarile de müstesna bir hususiyet gösteren Guleman bir yaylâ, bir say - fiye şehridir.

350 amelenin burada iş kanununa uygun bir surette çalışıklarını gördüm. Bunlarla temas et - tim. Sevinçlerine de ortak oldum.

Guleman Hava Hattı

Guleman ile Maden istasyonu arasındaki mesafe arasında kamyonlar ile krom nakledil - mekte idi. Fakat zaman, mevsim ve diğer mec - burî sebepler yüzünden kromu vagonlara sev - ketmek ihracatı daraltacaktı. Bunu gözönünde bulunduran krom şirketi ve onun bağlı bulundu - ğu Etibank bir hava hattının yapılmasını faydalı ve zarurî gördü, ve tesisata da başladı.

Guleman hava hattı 4 Temmuz 1937 de iş - lemeğ açıldı. 18 kilometrelik olan bu hat, ilk günlerde tecrübe edildi. Ve noksanları tam - landı. Günde 400 ton kromu, Maden istasyonuna nakledecek olan bu hat Cümhuriyetin 14 üncü yıldönümünde Tunceli vali ve kumandanı dör - düncü umumî müfettiş Korgeneral Abdullah Alpdoğan tarafından küşat resmi yapıldı.

Krom İstihsalâtımız

Son beş yıl içindeki krom istihsalâtımızı şu suretle tesbit eylemek kabilird:

Sene	Ton
932	55216
933	75369
934	119844
935	150472
936	163879

Krom istihsalâtımızda en başta gelen rakip - lerimiz Cenubî Rodezya, Rusya, Cenubi Ameri - ka ve Yeni Kaledonyadır. Rodezyanın yıllık istihsalâtı (72) bin tondur. Diğerleri daha sonra gelir.

Türkiye krom ihracatında birinci mevkii iş - gal etmektedir.

Krom İhracatımız

Son beş yıl içinde krom ihracatımız şöyle bir inkişaf kaydetmiştir:

Sene	Ton	100 Lira
1932	35751	1599
1933	109559	2668
1934	111831	2633
1935	145723	2869
1936	149681	2926

1936 yılında en çok krom ihraç ettiğimiz memleketler sırasile şunlardır:

Devletler	Ton	100 lira
Almanya	64472	1333
İsveç	34587	712
Fransa	16936	298
Amerika	13919	226
Hollânda	9984	190
Norveç	4875	84

1937 senesi içinde (46) bin ton istihsal olunmuştur. Bir sene evvelki elde mevcut bir stok ile (48173) ton krom satışı yapılmıştır. Bu işler için (107,758) işçi karşılığı ödenmiştir. Krom nakliyatından dolayı devlet demiryollarına bir sene içinde (338,306) lira ödenmiştir. Geçen yıl bizden en çok Amerika, Almanya, Avusturya ve İtalya krom almıştır.

Günden güne artan dünya krom sarfiyatında Türkiye mümtaz bir mevki sahibidir. Krom şirketi yeni teessüs etmiş olmasına rağmen elde ettiği netice şayanı dikkattir. 1937 senesinin (190000) ton miktarında buunan memleket krom ihracatının mühim bir kısmını vermiştir.

1938 krom ihracatının daha yüksek olacağını tahmin etmek bir kehanet işi değildir. Krom şirketinin 1 Kânunusani 938 tarihine kadar Mersinde ve Gulemanda elinde mevcut krom stoku (106) bin liraya yakın bir kıymet arz etmekte idi.

Krom Şirketinin kâr ve masrafı

Şirketin 1936 yılı bilançosunda 19,607 liralık bir sabit kıymetler rakkamı görülmüyordu. Bu yıl bu rakkam 525,564 liraya yükselmiştir. Çünkü geçen yıl içinde bir çok inşaat ikmal olunmuştur.

Şirket havaî hatta (317,780); iltisak hattına (22,110); binalara (94,667); su ve elektrik tesislerine (27,394); yollara (11,445); muhtelif makine ve eşyaya (32,604) lira sarfedilmiştir.

Krom cevherinin fazlalığı ve değerinin yüksekliği bu paranın bir kaç yıl içinde ödenmesini kolaylaştıracak mahiyettedir.

Şirket geçen sene satış ve muamelelerinden dolayı (453,081) liralık bir kâr temin etmiştir. Bütün sabit kıymetler amortismanı, ilk tesis masrafları iftasi, vergi ve sair tediyesi % 10 ihtiyat akçesi çıktıktan sonra (249,772) lira safi kâr kalmaktadır.

Türkiye Kromlarının İstikbali

Türkiye kromlarının istikbali çok emindir. Bugünkü sistematik çalışma, verimi arttıracak ve bize yeni yeni pazarlar kazandıracaktır. Türkiye'nin krom sahası geniştir. Bu mntakaları şöylece tesbit edebiliriz:

- 1 — Kütahya ve Bursa havası
- 2 — Denizli ve Tefenni mntakası
- 3 — Eskişehir ve civarı

4 — Fethiye ve Köyceğiz mntakası

5 — Antalya civarı

6 — Mersin havası

Krom şirketi, önümüzdeki yıllarda daha müsaıt bir inkişafa mazhar olacaktır. Çünkü bugünkü ve yarınki servet kaynaklarını elinde bulunduruyor.

Ömer Kemal AĞAR

Yeni kitaplar:

11 Teşrinievvel 1938
(Kurun)

MADENİLİ

Niyazi Ahmet

Geçen sene Elâzığda idim. Değerli bir dostum olan Ömer Kemal Ağarı hiç beklemediğim bir dakikada görmek beni sevindirdi. Fakat dostum pek mesguldü. İki aya yakın bir zaman içinde onu birkaç defa gördüm.

Bir eser hazırlıyorum: onunla mesgüllüm..

Diyardu

Şimdi masamda, bu titiz çalışmanın mahsulü Madenili adını taşıyan kitabı görünce, dostumun tetkik için arkadaşları ile de olsa boş vakit geçirme imkânı bulamamasına hak verdim.

Müellif eserini şu cümlelerle anlatıyor:

«Madenili»ni anlamak isteyenlere bu kitap birazcık yardım edebilir. Maden kazası hakkında malûmat edinmek lüzumunu hissedenlere, Türk madencilğini, bakır ve krom madenlerini öğrenmek arzularını taşıyanlara bir fikir verebilir.

Madenin folklorunu bilmek ve nihayet Türk milletinin dünkü ve bugünkü tarihini toplu bir surette gözden geçirmek zevkini tadacaklara rehberlik yapabilir.»

Fakat, bu satırlar, kitabı anlatmaktan ziyade müellifin tevazuunu ifade eder. Çünkü Ömer Kemal bir boşluğu olgun bir eserle doldurmuştur.

Madeninin coğrafi, ziraî, içtimâî, tarihî vaziyetlerini vesikalara, rakamlara istinaden tesbit etmiş, istihsal miktarlarını, müstakbel vaziyetlerini tetkik etmiştir.

Türk madenciliği hakkında muhtasar olmakla beraber toplu bir fikir veren eser, folklör'ün, tarihi tetkiklerin de ilâvesile zenginleştirilmiştir.

Ömer Kemal, kitaba, konferans halinde verdiği Türk tarihi hakkındaki çok faydalı bir etüdünü de ilâve etmiştir.

Fikir edinmek için uzun tetkiklere ihtiyaç hissettiren mevzuları yukarda dediğim gibi titiz bir haddeden geçirerek neşretmiş olmasını büyük bir kazanç telâkki etmemiz lâzımdır.

Ömer Kemal, eserinden dolayı tebrik ederken, bize aynı derece olgun eserler vermesini de temenni ederiz.

V E C İ Z E L E R

En büyük eserimiz, Cumhuriyetimizdir.
Atatürkün adı, bayrağımızdır.
Büyük Millet Meclisi Türk iradesinin
kaynağıdır

Atatürkle bizim kadar insanlık da öğün-
sün.

Cumhuriyet, milletin devlet oluşudur.
Egemenlik Ulusundur.

Atatürk bizim, biz Atatürkün.

Atatürkün emrinde gönüllü neferleriz.

Kendini tanı ve tanı.

Milletini sev ve sevdir.

Türk genci! Atatürk Cumhuriyeti sana
emanet etti.

İnkılâbı seven, yayar.

Dünü unutma bugünü iyi anlarsın.

Görüşte bilgiye, gidişte ülkeye inanırız.

Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için.

Dağları çöker. Daima bir, daima toplu

Türk vatani bölünmez bir bütündür.

Millî iktisadiyatı Cumhuriyet yarattı.

Türk topraklarında, Türk sularında,

Türk göklerinde Türk bayrağı.

Tek mahkeme, tek mektep.

Denk bütçe, düzgün ödeme, işte Cüm-
huriyet malîyesi.

Halkın bağrından Müdafai Hukuk,
Müdafai Hukukun bağrından Cumhuriyet
Halk Partisi doğdu.

İnanırlar, döğüştiler, kazandılar... Br-
raktıkları emanetin nöbetçisiyiz.

İmtiyazsız, sınıfsız bir milletiz.

El işte, gönül ülküde!

Türk inkılâbı Türkündür

Birinci hakkın yaşamak, ilk vazifen
yaşatmaktır.

Büyük millet, büyük insan yetiştiren-
dir.

Ne mutlu Türküm diyene!

Cumhuriyet (olmaz)ı (olur) yaptı.

Vatan borcu çalışma ile ödenir.

Türk ordusu düşmana düşman, sulha
dosttur.

Tenbel adam, iyi vatandaş değildir.

Dün bu günümüze imreniyor, bugün
yarınımıza imrenecek.

Eskinin sonu Sevr, yeninin başı Lozan

Her fabrika, bir kale.

Yarım iş bilmeyiz.

Türk kadını, en büyük inkılâpçıyı sen
doğurdun.

Türk gibi kuvvetli.

Tarihle yaşıtız, en genç milletiz.

Biriz, birliğiz

Gök de toprak gibi, deniz gibi vatan-
dır.

15 yıldan bin beş yüzüncü yılımızı gö-
rürüz.

Halk içinde, halkla beraber, halk için...

Altıok andımızdır.

Cumhuriyet Halk Partisi, halkın Par-
tisidir.

Yurdda sulh, cihanda sulh.

Atamız var, öksüz değiliz.

Türk öğün, çalış, güven.

Halkevi, kendi evin...

İyiye, güzele, doğruya.

Türkün zaferi, insanlığın zaferi.

Cahil adam, yarım adam.

Bilen, bilmiyeni yener.

Demir aklarımız hudutlarımızı birbiri-
ne bağlıyor.

Buğday satın alan millet, buğday satan
millet oldu.

Cumhuriyet, malın da yabancıasını
yendi.

Nazımiye Tetkik Seyahati Notları

— 2 —

Dördüncü Umumi Müfettiş sayın Genel Alpdoganın emrile 1937 yılı yazında 24 muallim müfettişlik muntakası dahilinde tetkik ve irşat seyahatine çıkmışlardır. Bir ay devam eden bu seyahat çok faydalı olmuştur.

Nazımiye kazasını gezen arkadaşlarımızın raporlarından bir kısmını aşağıya yazıyoruz. Bu, memleketi iyi tetkik edeceklere bir yardımdır.

I — HAKİS KAMUNU

I — Dereova köyü:

1 — Köy, doğu - batı istikametinde uzayan Bejik ormanının eteklerinde ve toplu bir halde kurulmuştur. 1 km. güneyden Dereova deresi akar. Derenin meyil istikameti doğu - batıdır. Tuğyan zamanları müstesna, dere her mevsimde geçit verir. Hag ve Aşağı Körekân isimleriyle iki mezresi vardır.

2 — Köylü evvelâ ziraat ve sonra hayvan beslemekle geçinir. Mezru arazi 250 dönüm kadardır. Bu arazi ekseriyetle köylüye aittir. En çok buğday, arpa ve sonra da darı ekilir. Biraz da sebze yetiştirilir. Arıcılık yok denemek derecededir. Her ailenin davarı vardır. Davarcılığa ait sanatlar yağcılığa inhisar eder.

Ziraat çok iptidai bir haldedir. Arazi her yıl ekilir. Topraklar davar gübresiyle beslenir.

Fundalıklar geniş bir sahayı kaplar. Buralardan yakacak temin edilir. 6 km. kuzeydeki Bejik ormanı, cesim meşe ve karakavak ağaçlarının, güneş ziyasını nüfuz ettirmeyecek kadar sıklaştığı, büyük bir ormandır. Bu ormandan kereste temin edilir. Meyva ağaçları yoktur.

Köylüler çok fakir bir haledirler. Ekseriyetle darı unundan yapılmış ekmekle hayatlarını temin ederler. Buna sebep arazinin azlığı ve muayyen şahısların ellerinde toplanmış olmasıdır. Halk iş bulmak için başka yerlere, bilhassa İstanbul'a gider.

3 — Mezhep itibarile Alevidirler. Seyitlere hürmetleri fazladır. Dinî mahiyette hiçbir âyin yapılmaz. Köy ve civarında ziyaretgâh olarak

kullanılan bir yer yoktur. Kat'iyyen toleransları yoktur. Sünnilerden kız alırlar fakat vermezler. Aile teşkilinde en büyük âmil iktisadî zaruretlerdir. İktisadî hayata kadınlar da iştirak ederler. Kadınlarda tesettür yoktur. Yabancıardan sadece yüzlerini sakınırlar. Ailede erkeğin hâkimiyeti kat'idir. İktisadî hayatın en mühim elemanı olmasına rağmen kadınların sayılan bir mevkileri yoktur. Çocuklar ebeveyn murakabesinden tamamiyle mahrum bir vaziyettedirler.

4 — Köyün suyu ve havası gayet iyidir. Bataklık yoktur. Evler taş ve topraktan ve umumiyetle tek katlıdır. Pencereler çok küçük - tür. Evleri sıhhi değildir. Fakat, hayat ekseriyetle ev dışında, açık havada geçtiği için bunun tahripkâr bir tesiri olmuyor. Köylüler ekseriyetle gürbüzdürler. Köyde salgın halinde bir hastalık yoktur. Hayvanlar arasında bazan uyuz hastalığı görülür.

5 — Köylüler birbirleriyle dağ Türkçesiyle anlaşırlar. Kadınlar ve çocuklar şehir Türkçesini bilmezler. Türkçe bilenlerin sayısı 3 ü kadın ve 20 si erkek olarak 23 tür. 3 erkek okur yazardır. Tahsil çağında 25 çocuk vardır. Köy küçüktür, fakat Markaser, Keşkuvar, Dalay, Ramazan ve Deşt köylerine yakın olduğundan, aynı zamanda Kamun merkezi olan köyde, bir okul açıldığı takdirde bu köylerin çocukları da kolayca gelebileceklerdir. Bu itibarla köyde bir okul açılması çok faydalı olacaktır.

6 — Köyün adı tamamiyle Türkçedir ve bu isim pek eskidenberi kullanılmaktadır.

7 — Mezreleriyle beraber köyün 15 evi, 50 kadın olarak 95 nüfusu vardır.

8 — Köyde ve civarında arkeolojik eser yoktur.

II. Civarik köyü:

1 — Köy, Bedro (kötü ruh), Dikilitaş, Ecelma tepeleriyle çevrilmiş dar ve kısa Melek vadisinin yamaçları üzerine kurulmuştur. Melek deresi çok küçüktür. Her mevsimde geçit verir, fakat suyu devamlıdır. Köyün iki mezresi vardır.

2 — Halk birinci derecede çiftçilikle ve ikinci derecede hayvancılıkla meşguldür. Çiftçilik çok iptidai metotlarla yapılır. Arazinin inbat kuvveti iyidir. Arazi suludur; en çok buğday, ikinci derecede arpa ve en nihayet darı ekilir. Ziraî sanatlardan kaymakçılık ve yağcılık vardır. Serto adı verilen bir nevi peynir de yapılır. Bu maddeler ve canlı davar köyün başlıca ihraç maddelerini teşkil eder.

Meyva ağaçlarına pek az tesadüf edilmiştir. Kadınlar keçi kılından palaz ve cecim dokurlar.

Köylüler maraba yahut ortakçı vaziyetinden çıkmışlardır. Herkes kendi arazisi üzerinde çalışır.

3 — Köylüler mezhepçe sünnidirler. Fakat dinî mahiyette hiçbir merasim yapılmaz. Seyitlere karşı kontr vaziyettedirler. Köylülerle seyitler arasında ciddi müzanaalar olmuştur. Bir çokları bu yüzden köylerini terketmişlerdir. Köylüler umumiyetle tolerans sahibidirler. Diğer köylerle sıhrî münasebet tesis ederler. Kadın iktisadî hayatın en mühim elemanıdır. Ev işleri ile davar işleri ve dokumacılık kadınlara aittir. Ailede kadının hürmet edilen bir mevkii vardır. Evin hâkimi en yaşlı olmandır. Büyüklere derin saygı gösterirler. Çocuk ta bir hiç olmaktan çıkmıştır. Kız ve erkek çocuklar aynı derecede sempati görürler. Aileyi kuran saikler birinci derecede iktisadî olmakla beraber bu saikler içinde sempatiyi de bulmak mümkündür. Köy ve civarında ziyaretgâh yoktur. İzdıvaçlar medenî kanun hükümlerine tevfiakan yapılır. Gizli evlenme yoktur. Evlenecek delikanlılar kız büyüklere (rıza hakkı, süt hakkı) adıyla bir miktar para verirler. Kız kaçırma ve iç güveylik âdetleri yoktur.

4 — Köyün havası ve suyu gayet iyidir. Salgın halinde malarya ve diğer bir buluşçılık hastalığı yoktur. İnsanlar gürbüzdür. Yüz yaşını aşmış erkek ve kadınların sayısı onu geçer. Hastalıklara karşı alınan tedbirler umumiyetle iptidai ve sıhrîdir. Evler kâmilen kârgir ve muntazamdır. Ancak hiçbir evin halâsı yoktur. Bir cihetten faydası yok değildir. Gübre yığınları, tarlaya götürülünceye kadar evlerin önlerinde saklanır.

5 — Köyün okulu yoktur, fakat bir okula şiddetle ihtiyaç vardır. Halkın kültüre karşı alakası övünülecek derecededir. Okur yazarların sayısı 11 dir. Tahsil çağında 80 çocuk vardır. Köylüler kendi aralarında dağ Türkçesiyle konuşurlar, fakat halkın çoğu şehir Türkçesini bilir.

6 — Köye eskiden Civalık denirmiş. Bunun aslımın Civelek olduğunu köylüler söylediler. Civelek, halk dilinde, ortakçı demektir. İhtiyarlar, eskiden, köylülerin ekseriyetle ortakçı vaziyetinde olduğunu biliyorlar.

7 — Köyün ev sayısı 77 dir. Nüfus, 106 erkek olarak 242 dir.

8 — Köy ve civarında tarihi kıymeti haiz bir eser yoktur. Köyün mezarlığında, yan taşları üzerinde at, sutası, fişeklik ve çakmak taşı torbaları ve tüfek ve kılıç kabartmaları bulunan bir mezara rastgeldik. Bu mezarın ağalardan birine ait olduğunu öğrendik. Kabartma şekillerin mânası (Ata bindim, silâh kullandım, kılıç kuşandım, misafirlerime kapımı açık bulundurdum.) imiş.

III — Kimsor köyü:

1 — Asıl köy, doğu - batı istikametinde uzayan bir sırtın yamaçlarında kurulmuştu. Köye tâbi beş mezre vardır; bunlar, Dağ gibi, Sefkân Şirin, Paizgân, Çatan'dır. Köyün 1 km. kuzeyinden Bend deresi akar. Derenin kuzeyinde doğu-batı istikametinde uzanan sırtlar - Bejik, Salık, Psingan, Çirkin - Acielma dağına kadar uzanırlar.

2 — Köyün arazisi az, fakat topraklarının randmanı normaldir. Topraklar umumiyetle siyah topraklardır. Arazinin 3/2 ü harklarla sulanır. Köye ait arazinin 3/5 i mezru, 1/5 i mera ve 1/5 i ormanlıktır. Birinci derecede buğday, ikinci derecede arpa ve sonra darı ekilir. Ekilen buğday üç cinstir: Kılıcsız, beyaz, kızılca. Arpa ve darı insanların başlıca gıdalarını teşkil eder. Sebze pek az yetiştirilir. Bağ yoktur. Ceviz, elma, erik gibi meyvalı ağaçlar vardır.

Gübrelemelebilen arazi her yıl ekilir. Gübrelenmesi mümkün olmayan arazi ise nadas, şüf yapılır. Ziraat eski tarzdadır. Keçi, koyun, sığır beslenir. Davarcılığa ait sanatlar, yağcılık ve çökelekçiliktir. Bu maddeler köyün başlıca ihraç maddeleridir. Gıda ihtiyaçları yerinde temin edilir. Köylü, hariçten giyime ait eşya alır.

Köyün arazisi köylüye aittir. Her aile kendi toprağı üstünde çalışır.

3 — İhtimâlî hayat itibarıyla diğer köylerden pek ayrı karakterleri yoktur. Evleri ekseriyetle tek katlı ve taş bloklarının üstüste harçsız olarak konmasıyla yapılmıştır. Evlerin iç taksimatları fena değildir. Evlerin pencereleri ve bu pencerelerin camları vardır. Bundan başka, evlerin her cephesinde, küçük mazgal delikleri vardır. Bunlar, artık tarihe karışmış emniyetsizlik devri - nin birer senbolüdür.

Kadınların tesettürü yoktur. Yabancılardan sadece yüzlerini kaparlar. İktisadî hayatınrın sahasında kadın erkeğin yanbaşıdır. Bilhassa, ev ve davar işleri münhasıran kadınlara aittir. Ailede hâkim mevki en yaşlı olanındır. Kadının oldukça hürmet edilen bir mevki vardır. Çocuklar için hiç te liberal değildir. Oğlan çocuklar kız çocuklardan daha iyi muamele görürler. Evlenen gençler baba evinden ayrılmazlar. İç güveylilik usulü yoktur. Evlenecek delikanlı kızın büyüğüne (Başlık) vermek mecburiyetindedir. Bugünkü izdivaçlarda medenî hükümleri bütün kayıtlarile caridir.

Köyde ağa hâkimiyeti teessüs etmemiştir. Buna sebep, eskidenberi, arazinin muayyen şahısların ellerinde temerküz etmemiş olmasındır.

Bu köy seyitlerin de tesirlerinden uzak kalmıştır. Köy ve civarında ziyaretgâh yoktur. Dinî merasimler, nikâh ve cenaze merasimlerine inhi sar eder. Falıcılık ve büyüçülük gibi sihri sistemler mevcut değildir.

4 — Köy ve civarında sivrisinek menbaı batakılık yoktur. Köyün havası ve suyu iyidir. Bazan sıtma hastalığına tesadüf edilir, diğere hastalıklar görülmez. İnsanları gürbüzdür. Evleri oldukça sıhhdirdir. Evlerin helâları yoktur. Hayvanlar arasında uyuz hastalığına sık sık tesadüf edilir. Bu takdirde, hükümeti derhal haberdar etmek gib iyi hareketleri vardır.

5 — Köyün lisanı Dağ Türkçesidir. Büyük erkekler umumiyyetle şehir Türkçesi bildikleri halde, kadınlar ve çocuklar yalnız Dağ Türkçesi kullanırlar. Şehir Türkçesi bilenlerin sayısı onu kadın olarak 110 dur. Okur yazar 12 erkektir. Tahsil çağındaki çocukların sayısı, 100 üz kız olarak 180 dir.

Köyde okula karşı büyük bir arzu vardır. Vaktile kendileri tarafından yaptırılan okul, öğretmen gönderilmediği için bakımsızlıktan yıkılmıştır. Köylüler, bir öğretmen vad edildiği takdirde, kendi paraları ve enerjileriyle bir okul ya pacıklarını ciddiyetle söylediler.

6 — Köyde eskiden Tumpso denirmiş. Tumb, tumba, eski Türkçede ve Dağ Türkçesinde küçük tepelik demektir. Sor, da sarının biraz değişmiş bir şeklidir. Tumpso, sarı tepe mânasına geliyor. Arazı tetkik edilince bu ismin ne kadar uygun olduğu görülür. Bejik: Bej-ik dir. Bej, Dağ Türkçesinde, susuz, Bejik, susuz yer; Salik: Salik. Sal, düz taş demektir. Salik: Salı, yer. Psingan, Psinkân: Psink-a Psink, Psik: kedi, Psingân kedisı çok yer mânasına gelir.

7 — Mezreleriyle beraber, köy, 78 ev, 230 u kadın olarak 409 nüfustur.

8 — Köy ve civarında tarihi kıymeti haiz bir eser yoktur. Köylüler birbirlerinin akrabasıdır, iki üç asır önce, ecdatlarının Palo taraflarından geldiklerini iddia ediyorlar. Çift sürerken tarlalardan insan kemikleri çıktığını fakat bu kemiklerin büyük olduğunu, bir kafatasının, yeni bir kafatasından iki defa büyük olduğunu söylediler. Ne yazık ki bunları saklamamışlar. Biz kendilerine bu gibi, yeraltından çıkan kemik veya ev eşyasının tarihî kıymetleri olduğunu, ellerine geçer geçmez hükümete haber vermeleri icap ettiğini anlatık.

IV — Markasor köyü:

1 — Köy, doğu-batı istikamatinde uzanan Bejik ve Kevser dağlarının arasındaki — oldukça arızalı arazi üzerinde ve dağlık olarak kurulmuştur. Gevser dağları gayet sarp ve çıplak, Bejik ise, sık ormanlıktır. Oldukça geniş bir sahayı kaplayan bu çok kesif ormanda en çok meşe ve sonra karakavak ağaçlar görülür.

2 — Köyün bulunduğu yer oldukça arızalı ve çıplaktır. Topraklar ekseriyetle killi — kumluur. Arazi kâmilen deniece kadar susuzdur. Toprakların randımanı çok düşüktür. Gübrelenen yerlerden biraz mahsul almak mümkündür. En çok arpa, sonra gilgil, pek az da buğday ekilir. Her ailenin az çok davarı vardır. Yalnız yağ yapılır ve bazan satılır. Köylü çok fakir bir halindedir. Yiyeceğe ait ihtiyaçlarını dahi çok defa harçten almak zaruretindedirler.

3 — Bu köyü, şimdiye kadar gördüğümüz köylerden, pek geri bulduk. Evleri izbe gibi, çocuklar ya tamamen veya kısmen çıplak. Büyükçuklar ya tamamen veya kısmen çıplak, büyükçuklar, bilhassa erkekler pek az farkla aynı vaziyette. Üst ve başları, evleri ve eşyaları son derece pis. Bu iktisadî sıkıntılarla beraber, belki daha çok, ihtiyaçlarının neticesidir. Bizi korku ile karışık bir hayrette karşıladılar. İnsanları, bilhassa kadınları; çok ürkek. Bu, yakın zamana kadar, köyün sık sık talana maruz kalmasından ileri geliyor. Köylüyü muayyen bir dine, mezhebe, sisteme rapetmek mümkün değil. Köyde dinî mahiyette hiçbir merasim yapılmaz. Seyitlerin hâkimiyeti, yakın zamana kadar, siyasi, iktisadî hükimiyeti halinde yaşamıştır. En büyük müeyyide korku ve en ikna vasıtası yemindir.

(Hak-bi, Buda-bi, İmamı Hüseyin-bi, Seri babeta-bi: Babanın başı için, seri diyateni-bi: Ananın başı için, Düzgün-bi, bu değnek Hızırın

kilici olsun ve beni ahirette kessin ki) şeklinde yemin ederler. Bedduaları da (Kişin yorgansız, yazın ayırsız, ahirette imansız kalasın.) şeklinde dir.

4 — Köyün havası ve suyu iyidir. Salgın halinde malarya ve diğer hastalıklar yoktur. Evleri son derecede gayri sıhhi, fakat hayatları ekseriyetle açık havada geçtiği için bundan fazla zarara girmiyorlar. Köylülerin sıhhatlerine normal denebilir. Hayvanları arasında uyuz hastalığına ara sıra tesadüf edilir. İnsan ve hayvan hastalıklarına karşı hiçbir tedbir alınmaz. Köylüler son derece mütevekkildirler.

5 — Köylüler kendi aralarında dağ Türkçesiyle konuşurlar. Türkçe bilenlerin sayısı 30 kadardır. Fakat bunlar da zorla ifadeyi meram edebilirler. Okuma yazma bilenlerin sayısı sıfırdır. Tahsil çağındaki çocukların sayısı azamî 50 dir. Şimdilik okul açılmasına imkân yoktur. Dere-ova'da bir okul açıldığı takdirde biraz büyük çocuklar bu okuldan istifade edebileceklerdir.

6 — Köy adını tahlil edemedik.

7 — Mezreleriyle beraber köyün 20 evi, 106 sı kadın olarak 208 nüfusu vardır.

8 — Köy ve civarında arkeolojik bir eser yoktur.

V — Hakis köyü:

1 — Köy, doğu-batı istikametinde uzanan Hakis sırtının yamaçlarında kurulmuştur. Hakis sırtları kavis yaparak köyün batısını da kaplar. Doğuda Sanperi, sağ, güneyde Hakis deresi vardır. Dere doğu-batısı istikametinde akar ve ilkbaharın ilk günleri geçit vermez.

2 — Köyün siyasal sınırları içinde kalan arazinin 1/5 i ekilir. Mütebakisi dağlık, ormanlık ve gayri mezru arazidir. Topraklar ekseriyetle kumlu-killidir. Mezru arazinin 2/3 ü susuz, 1/3 ü suludur. En çok arpa, buğday ve enaz da darı ekilir. Mahsulât, daima mahalli ihtiyacı karşılamaz, bazan hariçten de yiyecek alınır. Köylülerin, ekseriyetle, davarları vardır. Davarcılığa ait sanatlar, yağcılığa inhisar eder. Yağ, köyün en mühim ihraç maddesidir. Bu, yağın çokluğunu ifadeden ziyade, köylünün başka satacak bir şeyi olmadığını ve yağın uygun fiyatla satıldığını ifade eder. Meyva ağaçlarından, ceviz, armut, elma ve dut ağaçları vardır. Dokumacılığa ait sanatlardan palazcılık çok iptidai bir haldedir. Arı, beslenir, kümes hayvanları beslenmez.

3 — Köylüler mezhep itibariyle sünnidirler, taassupları yoktur. Kadınlar açık gezirler. Kadınlar ve çocuklar yazın yaylâya giderler. Er

kekler köyde kalır, ekin biçer ve harman yaparlar. Aile içinde kadının mevkii hürmet edilen bir mevki değildir, kadın sadece bir işçi vaziyetindedir. İzdıvaçta iktisadi sebepler en başta gelir. Çocuk, ailenin hiç bir murakabasına tâbi olmuyarak tabiatın kanunlarına terk edilmiş bir vaziyettedir, çocuğun mürebbsi, içtimâi muhitinden önce tabiattır. Adak kurbanı keserler. Kurban, umumiyetle davardır. Kurban gayri muayyen zamanlarda ve gayri muayyen yerlerde kesilir. Baş sıklıkla teselli kurban kesmekte bulur. Hızırın keçtiğine inanılan taşlık bir yer ziyaretgâhtır. Buraya ailece gidilir, kurban kesilir, kurban eti komşulara dağıtılır. Zekât, hac, namaz, gibi akidelerden uzak kalmışlardır. İçtimâi muavenet duyguları geridir.

4 — Köyün havası ve suyu gayet iyidir. Salgın halinde veya münferit halde hiçbir hastalık mevcut değildir. Evleri oldukça sıhhi, insanlar ekseriyetle gürbüzdürler. Davarlarla ara sıra uyuz hastalığı görülür ve eğer, hükümet zamanında müdahale etmezse fazla telefata verir. Yaralara karşı ağaçsakızı, bir cins otun sütü, balmumu, sabun ve taze yağdan mürrekkep merhem kullanılır. Sihri tedavi yoktur.

5 — Köylüler aralarında dağ Türkçesiyle konuşurlar. Kadınlar, çocuklar ve ihtiyarlar şehir Türkçesi bilmezler. Orta yaşlı erkeklerden, memleketin diğer yerlerine bilhasas İstanbul gitmiş olanlar şehir Türkçesini bilirler, bunların sayısı, 150 dir. Okuma yazması olanların sayısı 3 tür. Tahsil çağındaki çocukların miktarı 120 sı kız olarak 200 dür. Köyün bir okula şiddetle ihtiyacı vardır. Köylüler okula o kadar kıymet veriyorlar ki.. öğretmen bize Türkçe öğretecek, çocuklarımız okur yazar olacak ve biz ondan sonra artık dağ Türkçesini kullanmayacağız, diyorlar.

6 —

7 — Köyün 126 evi ve 337 sı kadın olarak 650 nüfusu vardır.

8 — Köy ve civarında tarihsel bir esere tesadüf edilmemiştir.

VI — Keşkuvar köyü:

1 — Köy, doğu-batı istikametinde uzanan Vroj (güneşe karşı) sırtının güneye bakan yamaçları üzerinde ve dağlık olarak kurulmuştur. Bu sırtlar köyün batısını da çevirir. Güneyde Keşkuvar deresi ve Hiyer (meşelik) sırtları, doğuda Tahkim yaylâsı vardır. Köy üç mezreden müteşekkildir: Asil Keşkuvar, Ruta, Karacan.

2 — Toprakları umumiyetle killidir. Arazi-

nin bir kısmı suludur. Topraklar yalnız davar gübresiyle ıslâh edilir. Her ailenin az çok toprağı vardır. Evler arazinin içine dağılık olarak yapılmıştır. Toprakların kuvvei inbatiyesi normaldir. Ekilen başlıca maddeler, buğday, arpa, darı ve gılgildir. En iyi, sulak tarlalara darı ekilir. ve darı insanların en mühim gıdalarını teşkil eder. Hayvanlar yazın yaylıya götürülür. Kışın da ahırlarda saman, kuru ot ve meşe yaprağıyla beslenir. Her evin önünde küçük bir bahçesi vardır. Burada, mısır, sebze.. yetiştirilir. Erik, yabanı armut, dut gibi meyvaları ve meşe, karakavak gibi meyvasız ağaçlar vardır. Her ailenin davarı vardır. Yalnız yağ yapılır ve satılır. Köyün arazisi ve davarı az olduğu için köylü fakirdir.

3 — Köylüleri, muayyen bir mezhebe bağlamak mümkün olmuyor. Şu muhakkak ki, hiçbir mezhep, dağ Türkleri üzerinde, itikatlar ve a-meller sistemi tesis edememiştir. Dağ Türkleri arasında, sihrî sistemler daha çok muvaffak olmuştur. Bunun en orijinal misali, seyitlerin, sünnî muhitlerde de saygı görmüş olmalarıdır. Dağ Türkleri arasında, iki yıldır, dinî reformasyon başlamıştır. Ve bu hareket çok kısa bir zamanda gayesine erecektir.

Ailede babanın mevkii birinci derecede mühimdir. Kadın, bundan sonra gelir. Ailenin, çocuklar üzerinde şurlu bir terbiye tesiri mevzuu bahsolaraz. Aile, biraz büyüyen çocuklara, bilhassa kız çocuklarına, gizli yerlerini kapayacak bir bez parçası tedarikinden ve nihayet bir parça darı ekmeği temininden başka bir şey düşünmez. Çocuklar, en küçük yaştan itibaren tabiatın kucağına terk edilmişlerdir. İstisnasız bütün çocukları, kronolojik yaşlarının fevkinde bir zekâ yaşında bulduk. 10 yaşında bir çocuğu dinledik: Hükümet, Tanrıdan sonra, en büyük kuvvettir. Benim elimden hükümeti, hükümet memurlarının sözlerini dinlememek gelemez. Mühsüdükler de benim gibidirler) dedi.

İktisadî hayatta kadın, erkekten çok iş almıştır. Evin temizlik, düzen, yemek işleriyle beraber, davarların kışın evde, yazın da yay-lâda bakılması, sağılması, yağ vesaire yapılması... işleri hep kadınlara ait olmakla beraber bazan ziraat işlerine de yardım ederler.

4 — Köyün suyu ve havası çok iyidir. Bazı münhat yerlerde sıvrısinek bulunur ve arasıra sıtma hastalığına da tesadüf edilirse de bu hastalık hiçbir zaman salgın halinde değildir. İnsanları ekseriyetle gürbüz, doğum kabiliyeti fevkalâdedir. Beşten az çocuklu aileler parmak-

la gösterilecek kadar azdır. Evleri hiç sıhhi değildir. Evler ekseriyetle tek katlıdır. Odanın bir kısmı bir çitle ayrılmıştır. Buraya, soğuk zamanlarda hayvanlar konur. Diğer kısımda da insanlar yerleşirelir. Hayvanlar arasında yalnız uyuz hastalığı görülür. Bu hastalık zühur ettiği vakit köylüler hükûmete derhal haber verirler. Bu ihbar karşısında hükûmetin âni tedbir alması köylüleri çok minnettar bırakmıştır.

Hastalıklara karşı bazı basit, iptidai tedbirler ahlrlar. Sihri tedbirlere de müracaat edilir. Civar köylerde bu gibi işlerle meşgul insanlara buğün dahi tesadüf edilir.

5 — Köylüler kendi aralarında dağ Türkçesiyle konuşurlar. Kadınlr ve çocuklar hiç Türkçe bilmezler. İhtiyarlar da bu vaziyettedir. Orta yaşlı erkekler zorla ifadei meram edecek kadar Türkçe bilirler. Bunların sayısı 30 kadardır. Bir kişi biraz okur yazardır. Tahsil çağında 25 kadar çocuk vardır, fakat köy için bir okula ihtiyaç yoktur. Dereovada açılacak bir okuldan bu köyün çocukları da ve hiç sikkinti çekmeden, istifade edebileceklerdir.

6 — Rutan, dağ Türkçesinde çıplak anlamına geliyor. Arazi hakikaten çıplaktır. Karacan ise tamamıyla Türkçedir.

7 — Köyün 30 evi ve 100 zü kadın olarak 215 nüfusu vardır.

8 — Köy ve civarında tarihsel değeri haiz bir eser yoktur.

VII — Ramazan köyü:

1 — Kuzeyde Ramazan deresi, güneyde Vellân sırtları, batıda Munzurbaba sırtları vardır. Köy, az ırızalı geniş bir saha üzerine kurulmuştur. Ev grupları arasındaki azamî mesafe 3 km. dir.

2 — Köye ait arazinin 1/3 çü mezru, mütebakisi fundalık ve gayri mezru arazidir. Topraklar ekseriyetle kumlu, ikinci derecede kildir. Toprağı besleyici madde olarak yalnız davar gübresi kullanılır. Toprakların 1/2 si suludur. Vasatî randıman 1/6 dir. Bu nisbet toprağın sulu veya susuz olmasına ve gübre konup konmamasına nazaran azahr veya çoğahr. Birinci derecede buğday, ikinci derecede arpa ve nihayet darı ekilir. Bu mahsuller mahallî ihtiyacı tamamıyla karşılayamaz, bazı yıllar köylü haricden zahire tedarik mecburiyetinde kalır. Her ailenin mutlaka davarı vardır, Fakat davar ehemmiyetli bir yekûn tutmaz. Köylülerden

nihayet bazı iktisadî durumları müsait olanlar yağ ve çuval ipi satarlar, diğerleri fakrî zaruret içindedirler.

3 — Keşkuvar köyü hakkındaki notlarımız ayne bu köy için de kabul edilebilir.

4 — Köyün suyu ve havası iyidir. Son yıllar zarfında, insanlar arasında hiç bir salgın hastalığa tesadüf edilmemiştir. Hayvanlar arasında sık sık uyuz hastalığına tesadüf edilir. İnsan ve hayvan hastalıklarına karşı tamamiyle pasif vaziyettedirler. Birkaç ev istisna edilirse, evler birer izbe halindedir. İnsanlarla hayvanlar arasındaki münasebet o kadar sığdır ki yaz ve kış hayatları hayvanların içinde geçer. Bundan dolayı da evleri, eşyaları ve üstbaşları çok pistir. Havaşının ve suyunun iyi olmasına rağmen, bu yüzden, insanlar sıkıdır.

5 — Bütün diğer köyler gibi bu köyün halkı da aralarında ve aileleri içinde dağ Türkesiyle konuşurlar. Çocuklar, kadınlar ve ihtiyarlar şehir Türkçesini bilmezler. Okula giden çocuklarla orta yaşlı erkekler şehir Türkçesine biaz vâkıfturlar. Türkçe bilenlerin sayısı 50 ve okur yazarların sayısı - okula giden çocuklarla beraber - 30 dur. Tahsil çağında 50 çocuk vardır. Bunlardan bir kısmı Nâzımıyedeki okula devam ediyorlar. Dereovada açılacak bir okul bu köyün de okul ihtiyacını karşılayabilir.

6 — Bu köy adını Arapçadan almıştır: Ramazan.

7 — Köyün 37 evi ve 113 çü kadın olarak 233 nüfusu vardır.

8 — Köy ve civarında tarihsel bir eser yoktur.

İRESİ KAMUNU:

I — İresi köyü:

1 — Köy, kuzey - güney istikametinde meyilli ve çok arızalı bir saha üzerine ve çok dağlık olarak kurulmuştur. Kuzeyde Deşt sırtları, güneyde Ablasan deresi, doğuda Şerikân tepesi, batıda Kurdağ (kuru dağ) vardır. Elma İnce, Çeli, Ger (Uyuz) mezreleri bu köye bağlıdır.

2 — Köyün siyasal sınırları içinde kalan arazinin 2/5 şî fundalık, 1/5 şî ormanlık, 2/5 şî de mezru arazidir.

Toprak, kireçli - killidir. Bu toprakların, nihayet 1/3 çü sulanabilir. Sulu yerlerin randımanı 1/12, susuz yerlerin 1/7, vasatı randımanı 1/8 dir. Toprakların besleme kabiliyetlerini

arttırmak için yalnız davar gübresi kullanılır, fakat, arazi çok arızalı olduğundan bütün tarlaları gübrelemek mümkün değildir. En çok buğday, ikinci derecede arpa ve nihayet darı ekilir. Köylülere buğday ununu bir misafir için saklarlar, kendileri için, arpa ve darı unundan karışık olarak yapılmış ekmecek kullanılır. Az miktarda sebze yetiştirirler. Meyve ağaçları: Dut, erik, elma ve yabani armuttur. Her ailenin az çok davarı vardır. Yağ, çökelek ve kurut yapılır. Çökelek ve kurut tamamıyla mahallinde sarfedilir. Yağ satılır. Zahir, canlı hayvan ve yağ, köyün başlıca ihraç maddeleridir. Köylüler eskiden fazla miktarda tüttün yetiştirirlermiş ve bu mahsul köye oldukça bir servet getirirmiş. Köylüler, son yüzyetinde, generalin, tüttün ziraatine müsaade edileceği vadini almışlar, şimdi sabırsızlıkla bu vadinin yerine getirilmesini bekliyorlar.

Kadınlar, gergefte, keçi kıldan palaz, çuval ve harar dokurlar.

3 — Mezhepleri Aleviliktir. Diğer mezheplerden olanlara, bilhassa Sünnilere karşı, düşmanlık derecesinde varan taassupları vardır. Kendi mezheplerinin haricindekilere (Yezit) derler ve onlara her türlü hakaret mübah telâkki ederler. Bu köy halkı ve civar köylüler (Kureyşan) aşiretine mensupturlar. Kendilerini Kureyş kabilesinden gelme sanırlar, iddialarına göre, Emevi-Haşimi mücadelesinin Haşimiler aleyhine netice vermesi üzerine, Kureyşilerden bir aile buralara iltica etmiş, burada kalmış ve çoğalmışlar. Bu aşiret mensupları diğer aşiretlerce Seyit (peygamber ve Ali ahfadı) telâkki edilir. Ve son derece saygı görürler. Bu aşiret mensup küçük bir çocuk bile diğer aşiretler arasında büyük bir adam saygısı görür: Küçüğün ellerini ve omuzlarını öperler. Kendilerince bir Kureyşanlı nihayet bir sem boldür, ona yapılan saygı hakikatte Aliye yapılmış demektir. Kureyşanlıların malları talan edilemez, bütün taşkınlıkları daima müsamaha ile karşılanır. Canlarına kıymak değil, içlerinde Kureyşanlı olan düşman bir kafiliye silâh bile sıklımaz. Aşiretler arasındaki ihtilâfların halli yetilere, Kureyşan reislerine havale edilir. Bunların müştereken verecekleri kararlar katidir. Bu hükümlere itaat dini bir vacibe telâkki edilir.

Her hâdiseyi metafizik kuvvetlere Aliye, Hızıra, Hüseyine Oniki imama ve babalara at-

federler, Şahısların hiçbir rolleri yoktur. İn - san tamamen yukarıdan gelen emirlere, dilekle - re tâbidir. İyi ve kötü her şeyin menbaı Tan - rıdır. Tanrıya, musibet vermemesi ve iyilik ih - san etmesi için dua edilir, kurban kesilir. Bu itibarla son derece mütevekkildirler. Eu büyük yemin, Hızıra, Aliye ve oğullarına ve Onik. i - mamla babalara aypılan yemindir. Bir değnek gösterilerek - bu değnek mukaddes addedilen bir ağaçtan kesilmişse yemin daha çok kanaat verir - (Bu Hızırın kılıcı olsun ve eğer yalan söylüyorsan yarın ahirette boynunu kessin) teklifleriyle karşılaşan bir insan yalan söylü - yorsa değneğe dokunamaz, sözlere doğru ise, değneği alır, üç defa öptükten sonra yerine bi - rakır. Yeminler ziyaretlerde de yapılır. Usu - lünce yapılan yeminler kat'i kanaat verirler. İnandır ki, eğer yemin eden yalan yere yemin etmişse dünyada iken ve çok geçmeden mutlaka müsbet görür, Hızır ondan intikam alır.

Mahallin en büyük ziyaret yeri (Düzgün - baba) dır. Düzgün, dağ Türkçesinde iyi, ahlâk - li, temiz anlamlarına gelir. Düzgünbabayı zi - yaretle kurban kesmek en büyük sevap telâkî edilirdi. Düzgünbabaya uzak kalmış olan halk, Düzgünbabayı gören yüksek noktalara bir odun parçası dikerler ve etrafına taş yığarlar, ya - hut sadece taş dikerler. Bazen bu odunlara bez parçası da bağlanır. Düzgünbabayı gören bu noktalarda kesilen kurbanlar ası yerinde kesil - miş sayılır. Kurban en büyük dinî vazifedir. Hiçbir sıkıntı halkı bu vazifeyi ifadan alkoy - maz. Ya işledikleri bir günahın af veya her hangi bir işlerinin iyi cereyanı için kurban ke - serler. Kurban evde de kesilebilir. Bunun için güneşin gurubu beklenir. Mum veya petrola ba - tırılmış bez parçası ışığında kurban kesilir.

Nazimiye - Mazgirt patikası üzerinde ve Nazimiyeden 8 km. mesafede büyücek bir ka - yanın üzerinde, insan başına ve sırtına benziyen iki çukurla köpek izine benziyen fakat ondan büyük bir iz var. Dar vâdinin öbür yakasında da bir tarafı duvar gibi düz ve dik büyük bir kaya parçası var. Bunlar yerilince şu şekilde izah edilir: Baş ve sırt izi Aliye, köpek izi de Alinin köpeğine aittir. Ali bu dar vâdinin karşı yamacına geçmek için sırtını kayaya dayamış, fakat geçemeyince, kılıcını hiddetle karşısın - da ki kayaya vurmuş, parçalamış. Burada sık sık ziyaret edilen ve kurban kesilen yerlerdendir. Biz Nazimiye seyahatinden dönerken burada taze kan lekeleri gördük. Burada o kadar çok

hayvan kesilmiş ki, kanların toplandığı çukur pıhtılaşmış kan rengini almış.

Natürizmin işleri hâlâ yaşıyor. Güneşe, yıldırma ve tabiatın diğer kuvvetlerine karşı dini bir hisle mütehassıs olurlar: Güneşin ilk aydınlattığı yeri öperler, doğan güneşe tevecc - uh ederek, yarabbi, bugünümü iyi geçir, diyen bir adamı gözlerimizle gördük ve onun bu söz - lerini duyduk. Evliya kıymeti verilen babaların gömülü oldukları veya mefruz olan ki haki - katte budur - yerler güneşi ilk ve son gören yer - lerdir. Yıldırımın iz bıraktığı bir kaya halkça mukaddes bir yer olmuştur. - Mukaddes yer, kurban kesilen yerdir. -

Dini merasime riyaset selâhiyeti seyide a - ittir. Seyitler sık sık köylere çıkarlar. Bir eve girince, evde hayır ve bereket girmesi ve ev Tan - rının bir felâket vermemesi için dua ederler. Ve nasihat ederler: Yalan söylemeyin, hırsızlık yapmayın, insan öldürmeyin, büyüklerinize hürmet edin, kurban kesmeği ihmal etmeyin, zina yapmayın. Seyit, ben size Alinin istedikle - rini söylüyorum, siz bu sözleri tutmakta veya tutmamakta muhtarsınız. Tutarsanız yarın ah - rette cennete, tutmazsanız ceheenneme gidersiniz. Dünyada da başınıza bir çok felâketler gelir. Na - sihatlerimi yapmakla ben vebalden kurtulmuş oluyorum, der ve bunun içindir ki, talan dur - maz, en küçük iğbırlar kadınları kocasız, çö - cukları öksüz bırakır. Cemiyetin değil, tabiatın kuvvetleri hâkimdir. Bu vaziyette insanlar, ya - şamak için ya kendi kendilerini müdafaa edecek - lerdir veyahut daha kuvvetlinin kanatları altına sığınacaklardır. Sığınanlar soğaldıkça sığınanla - rın tahakkimleri artacaktır.

Dini iş burada biter, ziyaretin asıl hakiki maksadı intifadır. Ev sahibi asıl bundan sonrası için alâkalanır. Seyidin malî tekliflerini heye - canla bekler. Bu teklifler, davar, para, eşya ve zahiredir. Bütün pazarlıklar gibi teklif sahibi yüksek kıymet teklif eder , ev sahibi bunu faz - la görür, bir pazarlıktır başlar. Fakat bunda mutlaka anlaşmak gerektir. Seyidin memnuni - yetsizlik beyan etmesi ev sahibinin, bütün aile - siyle beraber, Alinin şefaatinde mahrum kal - ması demektir. Ve nihayet, en deşetli silâh olan Afaroz (lânetleme) kullanılır. Afaroz hükmü şu neticeleri doğurur:

A) Bütün aile efradı evde olduğu halde, e - vin kapısı kapatılır. Kapı önüne bir taş dikilir. Seyit köylülerden birkaçını nöbetçi tayin eder. - Nöbetçilerin vazifelerinde biraz lâkaydi göster

meleri aynı cezaya maruz kalmalarına sebep olur.

B) Köylüler Afarozlu aile ile kat'iyyen temas edemezler.

C) Afarozlu aileden biri ölünce cenaze me-rasimine kimse iştirak etmez.

D) Afarozlu aile, hapsedildikleri ev hari-cindeki mallarından ve mülklerinden hiç bir suretle istifade edemezler.

Köylüler bize, tabii hâdiselerin ve rüyanın metafizikman nasıl izah edildiğini çok güzel gösterir, orijinal bir vak'a anlattılar: Köylülerden biri bahçesindeki elma ağaçlarından birini kesmek ister. Baltayı birkaç defa vurur, kesemez, baltanın yüzü katlanır. Köylü bundan sinirlenir, ikinci bir balta alır. Aynı halle karşılaşır; fakat işinden vazgeçmez; üçüncü bir balta ile ağacı devirmeye muvaffak olur. Köylülerden bir başkası rüyasında Aliyi görür. Ali ona: o elma ağacı benim sağ kolumdu. Ben ona, bana ilişmemesini iki defa ihtar ettim fakat o alırdı. Ben onun başına büyük bir felâket getireceğim. Bütün ailesini kısa bir zamanda mahvedeceğim, der. Bu rüya yıldırım hızıyla köye ve civar köylere yayılır. Aradan çok az bir zaman geçer, ağacı kesen hiç bir hastalığa tutulmadan ölüyor, onu pek az fasullarla ailesi efradı takip eder.) Bu vak'a yakın zamanlara ait bir vak'adır ve son zamanlara kadar, Alinin kudretini, Aliye ve oğullarına yani seyitlere itaatsizliğin ne kadar şiddetle tecziye edildiğini halka ihtar eden granit bir âbide olarak yaşamaştır.

Seyitlerin dini ve sihrî selâhiyetlerinden başka adli selâhiyetleri de vardır. Bütün hukuki ve cezaî meseleler seyitlerin meclislerinde mü-zakere edilir ve bir karara bağlanır. Bu karar kat'idir. Hiç bir itiraz şayanı kabul değildir. Hükümlerin infazını temin edecek şiddetli mü-eyyideleri de vardır. Nihayet, bu hükümlere mutavaat dinî bir vecibedir. Bu yazılar bugünün aynası değildir. Halk üzerinde seyitlerin tesiri ya hiç kalmamıştır, yahut pek az. Bu da son derece gizlidir. Halkın hükümete derin minnet duygusu beslemesinde, seyitlerin tesirlerinden kurtulmuş olmak birinci sebebi teşkil eder.

Seyitlik Türkiye'de artık tarihe karışmış-tır.

4 — Köyün havası ve suyu çok iyidir. Sal-gın halinde malarya ve diğer bulaşıcı hasta-

lıklar yoktur. İnsanları gürbüzdür. Çok ço-cuklu aileler ve ihtiyarlar çoktur. Hayvanlar a-rasında yalnız uyuz hastalığı görülür.

5 — Köylüler aralarında dağ Türkçesiyle konuşurlar. Mektebe giden çocuklar müste-na, çocuklar ve kadınlar şehir Türkçesi bil-mezler. Erkekler ekseriyetle Türkçe bilirler. Bunların sayısı okul çocukları dahil - 33 tür. 10 erkek okur yazardır ve 15 şi kız olarak 40 çocuk tahsil çağındadır. Burada bir okul açıl-mahtır. Bu okula bu köyün çocuklarından baş-ka Hodik, Ballica, Panan köylerinin de çocuk-ları devam edebilirler.

6 — Köyün mezreleri Elma, İnce, Çelik Türkçe kelimeleridir.

7 — Köyün 30 evi ve 100 zü kadın ola-rak 180 nüfusu vardır.

8 — Köy ve civarında tarihsel bir eser yoktur.

II — Aşağı Harik köyü:

1 — Doğuda Hasır, batıda İngize ve Serçe sırtları, kuzeyde Aşık tepesi, güneyde Paş su-yu. Köy, kuzey-güney istikametinde meyilli bir saha üzerinde ve az dağınık olarak kurulmuş-tur.

2 — Köye ait arazinin bir kısmı fundalık halindedir. Gayri mezru arazi az yer kaplar. E-kilen arazi ekseriyetle suludur. Topraklar kumlu - killidir. Kolaylıkla gübrelenebilen ve sulanabilen bu toprakların randmanı oldukça yüksektir. En çok buğday, arpa, darı ve gil-gil ekilir. Bu mahsuller mahallî ihtiyacı karşı-lar. Davar beslenir. Her ailenin az çok da-varı vardır. Yağ yapılır ve satılır. Kümes hay-vanları pek az beslenir. Sebze de az yetiştiril-ir. Meyve ağaçları pek azdır. Olanlar da ya-bani haldedir. Eklebilen arazi boş kalmış de-ğildir, fakat halkın ziraate ait bilgileri son de-rece basit olduğundan bu güzel topraklar köy-lüyü ancak doyurabilecek mahsul veriyor. Köylüler tapraklarının çok iyi bütün yetiştirdi-ğini söylüyorlar.

4 — Havası ve suyu iyidir. Sıtma hasta-lığına az tesadif edilir. Diğer bulaşık hastalıklar yoktur. Evleri sıhhi değildir. Temizliğe olan itinalar da zayıftır. Köyün yanbaşında küçük bir kaplıca vardır. Bu suyun ağırlara karşı faydası tecrübe edilmiştir. Bu suya karışan bir su hem bu suyun terkinini bozuyor, hem de hararet derecesini düşürüyor. Bu su temizlendi-ği, bir havuz içine alındığı, ziyaretçiler için de oturulabilecek, hattâ yatılacak mütevazı bir

yer yapıldığı takdirde köy sandığına iyi bir varidat temin edilmiş olacak ve bu şifalı sudan daha ziyade istifade edilmiş olacaktır.

5 — Köyde konuşulan dil, dağ Türkçesidir. Kadınlar ve çocuklarla ihtiyarlar, şehir Türkçesi bilmezler. Türkçe bilen erkeklerin sayısı 30 dur. Tahsil çağında, 40 ı erkek, 60 çocuk vardır. Köyde bir kişinin dahi okur yazarlığı yoktur. Bu köy Çamurek ve Yukarı Harik köylerinin ortasındadır. Burada açılacak bir okuldan bu üç köyün çocukları istifade edebileceklerdir.

6 — Harik: Hark: Ark.

7 — 35 ev ve 140 ı kadın olarak 230 nüfus.

8 — Köy ve civarında arkeolojik bir eser görülmemiştir.

III — Yukarı Harik:

1 — Doğuda Barık taşı sırtları, kuzeyde Bes sırtı vardır. Arazi Kuzey-güney istikamette meyillidir. Bu arazide küçük inhidam sahaları görülür.

2 — Toprak, kumlu - killidir. Islah maddesi davar gübresidir. Toprakların yarısı sultanabıdır. Randıman oldukça iyidir: 1/7. Köy içinde koruculara tesadüf edilir. Dağları ormanlık değil, fundalıktır. Az miktarda yabancı elma ve erik, armut ve ceviz meyveli ağaçları vardır. En çok buğday, arpa, darı ve susuz yerlerde de gılgil ekilir. Buğday köyde sarfedilmez. Köylüler arpa ve darı onların karışık olarak kullanırlar. Sebze pek az yetiştirilir. Ziraat iptidaî tarzlarla yapılır. Aileler kendi toprakları üzerinde çalışırlar. Her ailenin davarı vardır. Davar yazın yaylâda ve kışın köyde barındırılır. Davarcılığa ait sanatlar yağcılığa inhisar eder, bu da ancak mahalli ihtiyaca kâfi gelir. Köylüler yemeklerinde çok yağ kullanırlar. Gıdalarının çoğunu hayvânî gıdalar teşkil eder.

3 — İktisadî hayatın her safhasında kadın birinci derecede rol sahibidir. Halkı oldukça çalışır bulduk. Buna rağmen hayat şartları çok geridir. Bu iktisadî zaruretlerin değil, bilgisizlikten, görgüsüzlükten doğan bir neticedir. Kadınlarda tesettür yoktur. Kıyafetleri diğer köylerinden farklı değildir: Peşli entari, fes üzerine sarılmış başörtüleri, aynı zamanda don ödevini gören şalvar ve ayakkabı. Fakat, ayakkabı köy içi için bir ihtiyaç olmaktan ziyade köy dışı için bilhassa şehir için mevzuu bahsolabilir. Dinî merasimler mevlûde ve cenaze merasimlerine inhisar eder. Köyde bu merasimlere âşina kimse de yoktur. Lüzumunda civar köylere başvururlar. Köy civarında ziyaret yerleri vardır. Bunlarda

hiç bir mezar yoktur. Buraların hususiyeti sivri olmalarındadır. Buralarda kurban kesilir. Kurban kesme ananesi hâlâ ve bütün kuvvetiyle yaşıyor. Fakat, üfürükçülük çoktan terkedilmiştir.

4 — Havası ve suyu iyidir. Sıtma hastalığına pek az, diğer hastalıklara hiç tesadüf edilmez. Tabii ömür 70-80 dir. Vafiyat daha çok çocuklar arasındadır. Yılın vefiyatı doğumdan azdır. Davarlar arasında uyuz, şarbon, dalak hastalıkları görülür. Bu hastalıklara ve insan hastalıklarına karşı ne sihri, ne de mahalli hiçbir tedbir alınmaz. Bu hal umumîdir ve her halde takdir edilmeye lâyıktır.

5 — Köylüler birbirleriyle ve aile içinde münhasıran dağ Türkçesiyle konuşurlar. Köyde Türkçe bilenlerin sayısı, 5 şi kadın olarak 35, okur yazarların sayısı 3 ve tahsil çağındaki çocukların sayısı 15, ı kız olarak 40 dir. Köy için ayrıca bir okula ihtiyaç yoktur. Aşağı Harikte açılacak bir okula bu köyün çocukları da ve her mevsimde kolaylıkla devam edebileceklerdir.

— Harik: Hark: Ark.

7 — Köyün 25 evi ve 105 şi kadın olarak 175 nüfusu vardır.

8 — Köyde ve civarında tarihsel kıymeti haiz bir eser yoktur. Köyün mezarlığında çok biçiminde müessesem bir mezar taşı gördük. Bunun üzerinde kama, at, tüfek kazıntıları vardı. Gerek koç, gerekse bu kazıntılar iptidaî bir kıymet taşıyorlar. Bu şekildeki mezar taşlarına bu muhitte çokça tesadüf edilir. Bunlar, çok defa, genç iken ölen erkeklerle aittir. Taş, ekseriyetle, doğu, batı istikametinde konur. Dilimizde koç kelimesi, arslan kelimesi gibi erliği, cesareti sembolize eder. Bu taşlar vaktiyle bu havalide hâkimiyet tesis etmiş olan Akkoyunluların mezar taşlarına bakılarak yapılmış olsa gerek. Eskilerinin üzerinde yazı ve tarih yoktur. Yenilerinde bazan bulunuyor.

IV — Ballica köyü:

1 — Köy; doğu-batı istikametinde uzanan ve güneye meyilli arızalı bir saha üzerinde, çok dağınık olarak kurulmuştur. O kadar ki, ev grupları arasındaki uzaklık 3,4 km. yi buluyor. Köyün yedi mezrası vardır: Aşağı Ballicdere, Pirik, Değirmendere, Vroç, Ballica, Hop, Küre.

İ — Köye ait arazinin 3/5 şi orman ve fundalık 1/5 şi ekilir ve 1/5 şi ekilmaz arazidir. Ekilebilen topraklar kumlu - killidir. Bu top-

rakların randımanı sulu topraklarda 1/12, su - susuz topraklarda 1/4 tür. Toprakların ancak yarısı sulanabilir. Birinci derecede arpa, ikinci derecede buğday ve sonra darı ekilir. Sebze pek az yetiştirilir. Meyveli ağaçlardan yalnız ceviz vardır. Az çok her evin davarı vardır. Çökelek ve yağ yapılır. Yağ satılır. Yetiştirilen mahsul köye her vakit kâfi gelmez. Adı tezgâh. larda keçi kılından palaz dokunur. Köyün ekilebilir toprakları azdır. Herkese kendi toprakları üzerinde çalışır.

3 — Köy çok dağınık bir haldedir. Bu vaziyette içtimai hayatın teessüsüne imkân yoktur. Köyde her aile başı başına bir varlıktır. İçtimai tesanüt son derece zayıftır. Köylüler her hâdiseyi tek Tanrıya izafe ederler. Tanrı her şeye kadirdir, insanların elinden bir şey gelmez. Derin bir tevekkül haleti içindedirler. Dinî mahiyette yapılan merasim cenaze defni merasimine inhisar eder. Köyde bu merasimi idare edecek adam bile yoktur. Kadın, iktisadî hayatın hemen her safhasında rol alır. Buna rağmen o zavallı bir mevkidedir. Kadınlar ve erkekler diğer köylülerden farksız görünürler. Kadınlar, yabancılardan bile kaçmazlar.

Köy şimdiye kadar seyitlerin manevî ve iktisadî nüfuzları altında yaşamıştır. Lâkin son askerî harekettenberi seyitler köye gelmeye cesaret edemiyorlar. Okullu çocuklar seyitlere baş düşmanlardır. Onları, hükûmete haber vermekle korkutuyorlar. Bundan başka yeni yetişenler dağ Türkçesini de antipatiyle karşıyorlar. Okul, melmeketin bu koşelerinde diğer yerlerde mevcut olmayan davaları halletmek için, birinci derecede mevcudiyeti gerek bir devlet müessesesi olacaktır.

4 — Köyün havası iyidir. Suyu da iyidir. Fakat azdır. Salgın halinde hiçbir hastalık görülmez. Hayvanlar arasında da son yıllarda hastalık görülmüş değildir. Bununla beraber, evlerin, güneş ve hava almayacak şekilde yapılmalari, köylülerin temizliğe hiç ehemmiyet vermeleri yüzünden insanlar çıldır. Bazı evlerde tek odaların bir kısmı hayvanlara tahsis edilmiştir. Uzun kış mevsiminde insanlar hayvanlarla beraber aynı çatı altında ve aynı havayı teneffüsle yaşarlar. Hastalıklara, hattâ yaralara karşı hiç bir tedbir almazlar.

5 — Dil itibariyle bir farkları yoktur. Şehir Türkçesi bilenlerin sayısı 20 , bir erkek okur yazardır. Tahsil çağındaki çocukların sayısı 15 şî kız olarak 30 dur. İresi kamunu

merkezinde açılacak bir okuldun buranın çocukları istifade edebileceklridir.

6 — Ballica, Aşağbalidere, Değrimende re, isimleri açık Türkçedir. Küre, körüğün biraz değişmiş şeklidir. Vaktiyle bu köy demircilikle geçirmiş. Dağ Türkçesinde Küre, köruk demektir. Vroç ve Hop dağ Türkçesinde susuz ve havasız mânalarına geliyor.

7 — Köyün 30 evi ve 110 u kadın olarak 190 nüfusu vardır.

8 — Köy ve civarında tarihsel bir eser yoktur.

5 — Hodik köyü:

1 — Köy, Deşt sırtının batıya bakan sathı meyli üzerinde dağınık olarak kurulmuştur. Derelay deresi batıdan geçer. Köyün iki mezresi vardır: Begân, Garzik.

2 — Köye ait arazinin 4/5 şî orman ve mera, 1/5 şî de ekilebilir arazidir. Ekilebilen arazi umumiyele kumlu - killidir. Toprakların yarısı sulanabilir. Toprakların vasatı randımanını düşüktür, 1/4. Toprağın besleme kabiliyeti ni arttırmak için yalnız davar gübresi kullanılır.

En çok ekilen maddeler, arpa, buğday, darı ve gilgildir. Sebze yetiştirilmez, korulardaki ağaçlar kâmilen meşe ağaçlarıdır. Meyveli ağaçlara tesadüf edilmez. Davar beslenir. Sütten yağ, kurut ve çökelek yapılır. Bunlardan yalnız yağ satılır. Kadınlar, gergef içinde cecim dokurlar. - Cecim bir nevi kilimdir. -

3 — Bu köy de diğer bütün köyler gibi dağınık bir haldedir. Bu hal yaylada da böyledir. Köyde hayat daima tek başına geçer.

Aile içinde nüfusu itibarile ailenin erkeği birinci derecede, kadın ondan sonra gelir. Çocuklar, erkek ve kız tefriki yapılmadan, sevişirler fakat bu sevgi, onların da hakları olabileceğini tazammun etmez. Ev içinde çocuklara henüz söz sırası gelmemiştir. Onlar da bunu çok iyi bildikleri için okul mevzuu onları büyüklerden fazla enterese ediyor.

Yaş kaydı olmaksızın, ailenin her ferdi, evin erkeğine itaatle mükelleftir. İç güveyilik usulü yoktur. Evlenmeler mutlaka ebeveynin, bilhassa babanın rızasıyla yapılır. Evlenme çağına gelen gençler evlenebilmek için müşkilât görmezler, bilâkis muhitten teşvik görürler. Gerçi delikanlıların kızın babasına başk adıyla bir miktar para vermesi âdettir, fakat babalar bu paraların üzerine kendileri de para koyarak müstakbel yuvayı kururlar. Civar köy-

lerle sihri münasebetler tesis ederler. Dinî mahiyette olan merasimler mevlût ve cenaze merasimlerine inhisar eder. Köy, çok eskidenberi, seyitlerin tesirlerinden kurtulmuştur.

4 — Köyün havası ve suyu çok iyidir. Salgın halinde hiçbir hastalık görülmez. Davarları arasında da yakın yıllar içinde hiç bir hastalık görülmemiştir. Evleri oldukça sıhhidir. İnsanları da temizliğe biraz önem verirler.

5 — Dil itibarıyla bir farkları yoktur. 6 erkek çocuk ilçe merkezdeki okula devam ediyorlar. Biz bu çocuklardan küçük sınıflarda okuyan bir çocukla konuştuk. Çocuğun vatani bilgisini çok iyi bulduk. Az, fakat net biliyor. Türkçe bilenlerin sayısı, bu çocuklarla beraber, 33, okur yazarların sayısı ondur. Ve tahsil çağında 15 şî kız olarak 25 çocuk vardır. Kamun merkezinde açılacak bir okuldan bu çocuklar kolaylıkla istifade edebileceklerdir.

6 —

7 — Köyün 25 evi ve 90 kadın olarak 160 nüfusu vardır.

8 — Köy ve civarında tarihsel bir eser yoktur.

IV — Panan köyü:

1 — Doğuda İresi tepesi, kuzeyde Sotik sırtları, güneyde Değirmendere, batıda Sap tepesi vardır. Köy, kuzey- güney istikametine meyilli bir saha üzerine kurulmuştur. İki mezresi vardır: Zive, Hay.

2 — Köye ait arazinin 1/5 i mezru, 1/5 i fundalık, 3/5 i de gayri mezru haldedir. Mezru topraklar ekseriyetle killidir. Toprakların 1/3 i sulanabiliyor. Vasatı randuman 1/4 tür. En çok ekilen maddeler, önemi sırasıyla, uğday, arpa, darı ve gilgildir. Az miktarda sebze ve bostan yetiştirilir. Köyde yetiştirilen mahsuller köyün ihtiyacını karşılamaz. Davar beslenir. Bazı aileler istisna edilirse davarcılıktan elde edilen gıda mahsuller ancak mahallî ihtiyaç karşılayabilir. Arı ve kümes hayvanları beslenir. Keçi kılından palaz dokunur ve bu köyün başlıca ihrac maddesini teşkil eder.

3 — Bir çok köylerde olduğu gibi ev ve davar işleri kadınlara, çiftçilik işleri de erkeklere aittir. Bununla beraber, kadınların bazan çiftlik işlerine de yardım ettikleri görülür. Halbuki çiftçilik işleri davar işlerine nazaran hem daha az zaman işgal eder, hem

de daha az yorucudur. Bu köyde, diğer köylerde görülmiyen bir hususiyet var. Diğer köylerde evde hâkim vaziyetinde erkek olduğu halde, bu köyde, bu mevki en yaşlı olana evrilir.

Köyün güney batısında Düzgünbaba adını taşıyan büyük bir ziyaretgâhı var. Halkın rivayetine göre, bu zat Palu taraflarından gelmiş, Zive köyünde kalmış. Bir kış gecesi bu tepenin üzerine çıkmış. Burada ölmüş. Kendisini öldüğü yere gömmüşler. Düzgün, dağ Türkçesinde, namuslu, temiz, müstakim... manalarına geliyor. Halk bu ihtiyarın bu isme elyak olacak kadar iyi bir insan olduğuna inanmışlardır. Çok eskidenberi sık sık mezarını ziyaretle kurban keserler ve düzgünbabanın ruhunu memnun bırakarak dünyevî ve uhrevî felâketlerden, musibetlerden masun kalmak isterler. Diğer babalar da hep şarktan gelmişlerdir. Kendilerini de asil yurdları doğuda olan fakat adını bilmedikleri yerlerdir. Oraları çok güzeldir. Tanrı, boş dağlar şenlensin diye onları buralara göndermiştir. Hepimiz aynı yurdun, aynı ulusun çocuklarıyız derler ve teessüfle ilâve ederler; bizi birbirimizden soğutan, bizi birbirimize düşman yapan evvelâ din adamları, sonra da memurlardır.

4 — Köyün havası iyi, fakat suyu iyi değildir ve azdır. Sıtma hastalığına tesadif edilir. Ancak bu hastalık hiçbir zaman salgın bir hâl almaz. Davarlar arasında uyuz hastalığı görülür. Hastalıklara karşı mahallî de hiçbir tedbir alınmaz. Hükûmete haber verilir.

5 — Çocuklar ve kadımlarla, yaşları fazla olanlar şehir Türkçesi bilmezler, şehir Türkçesile ifadeyi meram edebilenler, 25 erkektir. Hiç okur yazar yoktur. Tahsil çağında 10 u kız olarak 35 çocuk vardır. Köy için ayrıca bir okula ihtiyaç yoktur. İreside yapılacak bir okul bu ihtiyaca da cevap verebilir.

6 —

7 — Köyün 30 evi ve 100 ü kadın olarak 185 nüfusu vardır.

8 — Neolitik sanatlara ait iki eser bulduk. Bunlardan biri, uzunluğu 2,5 ve genişliği 1 metre, derinliği de 50 santim kadar, beyzîyüşşekil bir taş, diğeri de kuyuların icine oyulmuş, üç insanın yanyana oturabileceği cesamette, küçük bir oyuktur. Köylülere göre,

Değirmendere kıyısındaki arazi çok eskiden kâmilten bağ halindeymiş. Birinci taş üzümden şıra çıkarmak için, ikinci oyukta bağları bekliyen bekiye aitmiş. Biz de buna ihtimal verdik. Hakikaten birinci taşın bir ucunda bir delik var. Kayaya oyulan oyuk ta bütün bu araziye görebilecek mevkidedir.

MERKEZ NAHİYESİ :

I — Geriş köyü:

1 — Kuzeyde Munzurbaba, güneyde, Kulas, doğuda Ziyaret, batıda Karamusa tepeleri. Köyün, Butan, Dutacağı, Değirmendere, Munzurbaba, Dap adları ile beş mezresi vardır.

2 — Köye ait arazinin 3/5 i fundalık, 2/5 i de mezru arazidir. Mezru arazinin 1/3 ü sululu, geri kalanı susuzdur. Toprak killi - kumludur. Birinci derecede buğday, ikinci derecede arpa ve az miktar da darı ekilir. Davar beslenir. Yağ ve Sero adı verilen bir nevi peynir yapılır. Çuval, pals, ve cecim dokunur.

3 —

4 — Havası ve suyu iyidir. Salgın halinde malarya ve diğer hastalıklar yoktur. En çok tesadüf edilen hastalık Trişindir. Çok çocuklu ailelerin sayısı fazladır. Hayvanlar arasında, yakın yıllarda, hastalık görülmemiştir.

5 — Kadınların çoğu ile çocuklar müstesna, erkekler şehir Türkçesi bilirler. Okur yazarların sayısı, hayret edilecek derecede çoktur: 25. Tahsil çağında, 30 u erkek olarak 60 çocuk vardır. Bu köyün okula ihtiyacı vardır. Burada açılacak bir okuldan, Dizik, Kirik köylerinin de çocukları istifade edebileceklerdir.

6 — Geriş: Geri-ş; geri, sırt. Dap - tepe.

II — Kalmam köyü:

1 — Kuzeyde Beyaztaş, güneyde Düz - günbaba dağları, doğuda Zig: derin deresi, batıda Ham: Çadır tepesi vardır. Köyün bir mezresi vardır: Kur: Kuru.

2 — Köye ait arazinin 3/5 i çallık, 1/5 i mezru, 1/5 i de mera halindedir. Ekilebilen arazinin ancak 1/3 ü sulanabilir. Topraklar killi - kumludur. Bu topraklar pek fakirdir. Vasatı randıman 1/3 tür. En çok arpa, sonra buğday pek az da darı ekilir. Az miktarda sebze yetiştirilir. Dut, Erik gibi meyve ağaçları bulunursa da bunlar hem azdır, hem de

yabani bir haldedir. Köyde çıkan mahsuller köylüye kâfi gelmez. Köylü çok defa haricîten erzak tedarik etmek mecburiyetindedir. Az, çok, her ailenin davarı vardır. Davar yazın yaylada ve kışın köyde barındırılır. Sütten yoğurt, yağ ve çökelek yapılır ve bu maddeler yerinde sarfedilir. Köylü kadınlar keçi kılından palas ve telis dokurlar.

3 —

4 — Havası ve suyu iyidir. Salgın halinde hiçbir hastalık yoktur. Hayvanlar arasında uyuz hastalığına sık sık tesadüf edilir. Bu hastalık çok telefata verir. İnsan ve hayvan hastalıklarına karşı hiçbir tedbir almazlar. Yaralara karşı, tuzsuz yağ kullanılır.

5 — Köylüler kendi aralarında ve evlerinde hep dağ Türkçesiyle konuşurlar. Kadınlar çocuklar müstesna, erkekler umumiyetle şehir Türkçesi bilmezler.

Türkçe bilenlerin sayısı 10 dur. Bir kişinin biraz okuma yazması vardır. Tahsil çağında 10 u kız olarak 20 çocuk vardır.

6 — Kalmam, köyü ilk iskân eden adanın adıdır ve bu ad Türkçedir.

3 — Sayrik köyü:

1 — Kuzeyde Vaseçin, güneyde Düzgün dağları bulunur. Doğu ve batı açıktır. Köy, kuzey - güney - istikametinde meyilli bir sahaya üzerine iki mezre olarak kurulmuştur. Bu mezreler birbirinden 1 km. mesafededirler.

2 — Köye ait arazinin 4/5 i fundalık ve çallık, geri kalanı da ekilebilir arazidir. Bu kısım susuzdur. Yağmurlu yıllarda randıman 1/6 ya kadar yükselebilir. Yağmursuz yıllarda ise 1/3 e kadar iner. Topraklar killi - kumludur. En çok arpa ve buğday yetiştirilir. Bu mahsuller köyün ihtiyacını karşılayamaz. Davar beslenir, biraz da sebze yetiştirilir.

3 —

4 — Havası ve suyu iyidir. Yaz mevsiminde tek tük sıtma hastalığına tesadüf edilirse de bu hastalık hiçbir zaman aslın hal almaz. Çok çocuklu ailelerin miktarı fazladır. Hayvanlar arasında uyuz hastalığı çok görülür. İnsan ve hayvan hastalıklarına karşı mahalli bir tedbirleri yoktur. Köy evleri tamamıyla gayri sıhhiştir. Evlerin hemen yanında bulunan gübre yığınları köyün sıhhatini tehdit edebilir.

5 — Dil bakımından bir hususiyeti yoktur. 10 kadın ve 30 erkek şehir Türkçesi bilirler. 2 erkek okur yazardır. 1 i kız olarak 35 çocuk tahsil çağındadır.

4 — Say, yahut Saur, dağ Türkçesinde elma anlamına geliyor. İk, sîfat eklentisidir. Sayrık, elmalı yer manasına geliyor.

4 — Sap köyü:

1 — Bu köy dört mezre halinde ve çok dağınık bir haldedir. Mu mezreler, Sap, kem, Alçık, Değirmenderedir. En uzak mezrenin arası 3 km. yi bulur.

2 — Köye ait arazinin 1/5 i mezru, 1/5 i gayri mezru, 3/5 i de çalılıktır. Topraklar ekseriyetle killidir. Aynı zamanda susuz olan bu toprakların randımanı çok düşüktür. 1/3. En çok arpa ve buğday ekilir. Mahsul mahalli ihtiyaca kâfi gelmez. Halkın büyük bir kısmı harıçten erzak satın alır. Davar, kümes hayvanları ve arı beslenir. Yağ, köyün en önemli ihraç maddesidir. Kadınlar keçi kılından palas ve telis dokurlar.

3 —

4 — Köyün havası ve suyu iyidir. Fakat suyu gayet azdır. Köyde, bayan tifo hastalığına tesadüf edildiğini öğrendik. Hayvanlar arasında uyuz hastalığı çok tefelat yapar. Hastalıklara karşı, hükûmete haber vermekten başka bir tedbir almazlar.

5 — Dil bakımından diğer köyler gibidirler. Türkçe bilenlerin sayısı 40, okur yazarların sayısı, 28, tahsil çağındaki çocukların sayısı da 10 u kız olarak 30 dur. Köyden İlçe merkezine olan mesafe 4 km. dir. Bu köyün çocukları ilçe okulundan faydalanabilirler.

6 — Sap, tamamıyla Türkçe olan bir kelimedir. Kem, dağ Türkçesinde, eksik manasına geliyor. Alçık: Al-çek. Tamamiyle Türkçedir. Buraya bu adın verilmesine sebep iskâna elverişli olmamasıdır.

V — Hosun köyü:

1 — Köy, kuzey, güney istikametinde meyilli bir saha üzerine dağınık olarak kurulmuştur. Cıvardaki belli başlı arızalar, Kuzeyde Hamik dağı. Bu dağın en yüksek tepesi de aynı adı taşır. Bu ad, Âdem oğlu Hama izafe edilmiştir. Fakat ne vakit ve ne münasebetle izafe edildiği bilinmiyor.

2 — Arazinin 1/5 i mezru, 4/5 i de çalılık halindedir. Topraklar ekseriyetle killi ve sulu dur. Vasatı randıman 1/5 tir. Bu topraklar islah edilirse bir derece yükselbilecektir. Bugün bu nisbet gübre vasıtasıyla biraz artırılabilir. En çok buğday, arpa ve darı ekiliyor. Her aile kendi ihtiyacı için sebze yetiştirir. Davar vaziyeti diğer köylerinki gibidir. Yoğurt, yağ ve

çökelek yapılır. Yalnız yağ satılır. Kadınlar keçi kılından cecim ve palas dokurlar. Şakolan mezresinde bir dere içinde altın madenine tesadüf edilmiş ve nümuneler tahlil için Ankara Maden Tetkik Enstitüsüne gönderilmiştir.

3 —

4 — Diğer köylerden farklı bir hususiyet arz etmez.

5 — Dil vaziyeti de diğer köyler gibidir. Şehir Türkçesi bilenlerin sayısı 70, okur yazarların ise, ilçe okuluna giden 15 çocukla beraber, 40 tir. Tahsil çağında, 20 si kız olarak 50 çocuk vardır. Köy ilçeye çok yakındır. Köy çocukları bu okuldan pek kolaylıkla istifade edebilirler.

6 — Hosun: Hoş-um. Şakolan, Şako adlı birinin adına izafe edilmiştir. Plüğe, Plü: tepe, beyaz, Plüğe, beyaz tepe. Hormek: Yamaç.

VI — Holik köyü:

1 — Köy, yüksek dağlar arasına sıkışmış dar bir saha üzerine kurulmuştur. Doğuda Boncuk, güneyde Hamik, kuzeyde Kırmızıtepe dağları vardır. Köyün, Şükân, Dipdere, Boncuk, Fatan adlarıyla dört mezresi vardır.

2 — Arazinin 3/5 i orman ve çalılık, 1/5 i mezru, 1/5 i de meradır. Topraklar kâmilten killidir. Ekilebilen toprakların yarısı sulanabilir. Randıman, susuz arazide 1/3, sulu arazide 1/5 tir. En çok buğday, arpa ve darı ekilir. Bu mahsul köyün ihtiyacını karşılayamaz. Ormanlarında yalnız meşe ağaçları bulunur. Meyveleri azdır. Bunlar erik ve vişnedir. Davar itibarile bir hususiyeti yoktur.

3 —

4 — Diğer köylerden ayrı bir hususiyet arz etmez.

5 — 20 erkek şehir Türkçesi bilir. Okur yazarların sayısı, ilçe okuluna giden 6 çocukla beraber, 10 dur. Tahsil çağında, 20 si erkek olarak 30 çocuk vardır.

VII — Azgılar köyü:

1 — Köy, kuzey-güney istikametine meyilli bir saha üzerine ve dağınık olarak kurulmuştur. Bir mezresi vardır. Pohos. Burası Azgilara 7-8 km. Uzaktıktadır. Kuzeyde Kevl yahut Gevr, Doğu güney doğuda Hamik dağları bulunur.

2 — Köye ait arazinin 3/5 i çalılık, 1/5 i mera ve geri kalanı ekilebilir arazidir. Toprakların ancak yarısı sulanabilir. Ekseriyetle killi olan toprakların vasatı randımanı 1/4 tür. En çok arpa, buğday, darı ve gilgil ekilir. Bu mahsul

ler mahallı ihtiyaca kâfi gelmez. Köylüler dışarıdan zahire almak mecburiyetindedirler. Hayvan durumu diğer köylere benzer. Meyve ağaçlarına pek az tesadüf edilir.

3 —

4 — Köyün havası ve suyu iyidir. Sıtma hastalığı salgın halinde değildir. Evlerin gayri sıhhi olmasının köy için pek fazla tesiri olmakla beraber, köylüler, ömürlerinin kısa olduğunu, bilhassa kadınların pek genç yaşlarda öldüklerini söylediler. Maddî bir sebep bulamamaları köylüleri, bu elim vaziyeti manevî sebeplerle izaha sevk etmiştir. Bu itibarla lüzumundan fazla mütevekkildirler.

6 — Köye eskiden Azgınlar denirmiş. Bu Şehir Türkçesi bilenlerin sayısı on beşi geçmez. İlçe okuluna giden 4 çocuk dahil olduğu halde, okur yazarların sayısı 8 dir. Tahsil çağında, onu kız olarak 30 çocuk vardır. Köy ilçeye çok yakındır. Çocuklar ilçe okuluna pek kolaylıkla gidebilirler.

6 — Köye eskiden Azgınlar denirmiş. Bu haliyle kelime tam Türkçe bir kelimedir.

Bir ay kadar süren tetkik ve telkin gezimiz çok iyi şartlar içinde geçti. İlçebay ve Kamunbay arkadaşları bu seyahatimizle çok yakından alakadar oldular. Köylüler bizi sevgi ve saygı duygularıyla karşıladılar. Gittiğimiz köylerde birer gece kaldık. Çünkü, kövlülerle ancak akşamları temas edebiliyorduk. Köylülere rasgeldiğimiz zamanda ve yerde telkine başlıyorduk. Biz, bize verilen mevzular üzerinde, konferans verir gibi söz söylemedik. Bu mevzular üzerine onlarla be-

raber eğildik. Köylüler bizi, kendilerinin hiç te bilmedikleri şeyleri öğretmek için gelenler vaziyetinde değil, memleket meselelerini beraber ce düşünme ve nihayet bazı noktaları tenvir misyonuyla gelmiş olanlar vaziyetinde buldular. Köylülere şefkatle ve hürmetle muamele ettik. Fakat, bu hareketimizin hiç bir zaman mukabelesiz kalmadığını söylemeliyiz. Nihayet köylülerin hepsini, devlete karşı iyi niyetlerle meşbu bir ruhî halet içinde bulduk. Seyahate çıkarken kendimizi, Afrika ortalarına coğrafi ve sosyolojik tetkikler için giden Avrupalı seyyahlar sandık. İptidai cemaatlarla karşı karşıya geleceğimizi ve şimdiye kadar bilinmeyen şeyleri hayret şeyler göreceğimizi tahmin etmiştik. Halbuki bir ay kadar süren bu seyahatte bambaşka bir haleti ruhiye ile döndük. Bu sayahatten halkı, mümkün olduğu kadar faydalandırma çalıştık. Bizim istifademiz daha fazla oldu.

Hülâsa olarak söylemek icap ederse, masum, zeki, müstait ve katıyyen mutaassıp olmayan insanların yaşadıkları bu muhitte devrim yapmak hiç te zor olmayacaktır. Bu insanlar da kendi karnlarını taşıyan büyük kütlelerin her türlü ihtimamına lâyıktırlar.

Raporumuza son verirken bu seyahatimizde yardımlarına nail olduğumuz Nazimiye İlçebayı Bay H. Arıkana, Hakis Kamunbayı Bay Tevfik'e, İresi Kamunbayı Bay H. Dicleye teşekkürü, ve Memleketi tanımak fırsatını bize bahşeden sayın Generalin ellerini öpmeyi bir borç biliriz.

Çarsancak Başöğ. V.

Harput Başöğ.

Hayrettin ÖZDAL

Necip ERDEM

ÖĞRETMENİN AŞKI

(Bir köy öğretmenin hatıra defterinden)

... Bu sabah hesap ettim, bu köye geleli bugün tamam bir ay olmuş. Çok ta değil amma, ıssız yerlerde günler de bir türlü geçmiyor.. Ben ise öyle sanıyorum ki bir yıl oldu. Ne gezer. Meğerse ne de aldanmışım...

Okulda her sabahki gibi bu sabah ta yine beni karşılayan Şerife abla oldu.. Bu köye gel-dim geleli Şerife adındaki bu elli beşlik kadın-la öyle içten ahabız ki.. okulda.. odamda.. her zaman dertleştiğim bu kadın bana tıpkı bir ana gibi bağlı..

Şerife abla soruyor:

— Nasılsın evlât!.. Bu sabah kasvetli gö-rünüyorsun?

— Ben mi?

— Sen ya.. kim olacak.. Ah evlâdim genç-likte kasvet te ne?

Yarı bir güllüşle cevap verdim:

— Kasvetlendiğim yok abla.. Sana öyle geliyor..

Dudakları bükülüyor:

— Nah sana!.. Sanki ben bilmez miyim.. Ben neye sıkıldığını biliyorum amma.. Eh ne ya-parsın, bir gün olur bu da geçer.. Sel gider, kum kalır derler esef etme..

Şerife ablayı daha fazla söyleterek dertleri-mi tazelemem için lâfını kestim.

— Bu lâfları bırak abla.. Okuldan haber ver bakalım.. Ne var, ne yok?

Şerife bu mevzu değiştiğim önünde birden-bire kızar gibi oldu. Dudakları titredi. Yüzü ek-sidi:

— İyilikler, sağlıklar.. Çocuklar seni bekl-iyorlar, dedi.

Güldüm, arkasını okşadım:

— Geldim ya işte. Haydi ben derse gidiyo-rum.. Sen de yoruldu, şöyle bir kenara otu-ruver de dinlen abla..

Yürümeğe başladım. Dershanelen içeri a-dımımı atarken Şerife abla arkamdan seslen-i-yordu:

— Öğleyin çorbanı buraya mı getireyin.. yoksa odanda mı yersin?

Döndüm cevap verdim:

— Zahmet olmazsa buraya..

16 Birinciteşrin...

... Bu sabah okul yok.. Yine her sabahki gibi erkence uyandım. Yatakta bir sağa, bir sola dönerek acaba daha uyusam mı? Yoksa kalka-rak kır kahvesine doğru uzansam mı? diye dü-şünürken birdenbire kapı vuruldu.. Dikkat et-tim, bu vuruş Şerifenin vuruşu idi.. Seslendim:

— Sen misin abla?

— Benim ya.. Haydi kalk.. Miskin, miskin uyuma.. Bizim arabayı koşdurttum. Seninle şöyle, (Kırklara) doğru bir gidiverelim.

Kalktım, kapıyı açtım, ben önünde Şerife arkada odaya giriverdik:

— Abla!.. dedim.. Kırklar uzak değil mi?

Elli baş yaşında oluşuna göre dinç bir kadın olan Şerife, önce yüzüme sert, sert baktı. Sonra ağırlaşan bir sesle:

— İlähi oğul.. Kırkların da neresi uzak san-ki, kırk yılın başında damadıma gitmek istedim ona da sen mi mâni olacaksın.. Hadi, hadi, dur-ma öyle, giyin bakayım, sen de giyinip çıkınca-ya kadar ben de heybeye yolda geveliyecek bi-raz nevale koyayım..

Şerife abla koşu, koşu damına gitti. Ben de çarınçar giyinmeğe başladım. İster, istemez bu kadının götürceği yere kadar ona arkadaşlık edecektim. Yoksa okulsuz koca bir günü yalnız başıma nasıl geçirebilirdim. Kırklar bizim köye araba ile iki saatlik bir uzaklıkta çok güzel bir köy imiş. Görmedim amma, öyle diyorlar. Ne olursa olsun, değilmi ki Şerife abla ile dert or-tağuyuz, o halde düşünmek te ne?..

Bir sıkı beygirin çektiği, içi otlâ döşeli, otun üstü yarım bir killimle örtülü arabaya beni Şerife abla bindirdi. Yiyecek heybesini yanıma

yerleştirdi. Ayağundan kunduralarını çıkartarak otlarını arasına sıkıştırdı. Arabaya atlıyarak ön tarafa geçti, eline uzun bir değnek aldı, beygire dokundu.

Deh...

Yürümeğe başladı. şerife abla habire anlatıyordu:

— Sen bu beygirin zayıflığına bakma.. Senin toplu beygirlerin bunun yanında hiç kahr, gece demez, gündüz demez yürür. Hoş ben de buna çok bakarım ya.. Her nedense bir türlü kendini toplayamaz oldu.

Söz olsun diye cavp verdim:

— İnsanlar da öyle değildir ya.. Bazı insanlar vardır ki bir düziye yerler. İçerler, yine zayıf, yine zayıftırlar. Bazıları da yemezler, içmezler inadına şişerler de, şişerler.

— Orası öyle amma.. dedi. Bu beygir çok çaktı de..

— Hasta, falan mı oldu abla?

Sağ elindeki dengnekle beygirin sırtını okşayan abla, birdenbire durur gibi oldu. Yüzünü bana çevirdi. Çukurlarına gömülen gözlerle baktı. Soluk dudaklarında parlayan ve sönen bir sesle:

— Bu mu?.. dedi. Savaştan sonra bir türlü kendine gelemedi..

O sustu. Ben sustum. Böylelikle aradan bir çok dakikalar geçti. Yeşil bir tepenin kenarına yaslanan, beyazlı kulübeleri elindeki uzun değneğin ucile gösteren şerife abla:

— Nah.. Geldik işte..

— O, gözükken kırklar mı kuzum abla?

— Kırklar ya.. Haniya uzaktı.

Gayriihtiyarı başımı salladım:

— Yakınmış.. yakınmış abla, dedim.

— Yakındır ya oğlum, dedi.

Yollar mı kısalmıştı, biz mi uyumuştuk, bilmem.. Bildiğim birşey varsa o da şerife ablanın (Bu mu? Savaştan sonra bir türlü kendine gelemedi» diye dudaklarının üfürdüğü sözlerin hâlâ, kulaklarımda uğuldayışı idi.

Kırklardayız.. O kadar güzel bir köy ki. Havasile, suyle tanılan bu namlı köyün kıyısında bizi aksakallı, şen bir ihtiyar karşıladı. Önce beygirin önüne vardı. Doya, doya beygirin gözlerinden öptü. Sonra yanımıza gelerek ellerini arabanın kenarına dayadı, durmadan gülüyordu.

— İlähi şerifecik.. Haniya ne iyi ettin de geldin..

İhtiyarın bembeyaz bir pamuğu andıran sakallarını ellerile okşayan şerife beni göstererek:

— Yalnız değilim.. Köyünüzde bir de konuk getirdim.

şerifenin ellerine sarılan ihtiyarın birdenbire gözleri yaşarır gibi oldu:

— Başımızda yeri var şerife.. Bana dönerek hoş geldin delikanlı!..

— Hoş bulduk baba..

Köylüler kadar şerifliler birbirlerini hiç te sevmezler. Bunu bugün öyle temiz bir lisanla dinledim. Öyle içten duydum ki.. Bu seviş candıracak bir kelime bulamadım ki yazayım..

Bu abla aşağı, abla yukarı, diye çağırıp durduğum, öğreteni bulduğum köyde hayatta ahbab olarak bulduğum şerifeyi bu köy halkı ne de içten seviyor.

Kırklara geledi eni, konu yarım saat oldu. odaya girip, çıkanların, şerife ablanın elini öpüp başına koyanların ardı, arası bir türlü keşilmedi. O bizi köyün kıyısında karşılayan ihtiyar, şerifenin dizleri, dibine sokulmuş yüzüne hayran, hayran bakıyor, neler, neler söylemiyordu..

şerife ablanın damadı Süleymanların evinde yirmi kişi yemek yedik.. Yemekten sonra köylüler önümüze katılarak bizi köyün yamacındaki dere boyuna götürdüler.

Yolda «şerife ana daha nasılsın?», «şerife ana bu gece burada kalsana!..» «şerife ana artık bizim köye gelsene!..» diyenlerin sesleri birbirine karıştıyordu.

İkinci olmuştu. Güneş yavaş, yavaş tepeye doğru iniyordu. şerife abla yanıma yanaştı:

— İkinci namazımı kılayımda, köyümüze çekilelim, olmaz mı.. dedi.

Dere kenarında bol su ile abdesler alındı. Köyün ince minareli mescidinde yanık bir ses ezan okudu. Namazlar kılındı. Mescidi dolduran bütün köylüler köyün kıyısındaki mezarlığa doğru akmağa başladı. Koluma yapışan şerife abla, beni de oraya doğru sürüklüyordu..

Gittik.. Yanyana üç mezarın baş ucunda idik.. Bizden önce oraya koşan aksakallı o ihtiyar mezarlardan birinin başına çökmüş hıçkırık, hıçkırık ağlıyor. Mezarların kenarında çalçırpı, yakan bir köylü kıızı lokma döküyordu..

Kırklardan ayrılrken sordum:

— Abla, bu mezarlar kimlerin mezarı?

Şerife abla irkildi, ufak bir tereddüitten sonra içini çekti:

— Onlar mı?. Savaşta çarpışanların mübarek ölüleridir oğlum.. dedi..

Akşam geç vakit köyümüze döndük. Bir türlü uyuyamıyorum. Kırklardaki köylüler, o, üç mezar, sakallı o ihtiyar, Şerife ablam.. Bunların hepsi kafamda izler yapıp, yapıp dönüyorlar. Ruhumu, bir kav gibi tutum, tutum tutuşturuyorlardı.

Şüphesiz Ulusal savaşta adlı, sanlı bir varlık yaşatan benim temiz yürekli Şerife ablamla, ona eş olan bu köylüler de kimbilir, bu aziz toprakların için yaratılan ne doyulmaz hikâyeler vardı.

17 Birincitesrin...

... Bugün ilk defa Şerife ablamla okulda, karşılıklı oturarak yemek yiyoruz. Ablamı kızdırmak için dedim ki:

— Canım abla.. Tuz yok mu idi ki, çorabayı böyle tuzsuz yaptın?

Ablam hemen fitili aldı. Yavaşıcak kaşığı, ni tepsiyi koydu, gözlerini dört açarak temizce beni süzdükten sonra:

— Hay yaramaz hay.. dedi. Sana da iyilik yaramaz ki.. Yalnız çorba değil fasulye de tuzsuz vallahi.. Haniya fazla tuz koymadım ki, ciğerin yanıp da, çok su içmiyesin diye.. Biliyorsun ki, köyümüzün suyu da içilecek gibi değil.. Bu sabah Ethem senin için Kırklara gönderdim, su getirsin diye. Daha da gelmedi yumurcak..

— Ne zahmet abla, dedim. Çocuğu yalnız başına oralara salmak doğru mu?

Şerife abla başını salladı, burnunu çarpıttı:

— Ne olurmuş sanki, dedi. Korku nedir

bilmiyos Şerifenin torunu neden korkar ki.. Sen kendine bak a yavrum.. Siz şehirlerde bile dümdüz caddelerde korkarsınız, gezmeye..

Başladık gülüşmeğe..

— Abla, dedim.. Bundan sonra ben de sana ana diyeceğim..

— Di be oğlum.. dedi.

Biraz düşündükten sonra:

— Öyle amma.. anacığın darılmaz mı?

— Hangi anam..

— Hangi anan olacak.. Öz anan..

— Benim anam yok ki..

— Yok mu?

— Yok ya..

— Neye.. Ne oldu ki?

— Şerife abla dedim.. Senin anlayacağım benim ne anam var, ne de babam. İkisi de ölüdür. Bir tane de çocukları var ki o da ben..

— Ya.. dedi. Peki nerede öldüler..

— Anam İstanbulda.. Babam da İnönüde..

— Vah.. vah. Çok acıdım..

— Bana mı? Onlara mı? dedim.

Boynunu bükerek, içini çekerek:

— Hepinizde..

— Şimdi anladın değil mi?.. Bundan sonra sen de benim anam olur musun?

Yüzüme baka kaldı.. Baktı, baktı, gözleri bulandı. Çenesi islandı, başörtüsünün ucuyla gözlerini silerken:

— Ben senin anan.. Sen de benim evlâdım-sın gayrı.. dedi..

19 Birincitesrin...

... Öğretmeni bulduğum köyü gitgide, o kadar seviyorum ki..

Bu garip yerlerde kimsesizlik boynumu büküyordu. Çok şükür ki herkes gibi bana bakan, çamaşırlarıma, elbiselerime el atan bir anam ile, Kırklarda olduğun için daha yüzünü doya, doya göremediğim bir babam.. iki de kız kardeşim var. Bunlardan biri Kırklar köyünde evli.. Küçükü Zehra da onların yanında..

Babam çok zamanlarını Kırklardaki damadının yanında geçiriyor. Bazı günler, gün kararırken, bizim köye gelir, gün doğarken çekilip Kırklara gidermiş. Bir de ölmüş bir kızı var ki, oğlu var Ethem..

Bu sabah Şerife anam okula geldi:

— Semih!.. dedi. Öğleyn yemeğe bize gel emi.. Zehra da Kırklardan geldi. Beraber yiyelim olmaz mı?

— Hay, hay olmaz olur mu anacığım.. peki.

Anam gitti.. Düşünüyordum. Anasına ana, babasına baba, dediğim bu güzel kırların yetiştiği bu kıza acaba kardeşim diyebileceğim miyim..

.....
Anam, Zehra ve ben, anamın avluya kurduğu bir sininin etrafına bağdaş kurarak yemeklerimizi yiyoruz. Anam yine geveze, geveze anlatıyor. Diğer taraftan Zehra sıkıla, sıkıla bir eli başörtüsünün uçlarında, diğer eli kaşığının sapında Kırklara ait birçok havadisler veriyor. Bu havadislerde neler yok.. «Yaşarların Teke bir

haftadır ki ortalarda yokmuş, Sabri ile Karakaşın kızı ayrılmışlar, muhtar araya girmiş amma, bir türlü aralarını bulmak oolamamış. Recep ile Selim geçen gün köyde hir çıkarmışlar, birbirlerini vurup yaralamışlar. Her ikisi de salla, paça şehre götürülmüş, ilâh..»

Yemek başında bir saatten fazla kaldık.. Anam söyledi, ben dinledim, o, dinledi, ben söyledim.. Okula gitmek üzere ayrılırken Zehraya sordum:

— Zehra kardeşim!.. Bu gece burada mısın?

Bir umacı gibi başörtüsünün arasından ancak gözlerini görebildiğim Zehra cevap verdi:

—Bu gece buradayım amma. Gayri yarım bilmen..

28 Birinciteşrin..

... Bir türlü ne Zehra bana, ve ne de ben Zehraya ısınabildim.. Bir haftadır ki Zehra köyde.. Fakat ne o benimle ve ne de ben onunla konuşabiliyorum. Bazan yemeklerde, bazan da odama girerken avluda karşılaşıyoruz. O hemen başörtüsüne sarlıyor, ben hemen, başımı eğiyorum..

Okulda otururken çocuklardan biri geldi:

— Sizi bir adam istiyor bay öğretmen, dedi.

— Nasıl adam çocuğum?

— Elinde silâhı var, jandarma galiba..

— Jandarma mı?

Yerimden fırladım. Odadan çıktım, taşlıkta, sarı benizli, sarı bıyıklı, orta boylu, bir jandarma ile karşılaştım.

— Merhaba bay öğretmen!..

— Merhaba.

Jandarmanın yüzü güldü, ağır bir söylenişle:

— Köyde muhtarı aradım, şehre gitti dedi.

ler.. Onun işlerine siz bakıyormuşsunuz. Bir işimiz düştü de..

— Buyurun..

Jandarmayı odaya aldım. Karşılıklı oturduk, jandarma cebinden bir tomar kâğıt çıkardı, bana uzatarak:

— Şerifenin madalyası Ankaradan gelmiş te..

— Ne yapacaksınız Şerifeyi?

Jandarma kendine has bir saffetle cevap verdi:

— Şerifenin madalyası Ankaradan gelmiş et..

— Ne madalyası canım?

— Şey, dedi.. Ne madalyası olacak.. Kahramanlara madalya dağıtıyorlar duymadın mı?

— Eh, amma.. Bundan kadınlara ne?

Jandarma birdenbire yutkunur gibi oldu.

Başını salladı, içini çekti, parlayan gözlerle:

— Sen karı dime bayum. Bu karılar içinde öyleleri var ki, Alimallah bizim gibi, erkeklerle taş çıkarırlar..

— Ya.. dedim.

Kâğıtlar: karıştırdım, Şerife anama ait olan kâğıdı arasından aldım. Jandarmanın uzattığı deftere imza ederek diğer kâğıtları jandarmaya verdim. Ve:

— Haydi güle, güle git, ben Şerifeye veririm, dedim.

.....
Akşam oldu, okul bitti, çocuklar dağıldı.. Okulu kapadım, yavaş, yavaş eve doğru yürümeğe başladım. Bugün o kadar neş'eliyim ki..

Eve girince anamı ocak başında ekmek pişirirken, Zehrayı bir köşede söküük gömleğimi dickerken buldum.

— Nasılsın ana?.. dedim.

— Turp giyim yavrum.. Hele gel şu karşıma oturuver dedi, sana demincek Zehranın kavurarak çektiği taze kahveden pişirivereyim.

Oturdum, bir sigara yaktım, anam cezveyi ocağa sürdü. Paketimden bir sigara alarak ocaкта tutuşturdu:

Hayırdır inşallah ya.. Bugün köye bir jandarma gelmiş duydun mu? dedi.

Cevap verdim:

— Hayır..

— Nasıl olur, dedi.. Hem sana gelmiş..

Güldüm:

— Bana mı?

— Sana ya, neye saklıyorsun?

— Bana gelse ne diye saklanayım.. dedim.

İnanmaz bir tavırla güldü.. Cezveye koyduğu şekeri karıştırarak:

— Bana baksana!.. Ben evde otururum amma.. Köyde ne olur, ne olmaz hepsini bilirim..

— Canım.. dedim. Jandarma gelmiş, gelmiş bize ne?.. Hem gelse ne çıkar.. Burası köy değil mi? Jandarma da gelir.. Tahsildar da..

— Orası öyle amma. Meraklandım da..

— Bana geldi diye mi?

— Öyle ya.. İnsan oğlunu meraklanmaz mı?

— Peki öyle ise söyleyeyim de meraktan kurtul. Beni başka bir köye tayin etmişler de oraya gidecekmişim.. Onu söyledi..

Ellerini birdenbire dizlerine vurarak dövünmeye başladı:

— Ne!.. Ne!.. dedi Buradan gidiyorsun ha!

— Evet, hemen yarın sabah..

Evde bir ağlaşmaktır koptu.. Bir taraftan anam, dövüne, dövüne, diğer taraftan Zehra içlene içlene ağlıyorlardı. Akşam geç vakit bunları yalanlarımla üzdüğüme o kadar pişman oldum ki, amma, ne çıkar. Değil mi ki sonu sevinmektir. Varsın ağlasınlar. Ben hayatımda yalandan nefret eden bir adamım. Fakat bugün şuracıkta ortaya gayri ihtiyari attığım bir yalan bana öyle tatlı bir hakikat verdi ki.. Ben yalnız anam beni seyer diye ögünür, dururdum, meğrese Zehra da beni çok severmiş. Onlar ağlaya dursunlar, ocakta kalan kahvemi büyükçe bir fincana boşalttım, yan sedirlerden birine geliş güzel çöktüverdim. Bir yandan kahvemi içiyor, öbür yandan ikisine birden söyleniyordum:

— Canım ne diye ağhyorsunuz?.. Bırakın bu ağalyışları da işinize bakın..

Zehra birdenbire atıldı:

— Hangimizde iş yapacak heves kodun ki..

— Anam ne ise dedim.. Hani ya ağlasa da hakkı var. O beni çok severdi.. Peki sana ne oluyor.. Sen gülmene bak.

Duraklaşan hiçkırık tekrar duyuldu. Zehra bu sefer coşkunun bir ağlayışla ağlıyordu. Ağladı.. ağladı.. Anı bir sıçrayışla kıvrıldığı yerden kalktı. Eline geçen bor yastığı, üzerine fırlatarak:

— Ben mi güleyim. Dilin tutulsun e mi?.. dedi. Bir yay gibi fırlayarak avluya kaçtı..

.....
Anama jandarmanın ne için geldiğini anlattım. Sonuna kadar soluksuz beni dinleyen anam, bir çocuk gibi kollarımı boynuma doluyarak:

— Peki amma.. O madalyayı kim göndermiş bana, dedi.

— Onu mu, dedim.. Kim olacak, ona inanamak, onun neferi olarak, savaşta onunla beraber çalıştığın o, büyük adam...

Durdu. Boynumdaki kolları çözüldü.. Gözleri tâ akına kadar kızardı. Bu kızarıklık arkası yaş oldu. Islak gözlerini gözlerime dikerek:

— Ha.. anladım.. Mustafa Kemal göndermiş değil mi?.. Sağ olsun...

Bir müddet o, bana, ben ona bakarak sevinçten ağladık..

.....
Yemekten sonra, köye geldim, geleli ilk defa olarak bu gece köy odasına çıkıyorum. Anam sordu:

— Nereye oğlum?

— Köy odasına giderek, şehre telefon edeceğim.. Yarın sabah şehre gideceğiz! Bir otomobil göndersinler..

Anam haykırdı:

— Viş anam.. Ben ona nasıl binerim.

Hemen atıldım. Lâfım yarıda bıraktım:

— Öyle binersin ki, bal gibi... Taliğine küs ki, buralarda tayyare yok. Yoksa, seni tayyare ile gönderirdim...

Zehraya döndüm:

— Haydi bakalım, sen de hazırlan. Yarın seni de götüreceğiz.

29 ... Birinciteşrin

Sabah, sabah otomobilin köye girişi. Küçük köyü yerinden oynattı.. Küçük, büyük, bütün köy çocukları otomobilin etrafını sardılar.. Anam bir taraftan hazırlanıyor. Diğer taraftan Zehra gece avuçlarına koyduğu kınanın bezlerini çözüyordu.

Küçük köy sevinç içinde herkes eşsiz bayramını kutluluyor.

Yarım saat içinde hazırlandı..

Şerife anamı otomobile yerleştirinceye kadar bir hal çektim. Yıllarca yaya, bazan de at, araba üzrinde gezmeğe alışan anamı ne kadar olsa bu otomobile binış sarsar gibi oldu. İnsan oğlu neye alışmıyor ki, o da öyle bir alıştı ki...

.....
Şehre iki saatte vardı. İlk işim anamla Zehrayı bir otele indirmek oldu. Otelciye yemek ısmarlattık. Gülüşe, gülüşe güzel bir yemek yedik. Yemekten sonra hazır şehre gelmişken öğretmen arkadaşlarımı olsun göreyim, dedim... Kahvemi içtikten sonra kalktım, ellerimi anamın omuzlarına dokundurarak:

— Ana! dedim. Madalye dağıtılması saat

üçte başlayacak.. Daha saat on iki. Üç saat var, demek.. Müsaade edersen kendi işlerim için biraz dolaşayım. Merak etmeyin, bir saate varmaz dönerim.

Zehra atıldı:

— Bugün bayram.. Kim, kime.. dum, duma.. Otur oturduğun yerde, dedi.

Hemen cevabı bastırdım:

— Olur mu, küçük hanım.. Senin aklın ancak o kadar yeter.. Biliyorsun ki, ha.. deyincede insan şehre inemiyor doğrusu..

Zehra birdenbire somurttu. Yüzünü öte tarafı çevirdi. Yavaş bir sesle:

— Ne olacak, dedi. Zaten seninle konuşulmaz ki...

Kültür direktörlüğünün kapısında öğretmen arkadaşlarımdan Ziya ile karşılaştım. Hemen boynuma sarıldı. Kalın dudakları yüzüme dolastı.

— Vay Semih!.. Haniya ne de göreceğim gelmişti. Köyden mi geliyorsun?

— Köyden ya.. dedim. Anamla geldim. Hem Cumhuriyet bayramını görmeğe, hem de ona ait bir iş var da..

Ziya âni olarak tuhafı. Ahk, ahk yüzüme baktı:

— Allah.. Allah, dedi.. Ayol senin anan ölmedi miydi?

— Ölmüştü amma, dirildi, dedim.

Güldü, bu gülüşü onu tâ kulaklarına kadar kızarttı:

— Ne tuhaf çocuksun.. dedi. Yaşın büyüdü.. Büyüdü amma, hâlâ, aramızda çocuk kaldın.

— Ben mi?

— Sen ya!...

Ziya ile bir kenara sıkışarak epey konuştu. Ona köydeki hayatımı az, çok anlattım. Ve bugün de buraya niçin geldiğimizi söyledim. Sevinçten gözleri sulanan Ziya elini omuzuma vurarak :

— Senin de madalyen gelmiş, duydun mu? Şaşaladım.

— Ne madalyesi ayol.. Alay mı ediyorsun? dedim.

— Ne madalyesi var mı? dedi. İstiklâl madalyesi.. Babanın kazandığı bu madalye, senden başka babanın kimsesi olmadığı için sana verilmiş..

Bir türlü kulaklarıma inanamıyordum:

— Nereden duydun? dedim.

— Nereden var mı?.. Sana tebliğ etmediler mi?.. O halde geç kaldılar.. Bugün verecekler, görürsün!..

Kültür Direktörlüğünden otele döndüğüm zaman saat ikiye geliyordu. Bugün şehirde her zamankine üstün bir canlılık var. Hele Hükümet caddesi o kadar kalabalık ki, geçilmesi pek zor..

Odanın kapısında Zehra beni karşıladı:

— Darılmazsan ağabey?.. Sana bir şey soracağım, dedi.

— Sor bakayım yavrucuğum.

— Darılmazsın ya?

— Neden darılayım çocuğum..

— Ben de sizinle beraber hükümet konağına gelecek miyim?

— Elbette ...

— Aman ben utanırım...

— Neden?

— Çok kalabalık var da...

— Utanacak ne var, dedim. Kim kime, ana baba günü...

Saat tam üç..

Ben, anam, Zehra hükümet konağının önündeki meydanlıktayız.. Öyle kalabalık var ki..

Tam meydanın ortasına bir kürsü konulmuş. Bu kürsü bir gelin gibi çiçeklerle, rengârenk, kâğıtlarla, kordelelerle, halılarla, süslü, püslü. Kürsünün sağ tarafında bir askerî mızık. Sol tarafında memleketin büyükleri. Kürsünün karşısında askerler, okullar, halk, kabile, kabile.. Meydanın ortası boş..

Bir alkış oldu. Çok yakışıklı, beyazla siyah karışık saçlı, uzun boylu bir adam, ağır, ağır kürsüye çıktı. Elinde bir kâğıt vardı.

İstiklâl marşile açılan tören valinin kâh al-
çalan, kâh yükselen sözlerle coşuyor. Coştukça
ruhları, yayım, yayım yakıyordu. Ne kadar sür-
dü bilmem, gözlerimi açarak kendime geldiğim
zaman, Zehranın mini minî bir çocuk gibi bana
sokulduğunu, anamın da elinde beyaz mendil
hüngür, hüngür ağladığını gördüm.

Temiz elbiseli bir memur adları okuyor. Her
adı okunan kahraman valinin ötüne varıyor. Va-
li kendi yanbaşında duran bir memurun elinde
tuttuğu kutudan madalyaları çıkararak iftiharla
kabararı bu göğüseye takıyordu.

Tam yüz yetmiş ad okundu. Tam yüz yet-
miş göğüs süslendi.

Yüz yetmiş birinci ad kulaklarımda yandı:

— Kırklar köyünden Nacil...

Bu çağırılan babamdı.

— Kırklar köyünden Şerife!...

Bu da anamdı...

— Beşikli köyü öğretmeni Semih!...

Bu da bendim!...

Ana, baba, oğul birleştik. Kanıksaya, kanık-
saya öpüştük!...

(Devam edecek)